

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**İSLAMİ FİNANS EĞİTİMİNDE YAŞANAN
ZORLUKLAR VE ÇIKIŞ YOLLARI:
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARI AÇISINDAN
AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME**

ZÜLFİYE KAYNAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. SUNA AKTEN ÇÜRÜK**

KONYA-2023

**T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME BİLİM DALI**

**İSLAMİ FİNANS EĞİTİMİNDE YAŞANAN
ZORLUKLAR VE ÇIKIŞ YOLLARI:
YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARI AÇISINDAN
AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME**

ZÜLFİYE KAYNAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DANIŞMAN:
DOÇ. DR. SUNA AKTEN ÇÜRÜK**

KONYA -2023

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zülfiye KAYNAR		
	Numarası	20811101021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	İslami Finans Eğitiminde Yaşanan Zorluklar ve Çıkış Yolları: Yükseköğretim Programları Açısından Ampirik Bir Değerlendirme			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Zülfiye KAYNAR

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Zülfıye KAYNAR		
	Numarası	20811101021		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İşletme / İşletme		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Suna AKTEN ÇÜRÜK		
Tezin Adı	İslami Finans Eğitiminde Yaşanan Zorluklar ve Çıkış Yolları: Yükseköğretim Programları Açısından Ampirik Bir Değerlendirme			

Sektörel gelişimine paralel olarak, Türkiye’de İslami finans eğitime son yıllarda yoğun bir ilgi söz konusudur. Bununla birlikte eğitim sürecinde yaşanan birçok sorun ve zorluk bulunmaktadır. Bu çalışmanın amacı, yükseköğretim düzeyinde yaşanan bu sorunları tespit etmek ve çözüm yollarını ortaya koymaktır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, veriler mülakat yöntemi ile elde edilmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Çalışmanın amacı kapsamında Konya, İstanbul, Bursa, Sakarya ve Ankara gibi İslami finans eğitimlerinin ön planda olduğu illerdeki üniversitelerde bu alanda eğitim gören öğrenciler ve eğitim veren akademisyenler ile toplamda 30 görüşme yapılmıştır. Veri analiz sürecinde MAXQDA 2022 programı kullanılmıştır. Sonuçta, a) Ders materyali eksikliği, b) Standart ve kademeli bir eğitim müfredatının bulunmaması, c) Akademik çalışmalardaki tek düzelik/benzerlik, d) Eğitimcilerin niteliği ve sayısındaki yetersizlikler, e) Öğrenci profili (heterojen) ve kalitesi, f) Mezuniyet sonrası istihdam sorunu ve g) Alana yönelik ideolojik bakış olmak üzere 7 sorun kategorisi belirlenmiştir. Çözüm yolları ise; a) Standart ve kademeli bir eğitim müfredatının hazırlanması, b) Eğitimcilerin eğitimi ve yetkinliğinin artırımı, c) Sektör-kamu – üniversiteler arası ortak çalışma platformlarının oluşturulması ve bilimsel yayın sayısının artırılması, d) Ulusal ve uluslararası akademik faaliyetlerin yaygınlaşması ve lisans/lisansüstü program sayısının artırılması, e) Verilen eğitimlerin pratik olması; sektöre, piyasaya, insanlara dokunması ve sorunlara çözüm sunması, f) Alana yönelik farkındalık yaratımı, finansal okuryazarlık ve siyasi destek sağlanması, g) Alanın akademik unvan ve atamalarda ayrı bir disiplin olarak kabulü, h) Lisans programları için denklik verilmesi olmak üzere 8 kategoride ifade edilmiştir. Bulguların, yükseköğretim kurumlarının yetkili birimlerinin, sektör temsilcilerinin ve ilgili kamu otoritelerinin alana yönelik kararlarına değer katması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, İslam Ekonomisi, Eğitim, Katılım Bankacılığı, Katılım Sigortacılığı, MAXQDA Programı

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Zülfiye KAYNAR		
	Student Number	20811101021		
	Department	Business Administration		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doc. Dr. Suna AKTEN ÇÜRÜK		
Title of the Thesis/Dissertation	Challenges in İslamic Finance Education and Ways Out: An Empirical Evaluation of Higher Education Programs			

There has been an intense interest to Islamic finance education in Turkey at the recent years, in parallel with its sectoral development. However, there are many problems and difficulties experienced in the education process. The aim of this study is to identify these problems experienced at the higher education level and to reveal the solutions. Qualitative research method was adopted in the study, data were obtained by interview method and content analysis was performed. Within the scope of the study, a total of 30 interviews were conducted with students studying and academicians teaching in this field at universities in cities such as Konya, Istanbul, Bursa, Sakarya and Ankara, where Islamic finance education is at the forefront, MAXQDA 2022 program was used in the data analysis process. As a result, 7 problem categories have been determined as a) Lack of course materials, b) Absence of a standard and graded curriculum, c) Uniformity/similarity in academic studies, d) Inadequacy in the quality and number of instructors, e) Student profile (heterogeneity) and quality, f) employment problem and g) the ideological view towards the field. The solutions are; a) Preparation of a standard and gradual education curriculum, b) Increasing the competence and the training of educators, c) Establishing sector-public-university collaboration platforms and increasing the number of scientific publications, d) Expanding national and international academic activities and increasing the number of undergraduate/graduate programs e) Practical training; touching to the sector, the market, people and providing solutions to problems, f) raising awareness for the field, financial literacy. and providing political support, g) Recognition of the field as a separate discipline at the academic titles and appointments, h) Giving equivalence for undergraduate programs. It is expected that the findings will add value to the decisions of the authorized units of higher education institutions, sector representatives and relevant public authorities.

Keywords: Islamic Finance, Islamic Economics, Education, Participation Banking, Participation Insurance, MAXQDA Program

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
Özet.....	ii
Abstract.....	iii
İçindekiler	iv
Tablolar listesi.....	vii
Şekiller listesi.....	viii
Kısaltmalar Listesi	ix
Önsöz.....	x
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSA KAVRAMSAL BAKIŞ

1.1.İslami Finans Kavramı.....	3
1.2.İslami Finansın Tarihsel Gelişimi.....	4
1.3.İslami Finans İlkeleri	5
1.3.1. Yatırımların İslam Hukukuna Uygun Olması.....	5
1.3.2. Risk Paylaşımı	5
1.3.3. Mülkiyet.....	6
1.3.4. Sözleşmenin Şeffaf Olması.....	6
1.3.5. Sosyal ve Ekonomik Adalet.....	6
1.4.İslami Finansta Temel Yasaklar	6
1.4.1. Riba (Faiz) Yasağı	7
1.4.2. Garar (Belirsizlik) Yasağı	7
1.4.3. Şans Oyunları ve Kumar Yasağı.....	8
1.4.4. Yasak (Haram) Malların Kullanımının Yasaklanması	9
1.5.İslami Finansın Genel Amaçları	9
1.6. İslami Finans Sektörü	10
1.6.1. İslami Bankacılık Piyasası	11
1.6.2. İslami Sermaye Piyasası	11
1.6.3. Tekâfül	14
1.7. İslami Finansman Modelleri	16
1.7.1. Mudaraba	16

1.7.2. Muşaraka.....	18
1.7.3. Murabaha	19
1.7.4. Selem	21
1.7.5. İcara	21
1.7.6. İstisna.....	22
1.7.7. Teverruk.....	23
1.7.8. Vekalet.....	25
1.7.9. Karz-ı Hasen	25
1.7.10. Sukuk	26
1.8. İslami Finans Sistemine Küresel Çapta Yön Veren Kuruluşlar	28
1.8.1. İslam İşbirliği Teşkilatı (The Organization of Islamic Cooperation)	29
1.8.2. İslam Kalkınma Bankası Grubu.....	30
1.8.2.1. İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank)	31
1.8.2.2. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (Islamic Research and Training Institute).....	31
1.8.2.3. Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslam İşbirliği Kurumu (The Islamic Corporation for The Insurance of Investment and Export Credit).....	32
1.8.2.4. Özel Sektör Kalkınması İçin İslami İşbirliği Kurumu (Islamic Corporation for The Development of The Private Sector)	32
1.8.2.5. Uluslararası İslami Ticaret Finansman Şirketi (International Islamic Trade Finance Corporation).....	33
1.8.3. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions).....	33
1.8.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board).....	34
1.8.5. Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu (International Islamic Financial Market).....	34
1.8.6. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (Islamic International Rating Agency).....	35
1.8.7. Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (The International Islamic Liquidity Management Corporation)	35

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANS

2.1. Türkiye'de İslami Finansın Tarihi ve Gelişimi.....	36
2.1.1. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Gelişmeler.....	37
2.1.2. İslami Sermaye Piyasaları Alanında Yaşanan Gelişmeler.....	47
2.1.3. Katılım Sigortacılığı Alanında Yaşanan Gelişmeler	51
2.2. Türkiye'de İslami Finans Eğitimi	52

2.3. Diğer Kurumlar Tarafından Verilen Eğitimler	58
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS EĞİTİMİNDE YAŞANAN ZORLUKLAR VE ÇIKIŞ YOLLARI: YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARI AÇISINDAN AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	60
3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu	60
3.3. Literatür	61
3.4. Araştırmanın Yöntemi	63
3.4.1. Veri Toplama Aracı	63
3.4.2. Görüşme Süreci.....	63
3.4.3. Verilerin Deşifre Edilmesi ve Analizi	64
3.4.4. Temaların Belirlenmesi.....	64
3.5. Bulgular	66
3.5.1. İslami Finans ve İktisat Eğitimi-Genel Değerlendirme	66
3.5.2. İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları	70
3.5.3. İslami Finans Eğitimindeki Zorluk ve Engeller.....	74
3.5.4. İslami Finans Eğitimine Öneriler.....	80
3.5.5. Sözcük Bulutu.....	85
3.5.6. Kod Bulutu.....	86
Sonuç ve Değerlendirme.....	87
Kaynakça	89

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1.: Tekafül ile Geleneksel Sigortacılık Arasındaki Farklar.....	15
Tablo 1.2.: Klasik Murabaha -Modern Murabaha Arasındaki Farklar-Benzerlikler...	20
Tablo 1.3.: Sukuk – Tahvil ve Hisse Senedi Karşılaştırması.....	27
Tablo 2.4.: Küresel İslami Bankacılık İlk 10 Ülke Pazar Payı.....	39
Tablo 2.5.: Katılım Bankacılığının Ünelere Göre Durumu.....	40
Tablo 2.6.: Türkiye Katılım Bankalarının Özet Bilgileri.....	42
Tablo 2.7.: Katılım Bankaları Toplam Aktifleri ve Bankacılık Toplam Aktifleri İçerisindeki Payı (Milyon Türk Lirası, %)......	46
Tablo 2.8.: Türkiye’de İslami Sermaye Piyasalarına Yönelik Düzenlemeler.....	48
Tablo 2.9.: Türkiye’de İlk Kez İhracı Gerçekleştirilen Tematik Kira Sertifikalar....	50
Tablo 2.10.: Özel Emeklilik Fon Grupları Büyüklükleri ve Ortalama Getiriler.....	52
Tablo 2.11.: Türkiye’de İslami Finans Alanındaki Akademik Programlar.....	53
Tablo 2.12.: İslami Finans Programları ve Programlara Göre Öğrenci Sayıları.....	55
Tablo 2.13.: İslam İktisadı ve Finans Bölümü (Lisans) Bazında Akademisyen Sayıları.....	57
Tablo 3.14.: Araştırma Belge Kodları.....	66

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1.: Riba Çeşitleri.....	7
Şekil 1.2.: İslami Finans Sektörü.....	10
Şekil 1.3.: Bazı Endekslerin İzleme Kriterleri.....	14
Şekil 1.4.: Mudaraba Yönteminin İşleyişi.....	17
Şekil 1.5.: Murabaha İşleyişi.....	20
Şekil 1.6.: Selem Sözleşmesinin Uygulanma Yöntemi.....	21
Şekil 1.7.: İstisna Sözleşmesinin Uygulanması.....	23
Şekil 1.8.: Teverruk Sisteminin İşleyişi.....	24
Şekil 1.9.: İslami Finansa Yön Veren Kuruluşlar.....	29
Şekil 2.10.: Küresel Faizsiz Bankacılığın Serüveni.....	37
Şekil 2.11.: İslami Bankaların Varlıklarının Toplam Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı (Yüzde)	38
Şekil 2.12.: Türkiye Katılım Bankacılığı Ekosistemi Gelişim Haritası.....	42
Şekil 2.13.: Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3.Çeyrek.....	43
Şekil 2.14.: Türkiye Katılım Bankaları Toplam Şube Sayısı.....	44
Şekil 2.15.: Türkiye Katılım Bankaları Toplam Personel Sayısı.....	45
Şekil 2.16.: Türkiye Katılım Bankalarının 2009-2022 Eylül Arası Net Kar Düzeyleri.....	47
Şekil 2.17.: Kuruluş Türlerine Göre TL Cinsi Kira Sertifikası İhraç Miktarı (2012-2021, Adet).....	51
Şekil 2.18.: Lisansüstü İslami Finans Programlarının Seçilmiş Ülkelerdeki Sayısı.....	53
Şekil 3.19.: Araştırmanın Ana Tema ve Kategorileri (Tek Vaka Modeli – Kod Hiyerarşisi).....	65
Şekil 3.20.: İslam İktisadı ve Finansı Eğitimi-Genel Değerlendirme Temasına Ait Frekanslar	67
Şekil 3.21.: İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları Temasına Ait Frekanslar	70
Şekil 3.22.: İslami Finans Eğitimindeki Zorluk-Engeller Temasına Ait Frekanslar.....	74
Şekil 3.23.: İslami Finans Eğitimine Öneriler Temasına Ait Frekanslar.....	80
Şekil 3.24.: Sözcük Bulutu.....	86
Şekil 3.25.: Kod Bulutu	86

KISALTMALAR LİSTESİ

AAOIFI	: İslami Finans Kuruluşları için Muhasebe ve Denetleme Kurumu
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu
CBFO	: Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi
ICD	: İslami Özel Sektörü Geliştirme Şirketi
ICIEC	: İslami Yatırım Sigortası ve İhracat Kredisi Kurumu
IFSB	: İslami Finansal Hizmetler Kurulu
IILM	: Uluslararası İslami Likidite Yönetimi Kuruluşu
IIRA	: İslami Ülkeleri Uluslararası Derecelendirme Ajansı
IIT	: İslam İş birliği Teşkilatı
IKB	: İslam Kalkınma Bankası
ISEFAM	: İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
ITFC	: Uluslararası İslam Ticareti için Finansal İş birliği Örgütü
İKAM	: İslam İktisadi Araştırma Merkezi
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MÜİSEF	: Marmara Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca beraber çalıştığımız değerli hocam Doç. Dr. Suna AKTEN ÇÜRÜK'e ve çalışmamın uygulama kısmında yardımcı olan, değerli fikirlerini benimle paylaşan saygı değer hocalarıma ve öğrenci arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Okul hayatım boyunca maddi ve manevi destekleri ile yanımda olan, beni her zaman motive eden kıymetli aileme de katkılarından dolayı minnettarım. İyi ki varsınız.

Zülfiye KAYNAR
KONYA

GİRİŞ

İslami finans; öncelikle faizsiz finansal hizmetlere atfen kullanılan bir kavram olsa da aslında daha kapsamlı olarak İslam dininin temel ilke ve yasakları rehberliğinde yürütülmektedir. Her geçen günü önemi artmakla birlikte mevcut durumda İslami finans, ana akım olmaktan ziyade konvansiyonel finans sektörünün bir tamamlayıcısı niteliğindedir. İslami finans, değere dayalı bir sistemdir ve İslam hukuk kurallarına uygun olarak şekillenmektedir. İslam hukukunun çerçevesi ise; Kur'an-ı Kerim, sünnet, icma, kıyas ve içtihadı dayalı olarak çizilmektedir.

İslami finans, bankacılık, sigortacılık ve sermaye piyasaları olmak üzere üç ana sektörden müteşekkildir ve tekafül, İslami hisse senetleri ve sukuk ihraçları gibi finansal işlemler ile mudarabe, muharaba, muşaraka, selem, icare, istisna vd. sözleşmelere dayanmaktadır. İslami finansın bazı temel ilkeleri bulunmaktadır. Bunlar; faiz ve diğer haram işlemlere ilişkin yasaklamalar, dürüstlük, sözleşmede açıklık, risk paylaşımı, mülkiyet hakkı, sosyal adalet ve diğerleridir. İslami finans, özellikle sosyal ve ekonomik adaletin sağlanmasında önemli bir role sahiptir. Bu amaç temelde herkesin eşit fırsatlar altında kazanç elde etmesini ifade eder. Bir diğer amaç ise toplumda ortak kardeşlik duygusunu oluşturmaktır. İslami finans sadece toplum için değil, tek başına bir bireyin de haklarını en üst düzeyde gözeterek herhangi bir haksızlığın oluşmasını engellemeyi hedeflemektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde son yıllarda ilgiye mazhar olan İslami finans alanında açılan yükseköğretim eğitimlerinin mevcut durumunun incelenmesi, bu eğitimlerin önündeki engellerin ve yaşanan sorunların tespit edilmesi ve bunlara uygun öneriler sunulması amaçlanmıştır. Literatürde İslami finans eğitimi konusunda yeterli düzeyde çalışma bulunmadığından, bu çalışma ile önemli bir eksikliğin giderilmesi beklenmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; İslami finansın genel kavramsal çerçevesi sunulacak; temel ilkeleri, yasakları, finansman modelleri ve dünya çapında İslami finansa destek veren kuruluşlar hakkında bilgi verilecektir. İkinci bölümde; Türkiye'de İslami finansın gelişimi, uygulanan mevzuat, İslami finans eğitimlerini veren kuruluşlar tanımlanarak, genel anlamda İslami finans eğitimi ile ilgili bilgi verilecektir. Üçüncü bölümde ise Türkiye'deki yükseköğretim

kurumlarındaki İslami finans eğitimlerinin durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Nitel bir araştırma olan bu çalışmada mülakat yöntemi ile toplanan verilerin Maxqda programı ile analiz edilmesi sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Değerlendirme ve sonuç kısmında da genel hatları ile bulgular tartışılarak çeşitli önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANSA KAVRAMSAL BAKIŞ

İslami finans, temelinde İslam hukukuna dayanarak yapılan işlemler tanımlanabilmektedir. Kendine özgü bir finans sistemi olan İslami finansı daha iyi anlayabilmek adına bu bölümde İslami finansın tanımından, ilkelerinden, yasaklarından, amaçlarından, sektör durumlarından, önemli kurumlarından bahsedilmektedir.

1.1.İslami Finans Kavramı

İslami finans, çeşitli kaynaklarda katılım finans veya faizsiz finans sistemi olarak adlandırılmaktadır. Dünya genelinde işleyişin İslam hukuk kurallarına göre ortak bir şekilde devam etmesinden kaynaklı olarak, bu kavramların birbirlerinin yerine kullanılmasında herhangi bir sorun bulunmamaktadır.

İslami finansın temelinde toplumsal refahın korunması, İslam'da yasak olan faizden uzak durulması ve insanlar arasında adaletin tehsis edilmesi bulunmaktadır. İslami finasta inançlar doğrultusunda hareket edilerek toplumsal bir düzenin oluşturulması amaçlanmaktadır. Oluşturulan bu düzenin özellikle toplumdaki doyumsuzluğun kontrol altına alınmasına yardımcı olması beklenmektedir (Chapra, 2008: 11).

İslami finans, finansal faaliyetlerin İslam inancına uygun ve faiz hassasiyeti gözetilerek gerçekleştirildiği bir sistemdir. Geleneksel finansa karşı alternatif olarak faaliyet gösteren bu sistem, 1950'den itibaren günümüze kadar hızlı bir şekilde ilerlemiştir (Sümer, 2018: 71). İslami finans geleneksel finanstaki en temelinde faiz yasağından dolayı ayrışmaktadır (Alrifai, 2017: 175).

İslami finansın yapı taşlarını; garar yasağı, aşırı riskten sakınma, zararlı faaliyetlerin yasaklanmış olması ve ticari ve finansal işlemlerin faizsiz olarak gerçekleştirilmesi oluşturmaktadır (Utku, 2017).

İslami finans sisteminde faizin önlenmesi en büyük amaçlardan birisidir. Sistemde herhangi bir belirsizlik durumunun olmaması, her şeyin açık bir şekilde ifade edilmesi, faiz yerine kâr zarar paylaşımının benimsenmesi gerekir.

İslami finansın temel bazı kuralları şöyledir (Karim, 2010);

- Finansal işlemlerin İslam hukukuna uygun olması gerekmektedir.
- Finansal işlemlerin hepsinde ekonomik bir hareket olmalıdır.
- Taraflar arasında bir sözleşme olmalı ve iki taraf da konu ile ilgili yeterince bilgi sahibi olmalıdır.

İslami finans sadece İslam inancına sahip birey ve toplumlar için değil aynı zamanda bütün bireylerin refahını düşünen kapsayıcı bir sistemdir. Haksız getirilerin elde edilmesine karşı olarak, iş ahlakını ve sosyal sorumluluk gibi konuları göz önünde bulundurmaktadır. İslami finans, İslam hukuk kurallarının dışına çıkmayacak şekilde katı bir çerçeveye sahip olmasına karşın aynı zamanda finansal işlemlerin en uygun şekilde yapılabildiği esnek bir yapıya da sahiptir (Doğan, 2020:14).

1.2.İslami Finansın Tarihsel Gelişimi

İslami finans faaliyetlerinin temeli 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Arap ülkelerinde başlayan İslami finans uygulamaları, dünyanın farklı yerlerinde gelişimine devam etmektedir. Bilinen ilk İslami anlamdaki banka 1963 yılında tekstil sektörünü desteklemek adına Ahmad El-Naggar tarafından kurulan Mit Ghamr'dır (Akın, 1986: 113). Bankanın faaliyetine, bazı karşı çıkma sebeplerinden dolayı 1977 yılında son verilmiştir.

1975 yılında faaliyet göstermeye başlayan Dubai İslam Bankası tarım, sanayi ve emlak sektöründe finansman desteğinde bulunmuştur ve İslami finans anlamında ilk somut örnek olarak görülmüştür (Çelik, 2016: 162). 1975 yılında Cidde'de kurulmuş olan İslam Kalkınma Bankası ile Müslüman ülkeler arasındaki ticaret hacminin artırılması sağlanmıştır.

İlk İslami sermaye piyasası işlemi, 1983 yılında Bank İslam Malezya Bhd. tarafından İslami hisse senedi ihracı şeklinde gerçekleştirilmiştir. İşlem, 2008 küresel finans krizi ile kapitalizmden yorulan dünya için yeni bir finansman seçeneği olmuştur. İslami finans adalet, dürüstlük, şeffaflık, risk ve kar paylaşımı gibi ilkelere dayanan bir sistemdir ve dünyada yaşanan krizlere rağmen gelişmeye devam etmektedir. 2008-2011 arası ekonomik küçülmeler ortaya çıkarken, İslami bankalar piyasalardan elde ettiği güven ile konvansiyonel rakipleri ile rekabetine devam etmiştir (Alım, 2017: 2).

Türkiye’de İslami finansa ilişkin yasal çerçeve ilk olarak 1983 yılında hükümet kararnamesi ile oluşturulmuştur. Bu kararname ile özel finans kurumlarının kurulmasına izin verilmiştir. 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans, 1989’da Kuveyt Türk Evkaf Finans kurumu açılmış ve sektörün öncüleri olmuşlardır. 1985-2005 yıllarında İslami finans kuruluşları “banka” değil “özel finans kurumu” olarak nitelendirilmiştir. 1999 yılında çıkarılmış olan ve 2001’de tekrardan revize edilen 4389 Bankacılık Kanunu ile İslami finans kuruluşlarına yönelik çeşitli sorumluluk ve sınırlılıklar getirilmiştir (Okumuş, 2005: 56).

2005 yılında yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile özel finans kurumları banka niteliğine kavuşmuştur. Ayrıca bu kanun ile özel finans kurumları güvence fonunu Türkiye Mevduat Sigorta Fonu’na devretmiştir. Bu düzenleme ile BDDK hem konvansiyonel hem de katılım bankalarından sorumlu tek yetkili kurum olmuştur (Asutay, 2013: 215).

1.3.İslami Finans İlkeleri

İslami finans sistemi de diğer ekonomik sistemlerde olduğu gibi çeşitli ilkelere dayanmaktadır. İslami finans ilkeleri İslami finansın ana amaca ulaşmada destek sağlamaktadır.

1.3.1. Yatırımların İslam Hukukuna Uygun Olması

İslami finans sisteminde yatırım yapılırken İslam hukuk kuralları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple de yapılacak olan yatırımların, çevre dostu, toplum için faydalı ve insan değerlerine saygılı olması gerekmektedir (Uslu, 2004). Genel yaklaşım, “eşyada aslolan mübahlıktır” ilkesine dayandığı için uygun faaliyet alanları tek tek sayılmak yerine yasaklanan işlemler üzerinden değerlendirme yapılmaktadır.

1.3.2. Risk Paylaşımı

Finansal veya ticari işlemlerin sadece kâr paylaşımı üzerine kurgulanmaması, aynı zamanda zarar etme riskinin de göze alınması gerektiğini risk paylaşımı ilkesi savunmaktadır. (Venardos, 2010: 63). Bu ilke doğrultusunda, yapılan teşebbüsler sonucunda uğranılan zararın veya elde edilen karın fon alan ve veren taraf arasında paylaşılması gerekmektedir. Sabit bir getiri oranı ile ödünç para vermek, faizli bir borçlanmayı ifade ettiği için İslami finansta uygun bulunmaz. Bunun yerine ortaklar arasında kâr zarar paylaşımını esas alan ortaklıklar teşvik edilmektedir. Böylece

karşılıklı olan sorumluluk bilinci ile ticarete güven unsurunun oluşma ihtimali artacaktır. Bunun sonucunda da ekonomik büyüme olumlu etkilenecektir.

1.3.3. Mülkiyet

Sahibine hakkı olan eşyanın kullanılmasını, bu eşyanın ürünlerinden yararlanılmasını ve eşyalar üzerinde tasarrufta bulunma ve onu tüketme hakkı veren aynı hak mülkiyet olarak tanımlanmaktadır. Aynı hak, doğrudan doğruya eşya üzerinde hakimiyet sağlamak olarak ifade edilmektedir. Mülkiyet hakkı ile eşya üzerinde en geniş yetkiler ve tam egemenlik sağlanmaktadır (Ergüne, 2023).

İslami finasta kişinin sahip olmadığı bir şeyi satışa sunması yasak olduğundan, açığa satış işlemi yapılamamaktadır. Geleneksel finasta bir yatırımcı uzun pozisyon alıyorsa bunun nedeni, menkul kıymetin değerinin yükseleceğine inanması ve bu değer artışından faydalanmak istemesidir. Buna karşılık, yatırımcı açığa satış yaptığında (kısa pozisyon), bir menkul kıymetin değerindeki düşüşten yararlanmaya çalışır (Wang, 2010: 14-15).

1.3.4. Sözleşmenin Şeffaf Olması

İslami finans sisteminde sözleşmede tarafların hak ve yükümlülükleri gibi konularda açık şekilde bilgi verilmesi gerekmektedir. Bu ilke ile asimetrik bilgi ve ahlaki tehlike gibi konuların da önüne geçilmesi hedeflenmiştir (Mashal, 2012: 210).

1.3.5. Sosyal ve Ekonomik Adalet

Taraflardan birinin karşı tarafın iyi niyetini kötüye kullanması ya da hak gözetmeksizin gerçekleştirilecek işlemler, taraflar arasında itimat ve bilgi eksikliğine sebep olacağından, İslam'da haksız kazanca, sömürü ve adaletsizliğe yol açacak her türlü faaliyet yasaklanmıştır (Akın & Ece, 2010: 2).

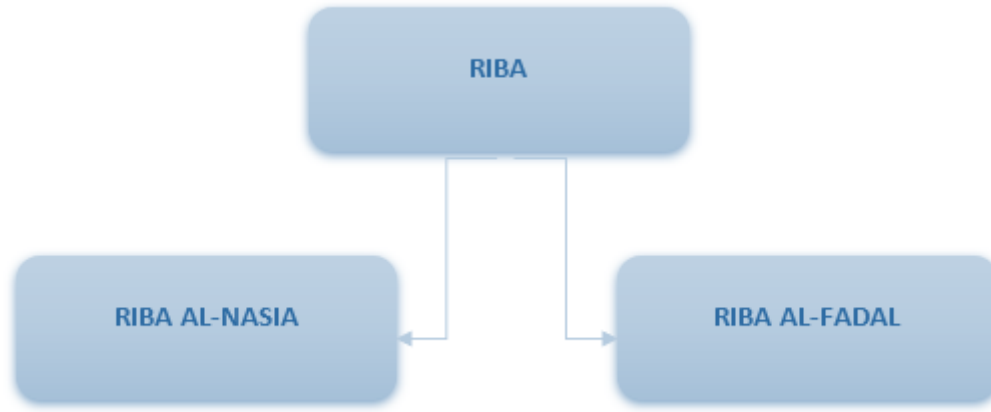
Ekonomik adalet, sosyal adaletin bir bileşeni olarak ortaya çıkmaktadır. Ekonomik kurumlar oluşturabilmek için temel ahlaki ilkeleri içermektedir. Amacı, insanların onurlu, üretken, konforlu bir hayat yaşayabilmeleri için sahip olmaları gereken malzemeleri ve bu temelleri yaratma fırsatı sunmaktadır (Finanswebde, 2023).

1.4.İslami Finasta Temel Yasaklar

İslami finasta kural olarak, herhangi bir zarar durumuna yol açmayan ve düzgün işleyişe sahip bir ticari hayata müdahale edilmemektedir. Fakat birtakım yanlış veya haksız durumlar ile ilgili bazı sınırlama ve yasaklar bulunmaktadır.

1.4.1. Riba (Faiz) Yasağı

Riba iki şekilde gerçekleşir. Birincisi gecikme ribası yani riba al-nasi'a diğeri de riba al-fadal'dır. Riba al-nasia, ödemede yaşanan gecikmeye göre artış yapılmasını ifade etmektedir. Bu tür ödemelerde kararlaştırılan sürenin uzatılması sonucunda ilave faiz uygulanacaktır. Riba al fadal ise aynı türdeki emtiaların ticaretinde gerçekleşen miktar artışıdır (Erdem ve Tatlı, 2020: 15).

Şekil 1: Riba Çeşitleri
Kaynak: Erdem ve Tatlı, 2020

Riba, bankalarda bileşik veya nominal faiz şeklinde kullanılsa da bazı malların vadeli satış vb. işlemlerinde de gerçekleşir. Mübadele yapılan işlemlerde riba meydana gelebilirken, muamele yapılan işlemlerde riba meydana gelmemektedir (Ergüven, 2019: 33).

Faiz yasağının ahlaki sebepleri şu şekildedir (Aypek, 1988: 47-48 aktaran Darçın, 2007: 17);

- Faizin tembelliğe sebep olması
- Faiz ile haksız kazanç elde edilmesi
- Faiz ile birlikte fakirden zengine doğru bir transferin olması
- Faizin kardeşlik dayanışmasına zararlı olması

1.4.2. Garar (Belirsizlik) Yasağı

İslami finansta yasak olan bir diğeri husus da garardır. Garar genel anlamda kişileri bilmeden can veya mal gibi konularda tehlikelere sokulması olarak tanımlanabilmektedir (Dönmez, 1996: 366).

Garar, akitteki taraflar arasında oluşan dengesizlikleri ve belirsizliklerini ifade eder. Bunun da istemli veya istemsiz meydana gelmesi önemli değildir. Garar, şirketlerin sistematik olmayan riskinde yer alır. Firmalar veya bireyler riskin yanında gararın da önlenmesi için çeşitli önlemler almalıdırlar (Çürük, 2013: 23).

İslam hukukçuları garara önem vermektedir. Çünkü onlara göre herhangi bir alım veya satım sözleşmesinde miktar ve bedel gibi konularda önemli unsurların atlatılması veya yok sayılması, tarafların istemeden risk taşıdıklarını göstermektedir. Bu tarzdaki riskler belirsizlik olarak kabul edilir ve spekülasyon ile aynı anlamda sayılır. Bu sebeple spekülatif amaçlı alım-satımlar da yasaklanmıştır. Açığa satış gibi mal veya hizmetlerin düşük fiyattan alınarak ilerde yüksek fiyattan satılması da spekülatif olarak düşünülmektedir ve yasak dahilindedir (Hassan & Lewis, 2007: 39).

Garar; cinsin bilinmemesi, türün bilinmemesi, özelliklerin bilinmemesi, niceliğin bilinmemesi, fiyatın bilinmemesi, malın belirleyici özelliklerinin bilinmemesi, vadeli satışlarda oluşan ödeme zamanının belirsizliği, malın teslimine muktedir olunma, mevcut olmayan malların satışı, malın inceleme konusunda eksiklikler, birisinin özel olarak seçilmeyip birden fazla seçeneğin olması gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır (Iqbal & Molyneux, 2005: 13).

Şeri açıdan bir sözleşmenin garar sebebiyle geçersiz sayılması için şu dört kriteri taşıması gerekmektedir (Yanpar, 2015: 70);

- Garar, sözleşmenin geçersiz kılınacağı kadar yoğun olmalıdır.
- Sözleşmeye konu olan varlıkların miktarlarında belirsizlik durumları var ise garar durumu bulunmaktadır.
- Mübadeleye dayalı aşırı risk içeren sözleşme, başka türlü karşılanamaz ihtiyacın giderilerek garar nedeni ile geçersiz sayılmamaktadır.

1.4.3. Şans Oyunları ve Kumar Yasağı

Arapça meysir kelimesinin Türkçe anlamı şans oyunu ve kumar olarak geçmektedir. Maysirde bir taraf haksız bir kazanç elde ederken diğer taraf emeği sonucu oluşan kazancı kaybedebilecek durumundadır. Meysirde belirsizlik olması sebebi ile garar bulunmaktadır (Hassan & Lewis, 2007: 39).

Kumarda taraflar arasında birinin kazanıp diğ erinin kaybetmesi ile bir çıkar çatışması oluşmaktadır. Kumar oynayan kişilerin bir olayla ilgili farklı şekillerde bahse girmeleri ve birileri kazanırken diğ erlerinin kaybı söz konusu olmaktadır. Bu da çeşitli çatışmalara ve sosyal problemlere hatta finansal anlamda bir çöküntüye sebep olabilmektedir (Obaidullah, 2005: 122).

Bir oyunda risk eğer kontrol altına alınamıyorsa veya katılımcılardan hiçbirisi ödediği paranın geri dönme ihtimalini etkileyemiyorsa, bu tür oyunlar şans oyunu olarak adlandırılmaktadır. Gerçekleşecek olan kayıp veya kazançlar tamamen şans eseridir (Al-Suwailem, 2010: 25).

Şans oyunlarında herhangi bir çalışma veya emek olmadan parasal bir kazanım elde edilmektedir. Şans veya kumar oyunları ekonomik ve toplumsal anlamda çeşitli zararlar vermektedir. Ayrıca insanda psikolojik tahribata neden olmaktadır (Erdem, 2019: 12).

1.4.4. Haram Malların Ticaretine İlişkin Yasaklama

İslami finansta İslam'da yasaklanmış olan malların ticaretinin de yapılmaması gerekmektedir. Domuz, sarhoşluk yaratan içecekler, uyuşturucu veya devlet kanunlarında izin verilmeyen malların ticareti, kâr getirirse bile, yasaktır (Samad vd., 2005: 73).

İslami finansta kişilerin paralarını İslami kurallara uygun olarak yatırmaları beklenmektedir. Bu sebeple de müteşebbislerin alkol gibi yasaklanmış olan ürünlerin ticaretine veya finansman işlemlerine girmemeleri gerekmektedir. Burada amaç; dini konuları ihlal etmeden ve toplumu olumsuz etkilemeden ahlaki yatırımların teşvik edilmesidir (Gait & Worthington, 2007: 12).

1.5.İslami Finansın Genel Amaçları

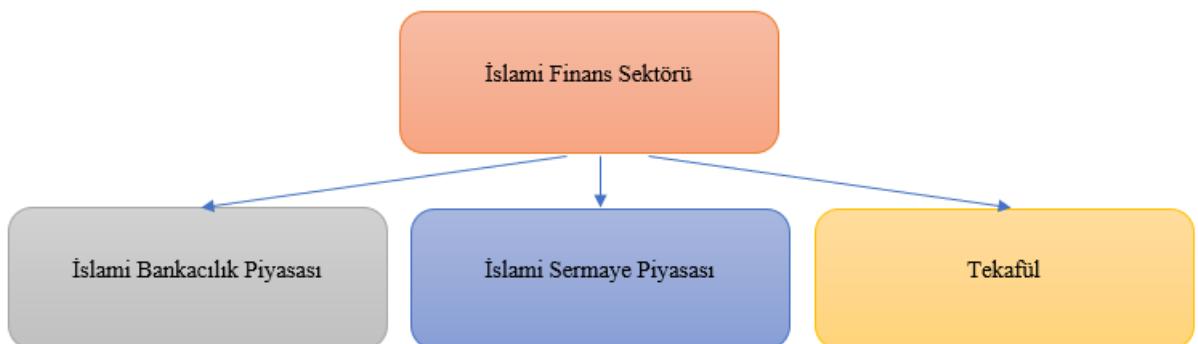
Genel olarak İslami finansın amacı dörde ayrılmaktadır. Bunlar;

- Sosyoekonomik adaletin sağlanması
- Toplum refahına katkı
- Serbest piyasa yapısının tesisi
- Evrensel kardeşlik duygusunun geliştirilmesi

- İslam'da herkesin hak ettiği düzeyde ve adil bir şekilde kazanç elde etmesi beklenir. Sermayenin sadece tek bir grupta toplanması, toplum düzenini bozmakta; fakir kişilerin daha fakir olmasına, zenginlerin de mallarının artmasına sebep olmaktadır. Bunun sonucunda da bireyler arası gelir farkı artacaktır. Sosyoekonomik adaletin sağlanması için toplumda bireylerin kendi yaş, eğitim, sağlık, sermaye vb. şartlarına uygun olarak istihdam edilmesi önem arz etmektedir.
- Toplumda bulunan herkes aynı seviyede refah düzeyine sahip olmasa bile, bireylerin en azından yaşamlarını devam ettirebilecekleri asgari ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir. Bunun sonucunda da bireyler ekonomide risk konusunda çekimserliklerini azaltarak girişimde bulunmaya daha istekli bir konuma gelebileceklerdir (Parlakaya & Çürük, 2015: 64). Ayrıca ekonomide talep ve arz göre mal üretilmesi ve uygun bir fiyatın belirlenmesi toplumsal refaha olumlu katkı sağlayacaktır (Rakıcı & Kurşun, 2016: 152).
- İslam'da hayatın topluma karşı yüklediği zorlukların, birlik ve beraberlik ile aşılabacağına inanıldığından, dayanışma ve yardımlaşma konusunun hayatın merkezine yerleştirilmesi gerekmektedir (Kıyak, 2017: 2500).

1.6. İslami Finans Sektörü

İslami finans kavramı uzun süredir olmasına rağmen son birkaç yıldır kurumsallaşma anlamında İslam hukuna uygun hizmetler ve ürünler sunmaktadır. Güneydoğu Asya ve Orta Doğuda özellikle faaliyet gösteren İslami finans kuruluşları toplamda 72 ülkede finans sistemine alternatif olarak devam etmektedir (Refinitiv, 2020). Finansal sektörün temel bileşenleri Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2: İslami Finans Sektörü
Kaynak: Buğan, 2019:4

1.6.1. İslami Bankacılık Piyasası

Yatırımcılar ile tasarruf sahipleri arasında finansal aracı olarak görev yapan ve tüm faaliyetlerini İslami hukuk ilkeleri çerçevesinde gerçekleştiren İslami bankaların faaliyetleri iki kategoriden oluşmaktadır. İlkini mevduat saklama ve transfer işlemleri oluştururken, ikincisi İslami bankaların direkt risk aldığı alım satım veya kiralama gibi ticari işlemlerin olduğu faaliyetleri kapsamaktadır (Alharbi, 2015: 12).

İslami banka piyasasında gelenekselden farklı olarak müşterilere faiz karşılığında nakit kredi kullanılmamaktadır. Bunun sebebi de İslamda paranın bir ticari mal olarak kullanılmamasıdır ve paradan paraya kazanma yasaktır. Bunun yerine İslami prensiplere uygun finansman modelleri ve varlığa dayandırılan çeşitli finansman yöntemleri kullanılmaktadır.

Faizsiz bankacılık ilk olarak 1965 yılında Mısır'da Mit Ghamr kasabasında faaliyete başlamıştır. Köy sandığı usulü ile faaliyete başlayan kuruluşa Ahmed El-Naggar öncülük etmiştir. 1977 yılında Uluslararası İslam Bankaları Birliği'nin de kurulması ile birlikte katılım bankacılığı anlamında önemli adımlar atılmıştır (Okan, 2021: 42). Dubai İslam bankasının kurulmasının ardından İslam ülkelerinde de bankalar kurulmaya başlanmıştır. Kuveyt Finans, Mısır Faisal İslami Banka, Nassau İslami Ayırım Bankası, Ürdün Finans ve Yatırım İslami Bankası, Bahreyn İslami Bankası, Körfez İslami Yatırım Şirketi, Mısır Uluslararası Yatırım ve Kalkınma İslami Bankası, Şariat Yatırım Hizmetleri ve Manama Bahreyn İslami Yatırım Bankası çeşitli öne çıkan İslami bankalardır (Warde, 2010: 75). Endonezya'da 1992 yılında BMI (Bank Muamalat Indonesia)'nın kurulması ile birlikte birçok İslami finans kurumları faaliyet göstermeye başlamıştır. İngiltere hükümetinin 2000'li yıllardan sonra sağlamış olduğu destekler ile birlikte İngiltere İslam Bankası da 2004 yılında faaliyetlerine başlamıştır (Kekeç, 2022).

1.6.2. İslami Sermaye Piyasası

İslami sermaye piyasalarında, İslam'da menedilen uygulamalar kapsamına girmeyen tüm finansal işlemler gerçekleştirilebilmektedir. Sermaye özelinde bakıldığında ise sermayenin işletilmesinde hiçbir kısıt bulunmamakta; ticaret yapmak ve ortaklık kurmak teşvik edilmektedir. İslami finansal kurumlar sayesinde, İslam

hukukuna uygun bir şekilde sermaye piyasası işlemleri ve faaliyetleri gerçekleştirilmektedir (Erdem&Tatlı, 2020: 57).

İslami sermaye piyasalarının geçmişi 20.yüzyılın sonlarına dayanmaktadır. Geleneksel sermaye piyasalarında İslam hukukuna aykırı hizmetlerin olması sebebiyle ve İslami kurallara uygun işlem yapmak isteyen yatırımcı kesimin taleplerinin karşılanması açısından İslami sermaye piyasalarının mevcudiyeti önemlidir (Iqbal & Mirakhor, 2011: 174).

Geleneksel sermaye piyasalarında yatırımcılar anaparanın kirası olarak faiz gelirini kabul ederken, İslami sermaye piyasalarında yatırımcılar elde ettikleri geliri paranın kirası değil, gerçek varlığın kirası veya üretilen bir malın satışından elde edilen gelir olarak kabul etmektedir. İslami finans sisteminin merkezinde olan İslami sermaye piyasalarında, İslami bankacılık sektöründe yatırım rolünün tamamlanması ile ülkelerin ekonomik anlamda olumlu gelişmesi sağlanmaktadır.

İslami hisse senetleri, İslami çerçevede faaliyet gösteren firmaların ortaklık belgeleri olarak adlandırılmaktadır. Alkol, silah, tütün gibi yasak ürün ticareti yapan ya da şans oyunları ve kumar gibi garar içeren faaliyetleri yürüten firmaların hisselerine yatırım yapmak İslami açıdan uygun değildir. İslami sermaye piyasalarındaki ilk uygulama 1983 yılında Bank Islam Malaysia Bhd. tarafından çıkarılan İslami hisse senetleridir. Bunu 1997 yılında Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu'nun oluşturduğu hisse senetleri takip etmiştir (Suisse, 2008).

Sukuk, tahvil benzeri niteliklere sahip devredilebilir bir finansal enstrümandır ve İslami finansal araçlar arasında yer almaktadır. Sukuk yatırımcılara, yarattığı nakit akışlarıyla ilişkili risk ve getirilerin belge sahibine ait olduğu belirli bir dayanak varlıktan, muayyen süreli nispî yararlanma hakkı sağlar (Balala, 2011: 29).

Finansman ihtiyacı olan firmaların ve özellikle de altyapı yatırımlarının finansmanı için hükümetlerin, geleneksel finans kuruluşlarından borçlanmaktan ziyade sermaye piyasalarında sukuk ihraç etmek suretiyle fon elde etmeleri mümkündür (Kasımoğlu vd., 2018: 5).

Bir borç yükümlülüğü sözleşmesi olan bono veya tahvili ihraç eden kurumun, belirli bir tarihte faiz ve anaparayı alıcıya ödemesi gerekmektedir. Fakat sukukta,

sukuğu alan kişi ilgili varlıkta tasarruf hakkına sahip olmaktadır. Bu sebeple de sukuk alıcısı sukuktaki varlıkların yanında varlık satışlarındaki gelirden de pay alma hakkına sahip olmaktadır (Tokul, 2012: 4).

Hisse senetlerini izlemenin meşru olduğunun anlaşılması ile birlikte İslami endeksler de yayınlanmaya başlamıştır. İlk İslami hisse senedi endeksi 1996'da Malezya'da RHB Unit Trust Management tarafından yayınlamıştır. Sonrasında şubat 1999 da "Dow Jones Islamic Market (DJIM) Index" adında Dow Johns & Company tarafından yayınlanan İslami endeks, Bursa Malaysia tarafından Nisan 1999'da "Kuala Lumpur Shari'a Index", FTSE Group tarafından Ekim 1999'da yayınlanan "FTSE Global Islamic Index Series" adlı endeksler takip etmiştir. 2006'dan bu tarafa Standard & Poors tarafından "Shari'a Compliant Index" başlığı altında çeşitli endeksler yayınlanmaya devam etmektedir. Bunlar; "the S&P 500 Sharia Index", "the S&P Europe 350 Sharia Index", "the S&P Japan 500 Sharia Index" ve "S&P/IFCI Large-MidCap Shariah" endeksleridir (Suisse, 2008: 115).

İzleme kriterleri	Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu (Securities Commission of Malavsia)	Dow Jones Islamic Market Index	FTSE ve Yasaar Research Inc.	MSCI Global Islamic Indices
Şirket Faaliyetlerinin İzlenmesi	<p>Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Faize dayalı işlemler -Kumar ve şans oyunları -Helal olmayan ürünlerin üretimi veya satışı -Geleneksel sigorta -İslam hukukuna uygun düşmeyen eğlence faaliyetleri -İslam hukukuna uygun olmayan menkul kıymetlere yatırım -İslam hukukuna uygun düşmeyen diğer faaliyetler. 	<p>Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Alkol, -Tütün, -Domuz ve ürünleri, -Geleneksel finans hizmetleri (bankacılık, sigortacılık) -Silah ve savunma, -Eğlence (otel, gazino, kumar, sinema, pornografi, müzik vb.) 	<p>Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Faiz içeren yatırımlar, forward döviz işlemleri, -Alkol ve tütün ürünlerinin üretimi ve dağıtım, oyun ve kumar, -Silah ve savunmaya ilişkin ürünlerin üretimi ve dağıtım, -Domuz ve ürünleri, -Geleneksel bankacılık, sigortacılık ve diğer faiz tabanlı finansal hizmetler 	<p>Aşağıdaki işlemleri gerçekleştiren firmalar dahil edilmez;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Alkol, -Tütün, -Domuz ve ürünleri, -Finansal hizmetler, -Savunma/silah -Müzik, -Oteller, -Sinema, -Yetişkin eğlence faaliyetleri.
İzin Verilen ve Verilmeyen Faaliyetlerin Karşımı veya Finansal Rasyolar ile İlgili Kriterler	<p>Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır;</p> <ul style="list-style-type: none"> - İslam hukunda açıkça yasaklanan faaliyetlerden %5'ten fazla geliri sağlayan, -%10'dan fazla faiz geliri olan, -İslam hukukuna uygun olmayan kira gelirlerinin %20'den fazla olması, -Genel olarak uygun kabul edilmekle birlikte unsurları uygunluk düzeyini etkileyebilecek faaliyetlerin katkısının %25'i aşması 	<p>Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Şirketin borç oranının şirketin 12 aylık ortalama piyasa değerine oranının %33'ü aşması, - Şirketin nakit ve faiz içeren menkullerinin 12 aylık ortalama piyasa değerine oranının %33'ü aşması, -Şirket alacaklarının toplam varlıkların %45'i aşması. 	<p>Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Borç/toplam aktif oranının %33'ü aşması, -Nakit ve faiz içeren varlıkların %33'ü aşması, -Şirket alacakları ve nakit %50'yi aşması, -Toplam faiz ve haram faaliyetlerden elde edilen gelirlerin %5'i aşması. 	<p>Aşağıdakilerden daha fazlasını içeren firmalar çıkarılmaktadır;</p> <ul style="list-style-type: none"> -Borç/toplam aktif oranının %33.33'ü aşması, -Nakit ve faiz içeren varlıkların %33.33'ü aşması, -Şirket alacakları ve nakit %33.33'ü aşması.

Şekil 3: Bazı Endekslerin İzleme Kriterleri

Kaynak: Karim, 2010: 76 aktaran Çürük, 2013: 104

1.6.3. Tekâfül

Tekafül kelime olarak karşılıklı “dayanışma ve güven” anlamına gelirken Arapça kökenli bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Tekafül sistemi, geleneksel

sigortada bulunan faiz, kumar veya garar gibi işlem ve durumlardan arındırılmış, gönüllü bağış veya dayanışma esaslarının olduğu bir sistemdir. Riskin ortak olarak paylaşımı, karşılıklı sorumluluk anlayışı, üyeler arasındaki karşılıklı dayanışma prensipleri de tekafülde önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir (Yanpar, 2015: 258). İlk tekafül şirketi, 1979 yılında Sudan’da kurulan Islamic Insurance Co.Ltd.’dir. Çeşitli ülkelerde kurulan öncü tekafül şirketleri şu şekildedir (Maysam & Kwon, 1999: 131);

- 1979- Islamic Insurance Co. Ltd. Sudan
- 1979- Islamic Insurance Co. Ltd. Suudi Arabistan
- 1983- Dar Al Maal Al Islami, Cenevre-İsveç
- 1983-Takaful Islam Luxembourg. Belçika
- 1983-Takaful Islam Bahmas. Bahama
- 1984-Syarikat Takaful Malaysia Sdn Bhd. Malezya
- 1993-Takaful TAIB Sdn Bhd. Brunei
- 1993-Takaful IBB Bhd. Brunei
- 1993-MNI Takaful. Malezya
- 1994-PT Syarikat Takaful Indonesia. Endonezya
- 1995-PT Asuransi Takaful Keluarga. Endonezya
- 1995-Syarikat Takaful Singapura Pte Ltd. Singapur
- 1996-PT Asuransi Takaful Umum. Endonezya

Tablo 1: Tekafül ile Geleneksel Sigortacılık Arasındaki Farklar

Tekafül	Geleneksel Sigortacılık
Tekafül sözleşmesi karşılıklı işbirliğine dayanır.	Geleneksel sigortacılık belirli prim karşılığında olur.
Tekafül, risk paylaşımına dayanır.	Geleneksel sigorta, risk transferi sistemiyle gerçekleşir.
Paydaşlar, fonun sahibi olduklarından dolayı sigortalama riskini üstlenmektedirler.	Riski sigorta şirketi üstlenir.
Tekafülde İslam hukukunda uzman olan üyelerden oluşan danışma kurulu bulunmaktadır.	Geleneksel sigortada finansal eylemlerde uzman olanlardan hizmet sağlanır.
Hem katılım sigortacılığı çalışma usul ve esas yönetmeliğini esas alırken hem de mevcut sigorta mevzuatını esas alır.	Sadece sigorta mevzuatını esas alır.
Tüm birikimler İslami kurallara uygun fonlarda değerlendirilir.	Tüm fonlar İslami hukuk kurallarına bakmadan tüm fonlarda değerlendirilir.

Kaynak: KuveytTürk, 2023

Geleneksel sigortadan farklı olan tekafül sisteminde en yaygın kullanılan üç model şu şekildedir (Aslan, 2015: 103).

- Mudaraba tekafülü: Katılımcılardan toplanan fonlar tekafül fonuna aktarılmaktadır. Reasürans ve hasar ödeme gibi harcamalar, toplam fondan düşülüp kalan miktar İslami usullere uygun şekilde çeşitli yatırım araçlarında değerlendirilmektedir. Tekafül şirketi ve katılımcılar arasında sözleşme imzalanır. İmzalanan sözleşme doğrultusunda fonlardan elde edilen karlar veya uğranılan zararlar sözleşmede önceden belirlenen orana göre paylaşılır.
- Vekalet tekafülü: Katılımcı ile tekafül şirketi arasında bir sözleşme imzalanmaktadır. Tekafül şirketinin payına düşen miktar, sözleşme doğrultusunda alacağı vekalet ücretiyle sınırlı olmaktadır. Fondan elde edilecek kâr veya zarar sadece katılımcılar arasında paylaşılır.
- Karma tekafül: Mudaraba ve vekalet tekafülünün birlikte kullanılmasıyla oluşmuştur. Tekafül şirketinin yaptığı vekalet sözleşmesi ve mudaraba sözleşmesinin sonucunda katılımcılardan vekalet ücreti alınmasının yanı sıra ekonomik girişimden elde etmiş olduğu karlar veya uğranılan zarar, mudaraba sözleşmesi usulünce katılımcı ve tekafül şirketi arasında paylaşılır.

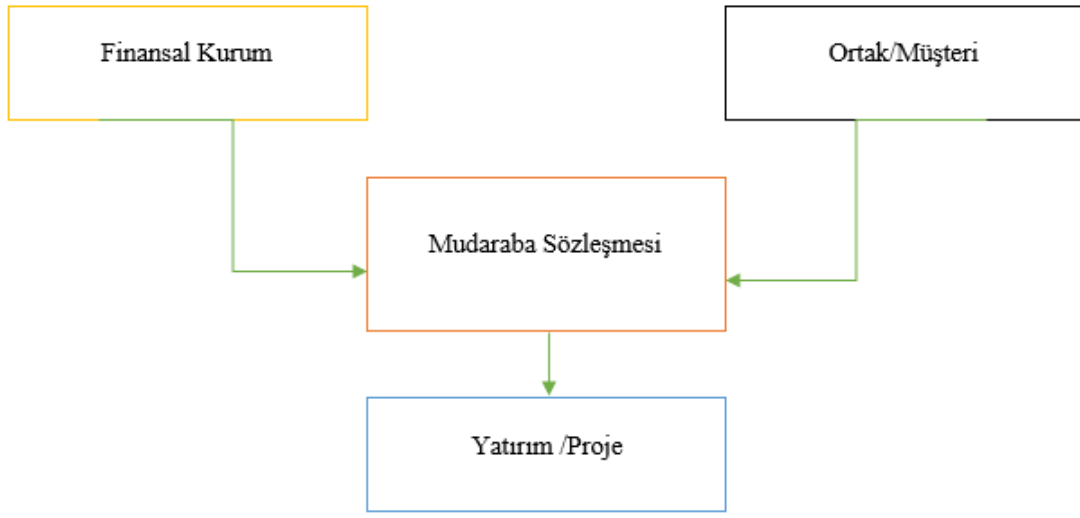
1.7. İslami Finansman Modelleri

İslami finansman modelleri temel olarak mudaraba, muşaraka, murabaha, selem, icara, istisna, teverruk, vekalet, karz-ı hasen ve tekafülü içermektedir. Bu yöntemlerden bazılarında doğrudan bazılarında ise dolaylı olarak fonlama söz konusudur. Ortak nokta ise bankanın müşterilerine sağladığı fonun nereye kullanılacağı ile ilgili istihbaratının olmasıdır, hatta bazı durumlarda banka doğrudan sözleşme konusu olan ticaretin yapılmasına yardım etmektedir (SERPAM, 2013: 4).

1.7.1. Mudaraba

Mudaraba kısaca emek-sermaye ortaklığı olarak ifade edilebilir. Taraflardan biri sermayeyi sağlarken ortaklıkta başka bir rol üstlenmez ve diğer taraf da proje için uzmanlığını ön plana çıkarır. Kâr elde edilirse sözleşmeye göre dağıtım gerçekleşir. Zarar olması durumunda ise finansman sağlayan kişi sermayesinden kaybederken diğer ortağın sadece emeği zayi olmaktadır (Jasmin vd., 2018: 41).

Kâr paylaşım oranı, sözleşme akdedilirken iki taraf arasındaki anlaşma ile belirlenir, zarar durumunda finansman desteği sağlayan kişi (rabbu-l mal) parasının tamamını kaybedebilirken, parayı işletecek olan ortak (mudarib) sadece çabasını kaybetmektedir. İslami finans kurumları, yatırım fonlarının yönetimi ve fon toplama gibi sebeplerden dolayı mudaraba finansmanını kullanmaktadır. Şekil 4’de mudaraba yönteminin işleyişine yer verilmiştir.

Şekil 4: Mudaraba Yönteminin İşleyişi
Marifa Academy, 2014: 55

Mudaraba sözleşmelerinin yapılabilmesi için aşağıdaki hususların gerçekleşmesi gerekmektedir (Akın, 1986 aktaran Konday, 2006: 22);

- Mudarib olan tarafın vekil olmaya, rabbul malın da birini kendisine vekil etmeye ehliyetinin olması gerekmektedir.
- Konulacak anaparanın para vb. şirket sermayesi olabilecek özellikte olmalıdır. Alacak hakkı, kira vb. sermaye olarak konulamamaktadır.
- Anapara miktarı açıkça belli olmalıdır.
- Hisselerin işe başlamadan önce belirlenmiş olması gerekmektedir.
- Mudaribin payının kardan verilmesi gerekmektedir.

Mudaraba işlemlerinin taşınması gereken bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar (Darçın, 2007: 28-30);

- Sermayenin geri ödeme süresi karşılıklı anlaşarak yapılır.
- Mali tablolar gözden geçirilerek karşılıklı olarak anlaşma sağlanmalıdır.

- Gelirlerden tüm maliyetlerin düşürülmesinden sonra kalan kâr rabbul mal ve mudarib arasında anlaşmaya göre dağıtılmalıdır.
- Kârın sabit bir oranla paylaşımı varken, sabit bir meblağın paylaşımı yoktur.
- Mudarip olan kişi sözleşme çerçevesinde belirlenmiş olan sermayeyi sadece belirlediği amaçlar için kullanabilmektedir.

1.7.2. Muşaraka

Bu finansman sözleşmesi genellikle belirli proje için iş ortaklığı şeklinde olmaktadır. Gelişmiş batı ülkelerindeki ortak girişime (joint venture) benzemektedir. Muşaraka, iştirak etme ve ortaklığa katılma olarak ifade edilmektedir. Bu finansmanda ortaklardan her birisi belirli olarak sermayeye katılmaktadırlar. Bu ortaklıktan elde edilen kar da anlaşmada belirlenmiş oranda taraflar arasında paylaşılır. Zarar olması durumunda da sermayeleri oranında taraflar zarar katlanmaktadır. Bu yöntem saha çok özel sektörün ihtiyaçlarının giderilmesi için de kullanılmaktadır. Muşaraka, sermaye ortaklığına dayanan finansman yöntemidir (İslamiktisadi.net, 2022).

Muşaraka teknik olarak ikiye ayrılmaktadır;

- Sürekli muşaraka: Proje süresi boyunca müşteri ile bankanın ortaklıklarının devamını ifade etmektedir (Tok, 2009: 7).
- Azalan muşaraka: Müşteri, ortaklık konusu olan projenin tamamına sahip olmak istediğinde belirli dönemlerde bankanın paylarından satın alarak mülkiyeti tamamen eline geçirmektedir ve sonucunda da ortaklığın ortadan kalkması söz konusu olmaktadır (Battal, 1985 aktaran Öztop, 2006: 33).

Muşaraka sözleşmesinin özellikleri şu şekildedir (Özkan, 2012: 66);

- Genel olarak sanayi kesiminde kullanılır.
- Ortaklar sermaye yanında emeklerini de koyarlar.
- Zarar olması durumunda, ortakların sermayeleri ile orantılı olarak dağıtım yapılmaktadır.
- Ekonomik dalgalanma dönemlerinde İslami bankalar açısından bu yöntem risk oluşturmaktadır.
- Ortaklardan birisi daha fazla sorumluluk üstlenmişse o ortak için sözleşmede belirlenmiş olan kâr oranından farklı bir oranda pay verilebilmektedir.

Her ikisi de bir ortaklığı temsil etmesine rağmen mudaraba ile muşaraka arasında bazı farklar bulunmaktadır ve bunlar aşağıda sıralanmıştır (Eken, 2023) ;

- Muşarakada yatırım tüm ortaklar tarafından yapılırken, mudarabada sermayedar/lar tarafından yapılmaktadır.
- Muşarakada yönetimde tüm ortaklar söz sahibi iken, mudarabada sadece mudarib söz sahibidir.
- Muşarakada zarar sermayedeki paya göre dağıtılırken, mudarabada zarar sermayedara aittir.
- Muşarakada tüm ortakların sınırsız sorumlulukları vardır.
- Muşarakada tüm varlıkların mülkiyeti ortak iken, mudarabada tüm varlıklar sermayedar olan kişinin mülkiyetindedir.

Günümüzde İslami finans kuruluşları tarafından gerçekleştirilen muşaraka uygulamalarında en büyük dezavantaj çifte vergilendirmedir. Müşterilerin iki kez vergi ödemek zorunda kalmaları yöntemin yaygınlaşmasına bir engeldir (Smolo & Hassan, 2011: 242).

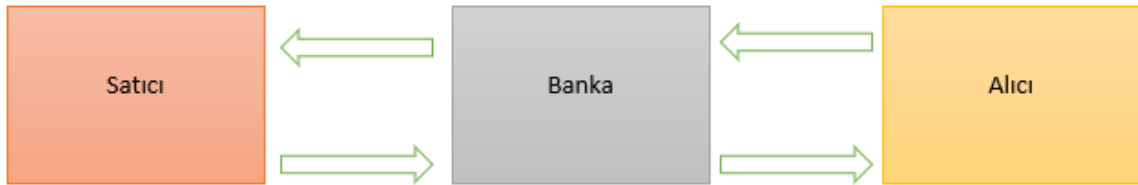
1.7.3. Murabaha

Murabaha, maliyet fiyatına eklenen bir kâr üzerinden yapılan satış muamelesidir. Murabahada esas olan satılan herhangi bir malın maliyeti üzerinden belirlenen kâr bedelinin de aynı şekilde alıcıya bildirilmesi gerekliliğidir. Modern dönem İslami finans sisteminde esnekliği sayesinde yaygın olarak kullanılan bir sözleşme türüdür (Nethercott, 2012).

Murabaha, klasik ve modern murabaha olarak ikiye ayrılmaktadır. Klasik murabaha, satılan herhangi bir malın daha önceden ne kadara alındığını ve bunun üstünden ne kadar kâr koyularak müşteriye satıldığını açıkça gösteren bir finansman yöntemidir. Modern murabahada ise, almak istediği malı nakit eksikliğinden dolayı peşin alamayıp taksitle ödemek isteyen müşteri, bir İslami finans kurumuna başvurur. Kurum malı kendi adına peşin bedel ile satın alır ve kârını da üstüne koyarak müşteriye satar. Tablo 2’de özet olarak klasik murabaha ve modern murabaha arasındaki benzerlik ve farklılıklara yer verilmiştir (Cebeci, 2010).

Tablo 2: Klasik Murabaha ile Modern Murabaha Arasındaki Farklar – Benzerlikler

Farklar	Benzerlikler
Klasik murabahada sözleşme iki ortak arasında yapılır. Modern murabahada ise sözleşme üç ortak arasında geçmektedir. Sözleşme yapılmadan önce banka ile müşterisi olan kişi arasında anlaşmalar yapılmaktadır.	Hem klasik hem de modern murabahada ortak amaç ihtiyaç duyulan malın karşılanmasıdır.
Klasik murabahada malın kimden teslim alınacağı belliyken modern murabahada böyle bir konu belli değildir.	Malın maliyeti ile üstüne konulan kârın, her iki sözleşme türünde de açıkça satıcı ve müşteri tarafından bilinmesi sağlanır.

Şekil 5: Murabaha İşleyişi
Kaynak: Marifa Academy, 2014: 42

Murabaha işleyişinde öncelikle ürünü satın almak isteyen kişi, bankaya müracaat eder. Daha sonra banka alınacak malın ödemesini yapar ve mülkiyet bankaya geçmiş olur. Banka aldığı malı, alış bedelinin üzerine belirlenen bir kâr da ekleyerek alıcıya taksitli bir şekilde satar. Alıcı anlaşılan vade üzerinden taksitli olarak bankaya ödemeyi yapar (Yatbaz & Çatıkkaş, 2021: 7).

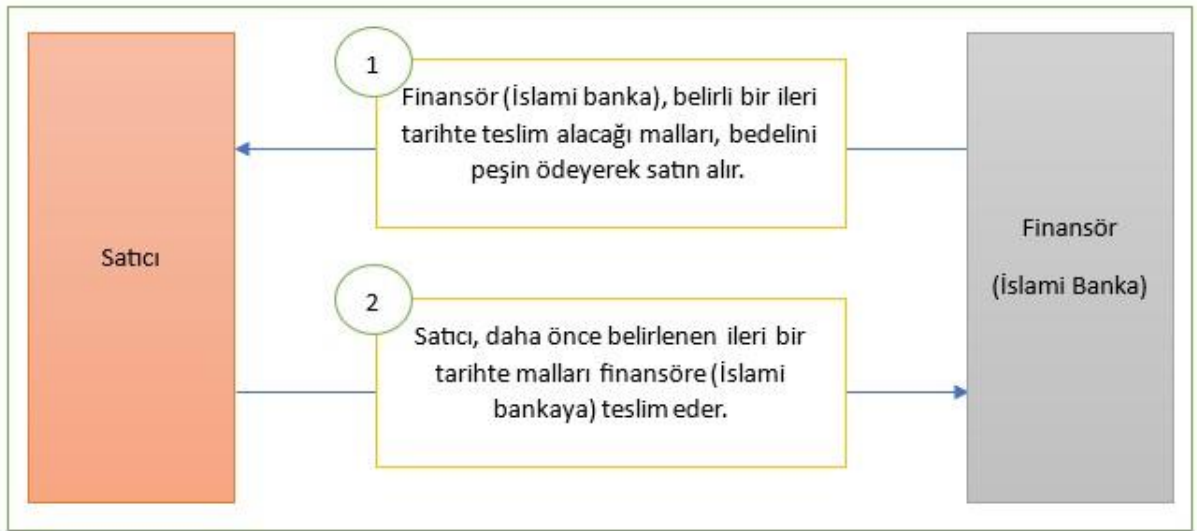
Ticari bilgi ve tecrübesi az olan kişilerin aldatılmasına mani olmanın amaçlandığı murabaha yönteminde bazı şartlar bulunmaktadır. Bunlar (Ayub, 2007: 217'den aktaran Çürük, 2013: 49);

- Ticarete konu edilen malın gerçek mal olmalıdır.
- Satış anında eş zamanlı değişimi gerektiğinden gümüş, altın gibi emtialar murabahaya konu olamaz.
- Kredi dokümanları üzerine murabaha yapılamaz.
- Malın maliyeti ve kâr payı açık bir şekilde ifade edilmelidir.
- Malın ayıpları ve diğer özellikleri açık bir şekilde ifade edilmelidir.
- Satıcı ve alıcının üzerinde anlaştığı bir kâr marjı belirlenir.

- Satışta garar olmaması gerekmektedir.
- Önceden murabahaya konu olan mal mükerrer olarak murabahaya konu olamaz.

1.7.4. Selem

“Selem; vadeli misli bir mal karşılığı, mal bedelinin peşin olarak verilmesi, yani bedelin peşin, malın ise veresiye olduğu satış sözleşmesi nevidir. Alıcının selem akdi ile satın aldığı malı, henüz mal teslim edilmeden evvel üçüncü kişiye satmak üzere yaptığı selem sözleşmesi ise alt selem sözleşmesidir.” (TKBB Faizsiz Finans Sözlüğü, 2020).

Şekil 6: Selem Sözleşmesinin Uygulanma Yöntemi
Kaynak: Marifa Academy, 2014: 48

Şekil 6’da selem sözleşmesinin uygulanma sürecine yer verilmiştir. Öncelikle müşteri finansman için islami bankaya başvurur. Satıcı ve alıcı yani banka arasında selem sözleşmesi imzalanır. İslami banka satın alma bedelinin tamamını peşin olarak öder ve satın alma işlemini gerçekleştirir. Daha sonra satıcı, daha önce belirlenen bir tarihte malları islami bankaya teslim eder (Marifa Academy, 2014: 48).

1.7.5. İcara

“İcâre, kiracının belirli bir malın kullanım hakkı (menfaatin) veya belirli bir iş karşılığı hizmet sağlanması için kiraya verene (hizmet sağlayana) ödeme yaptığı bir kira anlaşmasıdır” (TKBB, 2023).

İcaranın geçerli olması için belirli şartlar bulunmaktadır. Bunlar şöyle ifade edilebilir (Al-Shamrani, 2014: 61);

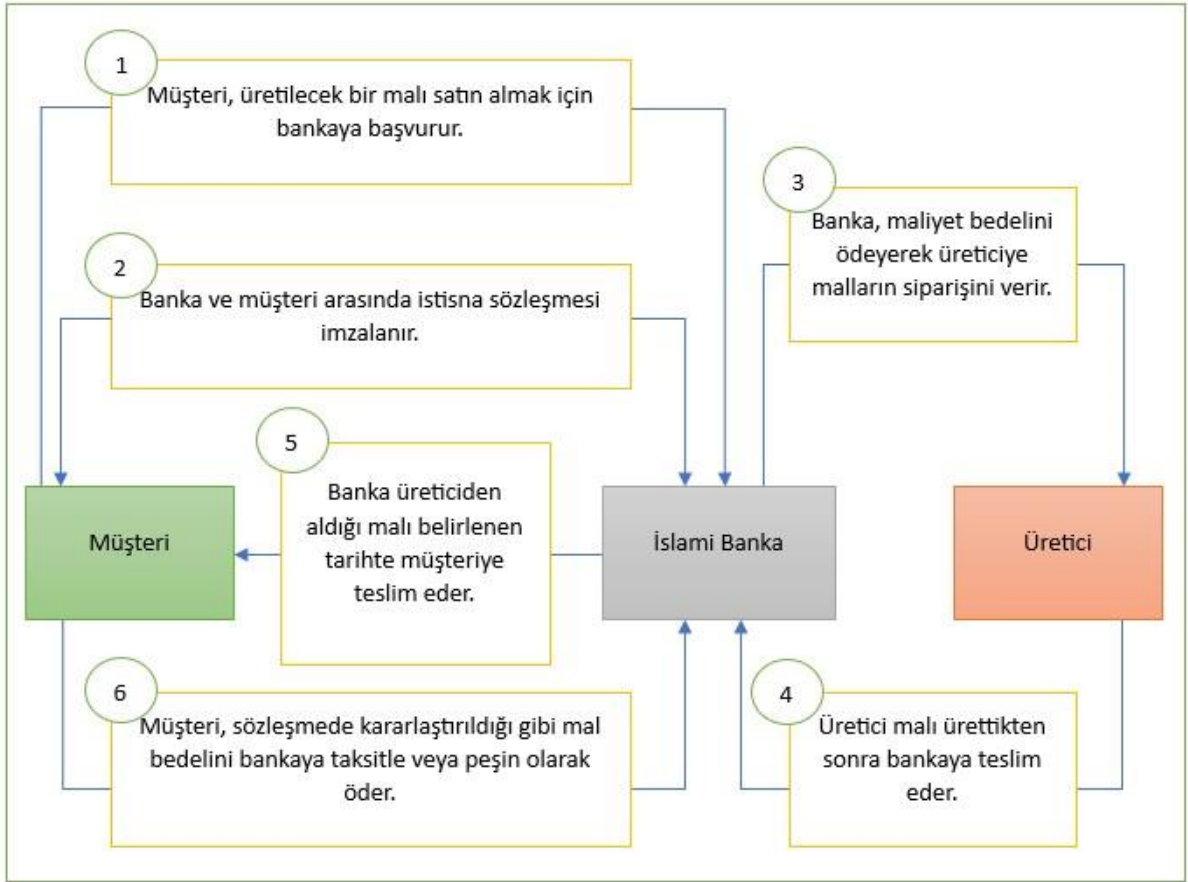
- İcara sözleşmeleri, gerçekleştirilebilir ve yerine getirilebilir olmalıdır.
- Malların kullanım haklarının bir değere sahip olması beklenmektedir.
- Sözleşmeye konu olan mallar şeri açıdan uygun olmalıdır.
- Kiralayan kişi, sözleşmedeki malın tam sahibi olmalıdır ve malı anlaşılan tarihte teslim etmelidir.
- Kiralayan, sözleşmedeki malları uzlaşılan konuda kiracıya vermelidir.
- İcaranın konusu bilinmelidir.

Kira sözleşmelerinde İslam hukukuna uygun akitlerin ve ticari işlemlerin yapılması gerekmektedir. Tüm tarafların maliyet ve faydaları, sözleşmede açıkça belirlenerek ileride yaşanması muhtemel sorunların ortadan kaldırılması sağlanabilmektedir.

1.7.6. İstisna

İstisna, bir kişiden bir malı imal etmesini istemek, siparişte bulunmaktır. Diğer İstisna, malı imal eden ile sipariş eden arasında belirli bir meblağ karşılığında nitelikleri belirli bir malın imalat edilmesi için yapılmış olan bir sözleşmedir (Görmüş vd., 2018: 31).

İstisna sözleşmelerinde, ileri tarihte olan sipariş için sözleşmenin oluşturulması ve burada yer alan birinci tarafın da yatırım sermayesi kısmında bulunması gerekirken diğer tarafın da belirli varlığı teslim etmesi gerekmektedir. Bu sözleşme daha çok inşaat ve imalat sektöründe projeler için üretim yapmalarına başlamadan finans desteği sağlamak adına oluşturulan bir esnek finans sözleşmesi olarak da geçmektedir (Manzoor vd., 2017: 72).

Şekil 7: İstisna Sözleşmesinin Uygulanması
Kaynak: Marifa Academy, 2014: 50

Şekil 7, bir istisna sözleşmesinin uygulama aşamalarını göstermektedir. Öncelikle müşteri, üretilecek bir malı satın almak için bankaya başvurur. Daha sonra banka ve müşteri arasında istisna sözleşmesi imzalanır. Banka sözleşmenin ardından maliyet bedelini ödeyerek üreticiye malların siparişini verir. Üretici malı ürettikten sonra bankaya teslim eder. Alınan malı belirlenen tarihte banka, müşteriye teslim eder. Müşteri, sözleşmeye göre bedeli bankaya öder.

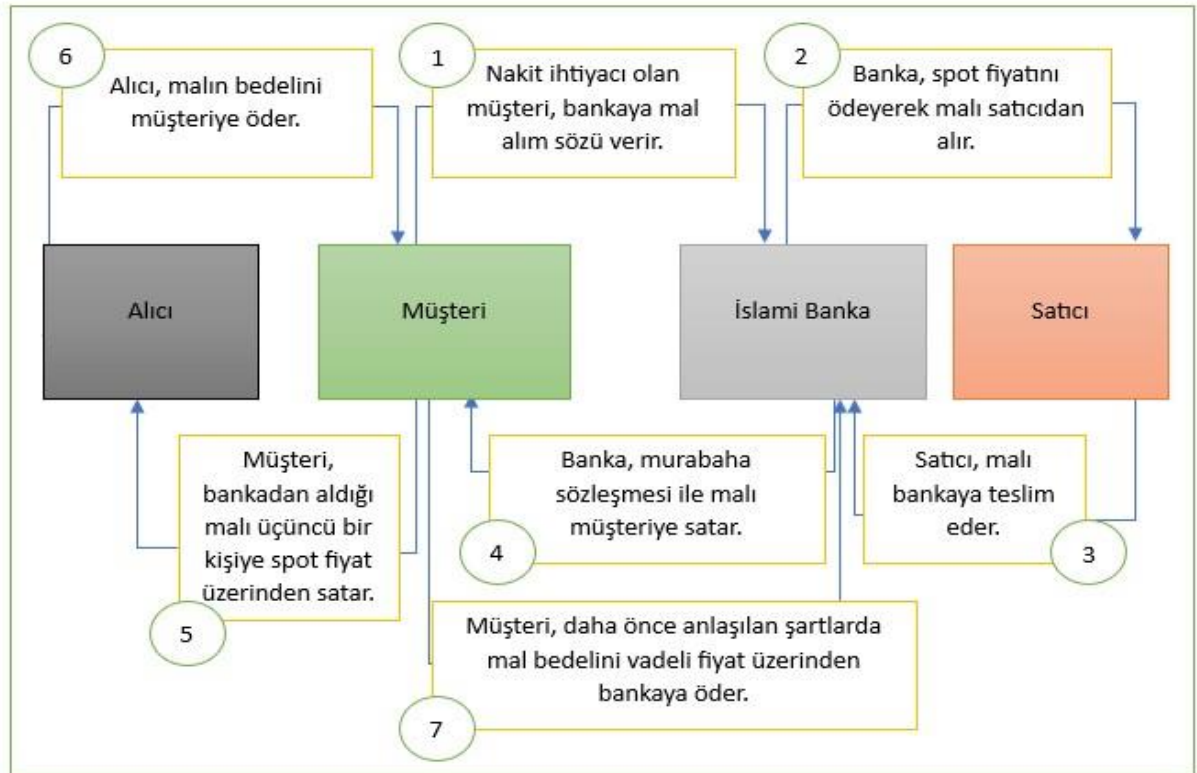
1.7.7. Teverruk

Likidite temini amacıyla bir malı vadeli olarak üçüncü bir tarafa peşin ve düşük fiyatta satma işlemi klasik teverruk olarak adlandırılmaktadır. Diğer bir deyişle, bir malın vadeli alımından sonra ilk satıcısı haricinde bir başka kişiye peşin şekilde satılmasıdır. Bu işlem yapılırken satılan malın para kabul edilen başka varlık olmaması ve her iki akdin de İslam hukukundaki akitlerde bulunan temel şartları taşıması gerekmektedir (TKBB, 2023).

Tüzel veya gerçek kişilere bir varlık olmaksızın finansman sağlayan teverruk yönteminin tam anlamıyla bir ekonomik faydasının olup olmadığı konusunda İslam hukukçuları arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır (Alrifai, 2017: 136).

Teverruk işleminde uyulması gereken bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlar (AAOIFI, 2012: 574);

- Emtianın varlığı tespit edilerek diğerlerinden ayırt edilmesi gerekmektedir.
- Emtia üçüncü tarafta geçmeden önce satıcının mülkiyetinde olmalıdır.
- Bağlayıcı taahhüt var ise tek taraflı olmalıdır.
- Emtianın akit olacak yerde hazır durumda olmaması durumunda şekli, miktarı gibi konularda bilgi verilmelidir.
- Emtia hükmi veya hakiki kabz edilmesi gerekmektedir.
- Müşteri satın alacağı malı kendisi satması gerekir ya da kuruluş dışında birisini vekil kılmalıdır.
- İslami bankalar müşterilerine sattıkları malı müşteri adına satacakları üçüncü taraflar için vekaletname düzenlenmesine gerek yoktur.

Şekil 8: Teverruk Sisteminin İşleyişi
Kaynak: Marifa Academy, 2014: 45

Teverruk sisteminin işleyişine Şekil 8’de yer verilmiştir. Teverruk sistemi şu şekilde işlemektedir (Marifa Academy, 2014: 45):

- Fon açığı olan kişi, piyasada nakde dönüştürülmesi sıkıntı olmayan bir malın banka tarafından kendisine vadeli bir şekilde satılmasını talep ederek işlemi başlatır.
- Banka müşteriden gelen talep üzerine istenilen malı piyasadaki spot fiyattan satın alır.
- Piyasadan banka tarafından alınmış olan mal müşteriye vadeli olarak satış işlemi gerçekleştirir.
- Bankadan malını teslim alan müşteri, piyasada üçüncü bir kişiye malı satarak fon tedarikini sağlamış olur.

1.7.8. Vekalet

Herhangi bir kişiyi hukuki işlemler için kendi yerine koyması ve bu işlemler için yetkilendirmesine vekalet denmektedir. Örneğin, katılım bankalarına fatura ödeme vb. işlemler için müşterilerince yetki verilmesi vekalet akdi ile gerçekleşmektedir (TKBB, 2023).

Genel ya da spesifik bir amaçla vekalet verilebilir. Örneğin, müşteri elindeki fonu bankaya, bankanın uygun gördüğü herhangi bir alanda kullanılmak üzere teslim edebilir. Bu şekilde genel bir vekalet verilmiş olacaktır. Spesifik olan vekalet sözleşmelerinde ise müşteriler fonlarını sadece bir alanda ya da belirli bir sektöre ait yatırımlarda kullanılmak üzere bankaya yatırmaktadır.

1.7.9. Karz-ı Hasen

“Güzel borç” anlamına gelen bu uygulama, faizsiz borç olarak nitelendirilmektedir. Uygulama, finansmana ihtiyaç duyan kimseye gerekli miktarda nakdin ya da malın borç verilmesi ve bu borcun geri ödemesinde herhangi bir fazlalığın ya da ek menfaatin bulunmaması şeklinde gerçekleşir (FFS, 2019). Kısaca faizsiz tüketim ödünçü olarak da adlandırılmaktadır (TKBB, 2023).

Riba, karzı hasenle yapılacak olan ihtiyaçların karşılanmasını ve yardımlaşmayı engelleyebilmektedir. İslam hukukunda riba yasaklandığından dolayı insanların bir fazlalık karşılığında borç vermeleri beklenmez; çünkü toplumda iyilik,

dayanışma ve yardımlaşma duygularının yok olması ile hırs ve saldırgan olma durumları ortaya çıkabilmektedir. Bu da toplumsal çöküntüye neden olabilmektedir (Çelik, 2006: 15).

1.7.10. Sukuk

Piyasa düzenleyicisi olan SPK tarafından kira sertifikası olarak isimlendirilen sukuk ihracına ülkemizde, 01.04.2010 tarihinde Resmî Gazete’de yayınlanan yönetmelik ile izin verilmiştir. (SPK, 2019).

Bir menkul kıymet olan sukuk, 1990’lı yıllarda Malezya’da öne çıkarak popüler olmuş ve 2000’li yıllarda orta doğu ve dünyanın kalan kısımlarında da ihraç edilmeye başlanmıştır (Alrifai, 2017: 198).

Sukuk, bir emtianın menkul kıymete dönüştürülerek sertifika aracılığıyla satış işlemi olarak tanımlanmaktadır. Bu sertifikalara sahip olan kişilerin, dayanak varlığa ortak olmaları sağlanır ve elde edilen gelir aralarında paylaşılmaktadır (FFS, 2019)

Mudarebe sukuk, müşareke sukuk, selem sukuk, icara sukuk, istisna sukuk, murabaha sukuk ve karma portföy sukuk adında çeşitli uygulama türleri bulunan sukuk sözleşmeleri (Ayub, 2017: 423), ihtiyaçlarını faizsiz bir finansman ile karşılamak isteyenler ve faizsizlik esası ile çalışan bankalar için önem arz etmektedir. Müşteriler tarafından yatırılmış kısa vadeli mevduatların, uzun vadeli kredilerde kullanılması İslami bankalar açısından yükümlülükleri ve varlıkları arasında vade uyumsuzluğu meydana getirmektedir. Sukuk ihraçları, bankaların yaşadığı bu olumsuzluğu ortadan kaldırmak için kullanılan iyi bir araçtır (Jobst vd., 2008:8 aktaran Çobankaya, 2014: 21).

Sukukun temel özellikleri şu şekildedir (Albaraka, 2023);

- Sukuklar sabit veya değişken getirili olabilir.
- Sabit getirili sukukların ihracında getiri önceden belirlenir.
- İhraç işlemlerinde somut dayanak varlıklar kullanılır.
- Bankalar tarafından ihraç edilen sukukları satın alan yatırımcılar, bu kıymetlerin tamamını ya da belli kısmını vadesinden önce piyasadaki duruma göre bankalara geri satabilir.

Sukukta iki işleyiş bulunmaktadır. Birincisi, fona ihtiyacı olan şirketler varlıklarının yatırılmasına için kiralama şirketlerine devretmektedirler. İkincisi ise, şirketlerin devraldıkları malları menkul kıymete çevirmeleridir. Bunun sonucunda da sukuk hazır hale getirilmiş olmaktadır (Yatim, 2009: 166).

Sukuk, hisse senedi ve tahvil arasında hem benzerlikler hem de farklılıklar bulunmaktadır. Bunlar özet olarak Tablo 3’te gösterilmiştir (Aslan,2012:58).

Tablo 3: Sukuk – Tahvil ve Hisse Senedi Karşılaştırması

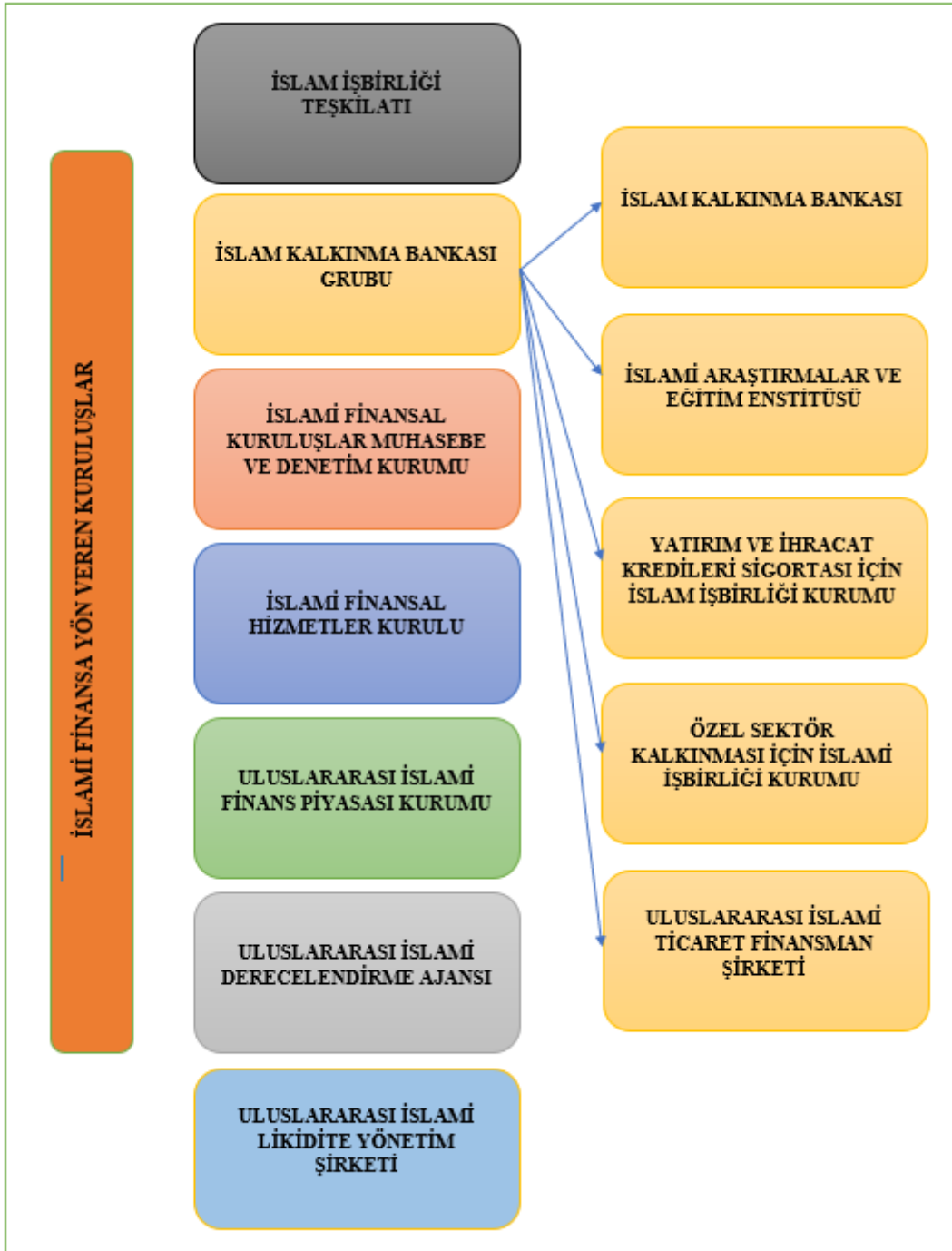
	Sukuk	Tahvil	Hisse senedi
Kapsamı	Bir borç senedi değildir.	İhraççı kurum borçlu hükmündedir.	İhraççı kurum için bir borçlanma yükümlülüğü yoktur.
Varlığa Dayalı Olma Durumu	Varlığa dayalı yapılmış olan sözleşmede en az %51’lik kısmı sukuk ihracına dayanmalıdır.	Varlığa dayalı olma şartı yoktur.	Varlığa dayalı olma şartı yoktur.
Sahibine Verdiği Haklar	Mülkiyet üzerindeki pay oranında kira geliri ya da kâr payı alma hakkı vardır.	Verilen anaparayı, eklenmiş faiziyle birlikte alma hakkı bulunmaktadır.	Sermayedeki pay oranı kadar kâr payı alma hakkı bulunmaktadır.
Getiri ve Anapara	İhraççı tarafından sabit getiri ve anapara garantisi söz konusu değildir.	İhraççı tarafından sabit getiri ve anapara garantisi söz konusudur.	Şirket tarafından verilmiş bir anapara ve sabit getiri garantisi yoktur.
Amacı	Yalnızca İslam hukukuna uygun faaliyetler yürütülmektedir.	Her türlü amaç vardır.	Her türlü amaç vardır.
Teminat	Dayanak varlık üzerinde bulunduğu hak ile teminat sağlar.	İpotekli tahvil ve teminatlı borç senetleri haricinde genellikle teminat bulunmamaktadır.	Teminat yoktur.
Sahibinin Sorumlulukları	Pay oranında sözleşmeye dayalı varlık veya hizmet için önceden anlaşma yapılmış yükümlülükler kadar sorumluluk içerir.	Sorumluluk yoktur.	Sermayedeki pay miktarınca, şirketin zararından sorumlu olunmaktadır.

Tablo 3’de de görüldüğü üzere; sukuk bir borç senedi değildir. Tahvil ve hisse senedinde ihraç kurumunun borçlu sıfatı değişmektedir. Tahvil ve hisse senedinde varlığa dayalı olma şartı bulunmazken, sukukta en az %51’lik bir dayanma söz konusudur. Sukukta ihraççı tarafından getiri garantisi bulunmazken, tahvilde ihraççı tarafından sabit getiri ve anapara garantisi bulunmaktadır. Tahvil ve hisse senedinde her türlü amaç bulunurken, sukukta yalnızca İslam hukukuna uygun faaliyetler yapılmaktadır (Aslan,2012:58).

1.8. İslami Finans Sistemine Küresel Çapta Yön Veren Kuruluşlar

İslami finans sistemi sadece fon arz ve talep eden kesimler ile aracı kurumlardan müteşekkil değildir. Ek olarak çeşitli düzenleme ve standardizasyon süreçlerini yürüten kuruluşlar da bu sistemin işleyişine katkı sağlamaktadırlar. Bu kuruluşlardan bazıları bağlayıcı bazıları tavsiye niteliğinde kararlar yayınlamaktadır.

İslami finans sistemine küresel çapta yön veren kuruluşlar Şekil 9’da yer almaktadır.

Şekil 9: İslami Finansa Yön Veren Kuruluşlar
Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

1.8.1.İslam İşbirliği Teşkilatı (The Organization of Islamic Cooperation)

İslam İşbirliği Teşkilatı, Fas'ta 1969 yılında, İsrail tarafından işgal altında olan Müslümanlar için kutsal olan Mescid-i Aksa'nın kundaklanması sonucunda kurulmuştur. İslam işbirliği teşkilatının kurulduğu dönemde İslam konferansı örgütü

olarak isimlendirilmişken, 2011 yılında İslam İşbirliği Teşkilatı olarak adı değiştirilmiştir. İslam İşbirliği Teşkilatı'nda toplamda 57 üye ülke bulunmaktadır. İslam İşbirliği Teşkilatı dünyadaki büyük devletler arası organizasyon olarak da kabul edilmektedir. Teşkilat kendisini İslam aleminin sesi olarak nitelendirmektedir. Misyonunda ise, uluslararası barışın desteklenmesi, dünyadaki farklı kesimlerin kaynaşmasının sağlanması, İslam dünyasının menfaati ve güvenliğinin korunması amaçlanmıştır (IIT, 2023).

İslam İşbirliği Teşkilatı'nda; Ekonomik İşbirliği Daimi Komitesi, Enformasyon ve Kültürel İşler Daimi Komitesi, Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi, Uluslararası İslam Fıkıh Akademisi gibi komiteler bulunmaktadır. Bu akademi, İslam hukuku alanında yapılan çalışmalar ile İslami finans sektörü için yol gösterici olmaktadır (Yanpar, 2015: 278).

1.8.2. İslam Kalkınma Bankası Grubu

1973'de Cidde'de Müslüman ülkelerin maliye bakanlarının toplandığı konferansta ilan edilen beyanname ile kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası Grubu çokuluslu bir finansal kalkınma kurumudur. Bünyesinde toplamda beş kuruluş faaliyette bulunmaktadır. Bunlar; İslam Kalkınma Bankası, İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü, Özel Sektör Kalkınması İçin İslam İşbirliği Kurumu, Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslam İşbirliği Kurumu ve Uluslararası İslami Ticaret Finansman Şirketidir. İslam kalkınma bankası grubunda faaliyet gösteren kuruluşlarda uygulanan faaliyetler şu şekildedir (IKB Grubu, 2013: 1-2);

- Kapasite geliştirmede teknik destek sağlanması
- Kamu sektörü için finans desteği
- Özel sektör için finans desteği
- Yoksulluğun azaltılmasına yönelik destek sağlanması
- Üyeler arasında ticaretin sağlanması
- Ticaret finansmanı sağlanması
- Kobiler için finansman desteği
- Kaynaklara seferberlik
- İslami finans kuruluşlarına özsermaye desteklerinin sağlanması
- Yatırım ve ihracat kredilerine sigorta hizmetlerinin sunulması

- İslami finans ile ilgili eğitimler gerçekleştirilmesi
- Vakıflara yatırım desteği
- Acil yardımların sağlanması
- Danışmanlık hizmetlerinin üye ülkelere özel ve kamu sektör kuruluşlarında kullanmak üzere verilmesidir.

1.8.2.1. İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank)

İslam Kalkınma Bankası, 1975 yılında Cidde’de kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası’nın kuruluş amacı, üye ülkeler ile Müslüman kesimlerin sosyal gelişiminin ve iktisadi kalkınmasının İslam hukuk kurallarına göre desteklenmesidir. İslam Kalkınma Bankası 2019 yılı üye ülke sayısı 57’dir. Bu bankaya üye olmak isteyen adayların öncelikle İslam İşbirliği Teşkilatı’na üye olmaları gerekmektedir. İslam Kalkınma Bankası’nın bazı işlevleri aşağıda sıralanmıştır (IKB, 2023);

- Üye olan ülkelere sosyal ve iktisadi kalkınmaları için mali destekte bulunma
- Hibe kredi desteği sağlama
- Belirli amaçlar için oluşturulan özel fonlar ve bu fonların idaresi
- Üye olan ülkeler arasında dış ticaretin teşvik edilmesi
- Üye olan ülkelere teknik destek sağlanması

1.8.2.2. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (Islamic Research and Training Institute)

İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü, İslam Kalkınma Bankasının 1981 yılında araştırma ve eğitim kolu olarak kurulmuştur. Bu enstitü finans, iktisat, banka konularında araştırma geliştirme faaliyetlerini sürdürmektedir. Süreç geçtikçe daha önemli bir kurum haline gelen bu enstitü, İslami finans endüstrisinde önemli rol oynamaktadır (Iqbal & Mirakhor, 2011: 19).

İslami araştırmalar ve eğitim enstitüsünün temel görevleri şu şekildedir (Association, 2017);

- İslami finans, İslam iktisadı, katılım bankacılığı gibi alanlarda eğitimler düzenlenmesi ve araştırmalar yapılması,
- Faaliyete konu alanlarda ulusal, uluslararası anlamda işbirlikleri ile seminerler, konferansların düzenlenmesi

- İslami finans, İslam iktisadı ve katılım bankacılığı konularında faaliyet gösteren bilgi sistemlerinin geliştirilerek yönetilmesi
- Enstitüdeki faaliyet sahaları ile ilgili veri tabanları meydana getirilmesi ve geliştirilmesi

İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü'nde; ar-ge, İslami finans kapasite geliştirme ve İslami finansal ürün geliştirme departmanları bulunmaktadır. Üstlenilen görevler de bu üç departman arasında bölüşülmektedir (IRTI, 2023).

1.8.2.3. Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslam İşbirliği Kurumu (The Islamic Corporation for The Insurance of Investment and Export Credit)

1994 yılında İslam Kalkınma bünyesinde kurulan, Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslami İşbirliği Kurumu, tüzel kişiliğe sahip uluslararası bir kurumdur. Müslüman ülkeler için yatırım ve ihracat sigortasının sağlamlasında rol oynamaktadır. İslam İşbirliği Teşkilatı, İslam Kalkınma Bankası aracılığıyla ihracat ve yatırım kredileri için sigorta ürünleri oluştururken İslami kurallara uygun işletilebilecek bir İslami sigorta şirkettir. İslam İşbirliği Teşkilatına üye olan ülkeler ile İslami kurallara uygun davranılarak ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi sağlanmaktadır (ICIEC, 2023).

Bu kurumda, sigorta hizmetleri; ihracat kredisi sigortası ile yatırım sigortası olarak iki gruba ayrılmaktadır. Yatırım sigortasında para transfer kısıtları, kamulaştırma, sözleşme ihlalleri, savaş karışıklıklarından kaynaklı ülke risklerine karşı sigortalama yapılırken; ihracat kredisi sigortasında ihracat alacaklarının ticari olan ve olmayan risklerden kaynaklı tahsil edilememe durumlarının sigortalanması amaçlanmaktadır (IKB Grubu, 2013: 7).

1.8.2.4. Özel Sektör Kalkınması İçin İslami İşbirliği Kurumu (Islamic Corporation for The Development of The Private Sector)

1999 yılında çokuluslu bir finansal kurum olarak kurulmuştur. Kurumun amacı, özel sektördeki projelere finans desteğinin sağlanması, rekabetin desteklenmesi, girişimciliğin desteklenmesi, devlet veya özel şirketlere danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, üye ülkelerin ekonomik kalkınmalarına katkı sağlanmasıdır. ICD, finansman sağlayacağı projeleri seçerken istihdam yaratılması, İslami finansın

gelişiminin sağlanması ve ihracata katkı sunmasına kriterlerini dikkate almaktadır (ICD, 2023).

Kurumun odaklandığı konular şu şekildedir (Iqbal & Mirakhor, 2011: 21);

- Büyümeye katkısı olacak özel sektör fırsatlarının tespit edilebilmesi
- Geniş ürün ve hizmet yelpazesinin sunulması
- Fazla olan kaynakların üye olan ülkelere aktarılması
- İslami piyasaların gelişmesinin sağlanması

1.8.2.5. Uluslararası İslami Ticaret Finansman Şirketi (International Islamic Trade Finance Corporation)

2007 yılında İslam Kalkınma Bankası Grubu altında özerk bir kurum olarak kurulan Uluslararası İslami Ticaret Finansman Şirketi, İslam aleminin ekonomik durumunun iyileştirilmesi için Müslümanlar arasında ticaretin yaygınlaştırılmasını desteklemektedir. Uluslararası İslami Ticaret Finansman Şirketi, ihtiyaç duyulan finansmanın sağlanmasına ek olarak üye ülkelerin ticaret finansmanına kolay erişimine, ticari kapasitelerinin artmasını sağlayan araçların tedarikinin desteklenmesine ve küresel piyasalarda rekabet edebilmelerine yardımcı olmaktadır (ITFC, 2023).

1.8.3. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions)

Merkezi Bahreyn'de bulunan ve 1991 yılında kurulan AAOIFI, küresel İslami finans endüstrisi için standartların geliştirilmesi ve yayınlanmasından sorumlu, kâr amacı gütmeyen lider uluslararası kuruluştur. Standartları şu anda dünyanın önde gelen tüm İslami finans kuruluşları tarafından takip edilmekte ve uluslararası İslami finans uygulamalarının aşamalı olarak uyumlaştırılmasını sağlamaktadır (AAOIFI, 2023).

İslami finans kuruluşları, İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu'nun yönerge ve standartlarına uymak zorunda değildir. Fakat dünyadaki düzenleyici kurumlar, kurumun çalışmalarına güvenerek bunların standartlarına uymaya çalışmaktadırlar. İslami danışma kurullarında konuda uzman en az üç kişinin bulunması AAOIFI'nin standartlarından birisidir. AAOIFI, İslami finansal kurumlarda

yeni finansal ürünlerde oluşabilecek anlaşmazlıklara karşı rehberlik hizmeti de sunmaktadır. Bu kurum, muhasebe ve denetim konusunda geleneksel bankalardan farklı olarak hareket edilmesi gerektiğini düşünmektedir ve bu alanda çalışmalara yönelmektedir (Faiz, 2011: 23).

1.8.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (Islamic Financial Services Board)

Merkezi Kuala Lumpur/ Malezya'da olan İslami Finansal Hizmetler Kurulu, 2002 yılının kasım ayında kurulmuş ve 2003 yılı Mart ayında faaliyetlerine başlamıştır. Bankacılık, sermaye piyasası ve sigortacılığı içeren İslami finansal hizmetler sektörünün sağlamlığını ve istikrarını sağlamaya ilgi duyan düzenleyici ve denetleyici kurumlardan oluşan uluslararası bir standart belirleme organı olarak hizmet vermektedir. IFSB standartları, diğer süreçlerin yanı sıra, teşhir taslaklarının yayınlanmasını, çalıştayların düzenlenmesini ve gerektiğinde kamuya açık oturumları içeren uzun bir yasal süreci takip ederek hazırlanmaktadır. IFSB ayrıca sektörle ilgili konularda araştırmalar yürütür ve girişimleri koordine eder, ayrıca düzenleyiciler ve sektör paydaşları için yuvarlak masa toplantıları, seminerler ve konferanslar düzenler. Bu amaca yönelik olarak IFSB, ilgili uluslararası, bölgesel ve ulusal kuruluşlar, araştırma/egitim kurumları ve piyasa oyuncularıyla yakın işbirliği içinde çalışır (IFSB, 2023).

1.8.5. Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu (International Islamic Financial Market)

IIFM, İslami Finansal Hizmetler Endüstrisinin (IFSI) İslam hukuku kurallarına uygun finansal sözleşmelerin ve ürün onaylarının standardizasyonuna odaklanan küresel bir standart belirleme organıdır (IIFM, 2023). Sudan, Bahreyn, Malezya, Endonezya, Brunei, Pakistan, BAE, İslam Kalkınma Bankası daimi üyeleri ile ortak olarak 2002 yılında kurulmuştur. Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu'nun, belirli İslami ürün ve dokümantasyon ile ilgili süreçlerin standartlaşması temel odak noktasıdır. Kurumun genel faaliyetleri şu şekildedir;

- İslami bankalar arasındaki düzenleyicilerin iş birliklerinin kurulmasının sağlanması
- Likidite problemlerinin çözümlenmesi
- Varlığa dayalı menkul kıymet çıkarmalarının değerlendirilmesi

- İslami para ve sermaye piyasalarının kuruluşundan tanıtımına kadar süreçlerin yürütülmesi (Türker, 2010: 24).

1.8.6. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (Islamic International Rating Agency)

2005 yılından beri Bahreyn’de faaliyetlerine devam etmekte olan İslami Uluslararası Derecelendirme Ajansı (IIRA), ihraççılara ve İslami finans ilkelerine uygun ihraçlara bağımsız değerlendirmeler sağlamak için kurulmuştur. IIRA'nın odak noktası, başta İslam Ülkeleri Örgütü (İİT) bölgesi olmak üzere yerel sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve derecelendirmeleri aracılığıyla dünya genelinde etik finansı ivme kazandırılmasıdır. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı temelde dört ilkeyi benimsemektedir. Bunlar; dürüstlük, bağımsızlık, şeffaflık ve kalitedir (IIRA, 2023).

1.8.7. Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (The International Islamic Liquidity Management Corporation)

Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi, İslami finans kuruluşları ile ülkelerin likidite ihtiyaçlarının İslami kurallara uygun olarak karşılanması için kısa vadeli İslami finans araçları düzenleyen ve ihraçta bulunan uluslararası bir kuruluştur. 2010 yılında, Kuveyt, Endonezya, Malezya, Lüksembueg, Morityus, Katar, Türkiye, Nijerya, Birleşik Arap Emirlikleri Merkez Bankaları ile Özel Sektör Kalkınması İçin İslam İşbirliği Kurumu’nun ortaklığı sonucunda Malezya’da kurulmuştur. Bu kurumu diğerlerinden ayıran en önemli özellik, kâr amacı güden ticari bir kuruluş olmasıdır (IILM, 2023).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE İSLAMİ FİNANS

İslami finans sektörünün üç önemli sacayağı olan katılım bankacılığı, İslami sermaye piyasaları ve katılım sigortacılığı alanındaki yaşanan gelişmelere bu bölümde yer verilecektir. Çalışmamızın da temelini oluşturan İslami finans eğitimlerinin dünyadaki ve Türkiye özelindeki durumundan da güncel olarak bu bölümde bahsedilmektedir.

2.1. Türkiye’de İslami Finansın Tarihi ve Gelişimi

Halkın yastıkaltı birikimlerini ekonomiye kazandırmak amacıyla Türkiye’de kamu tarafından İslami finans yönünde atılan ilk girişim 1975 yılında DESİYAB’ın kuruluşudur (Bayındır, 2015: 119). Sonraki adım 1983 yılında 70 Sayılı KHK kapsamındaki 90.madde ile hükümete verilen yasal yetkidir. Bu imkanla, 1567 Sayılı Türk Parasını Koruma hakkındaki kanunla Bakanlar Kurulu’nun 1983 Aralık ayında kabul ettikleri 83/7506 Sayılı Kararname ile birlikte Özel Finans Kurumları da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bunun sonucunda da Özel Finans Kurumları mali piyasaların güvenini kazanarak etkili bir hale dönüşmüştür (Hatipoğlu, 2019: 131).

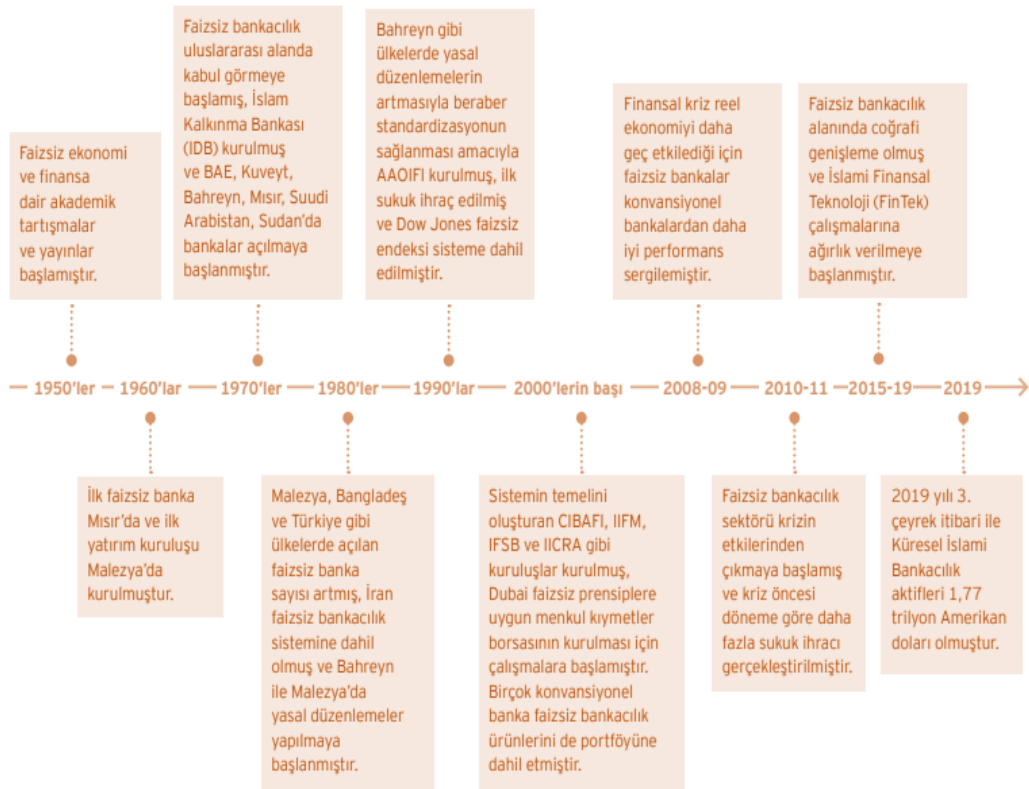
Özel Finans Kurumlarına yönelik ikinci önemli düzenlemede 1984/2983 Sayılı Kanun ile alt yapıdaki yatırımların finansmanlarının sağlanması amacıyla gelir ortaklığı senetlerinin de ihracına izin verilmiştir. Bu iznin ardından kâr ve zarar ortaklığı belgelerin de uygulanmasına geçilmiştir (Bayındır, 2015: 120). 1983 Aralık ayında almış oldukları 83/7506 Sayılı Karar; 4389 Sayılı Bankacılık Kanunu’nun 4491 Sayılı Kanunla değişiklik yapılması ile birlikte önceden alınmış olunan kararlar yürürlükten kaldırılmıştır. Bu karardan sonra iki yıllık düzenleme süreci verilerek 4389 sayılı kanuna aykırı gelmeyen hükümlerin de uygulanmasına izin verilmiştir. İki yıl sonunda da 20.09.2001 tarihinde 24529 sayılı Resmî Gazete ’de yayınlanmıştır. 1999 yılında 4389 sayılı Bankalar Kanunu ve 4491 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikle özel finans kurumları, Bankalar Kanunu kapsamına alınmıştır. 2005 yılında 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte özel finans kurumları, katılım bankası adını almıştır ve gerek ulusal gerekse uluslararası piyasalarda daha fazla rağbet görmeye başlamıştır. Katılım sigortacılığındaki ilk adım olarak, 2009 yılında Neova sigorta kurulmuştur (Bayındır, 2015: 128). Önemli gelişmelerden birisi de 2010

yılında KuveytTürk katılım bankası tarafından gerçekleştirilen sukuk ihracıdır. Devlet tarafından ise 2012 yılında ilk sukuk ihracı yapılmıştır. Bu gelişmeler ile birlikte katılım endeksleri, faizsiz bireysel emeklilik şirketleri de ortaya çıkmıştır.

2.1.1. Katılım Bankacılığı Alanında Yaşanan Gelişmeler

İslami bankacılık sisteminin günümüz uygulamalarının temeli 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Sukuk ve tekafül piyasalarının gelişimi ise nispeten yenidir. İslami bankacılık, İslami finans sektörü için, lokomotif görevini sürdürmektedir. 2021 yılında küresel İslami finans varlıklarının büyüklüğü 3,1 trilyon ABD dolarına ulaşmıştır. Bu varlıkların %68,7'lik kısmını İslami bankacılık, %25,4'nü sukuk, %5,1'ni fonlar, %0,8'ni sigortacılık ürünleri oluşturmaktadır (IFSB, 2022: 3).

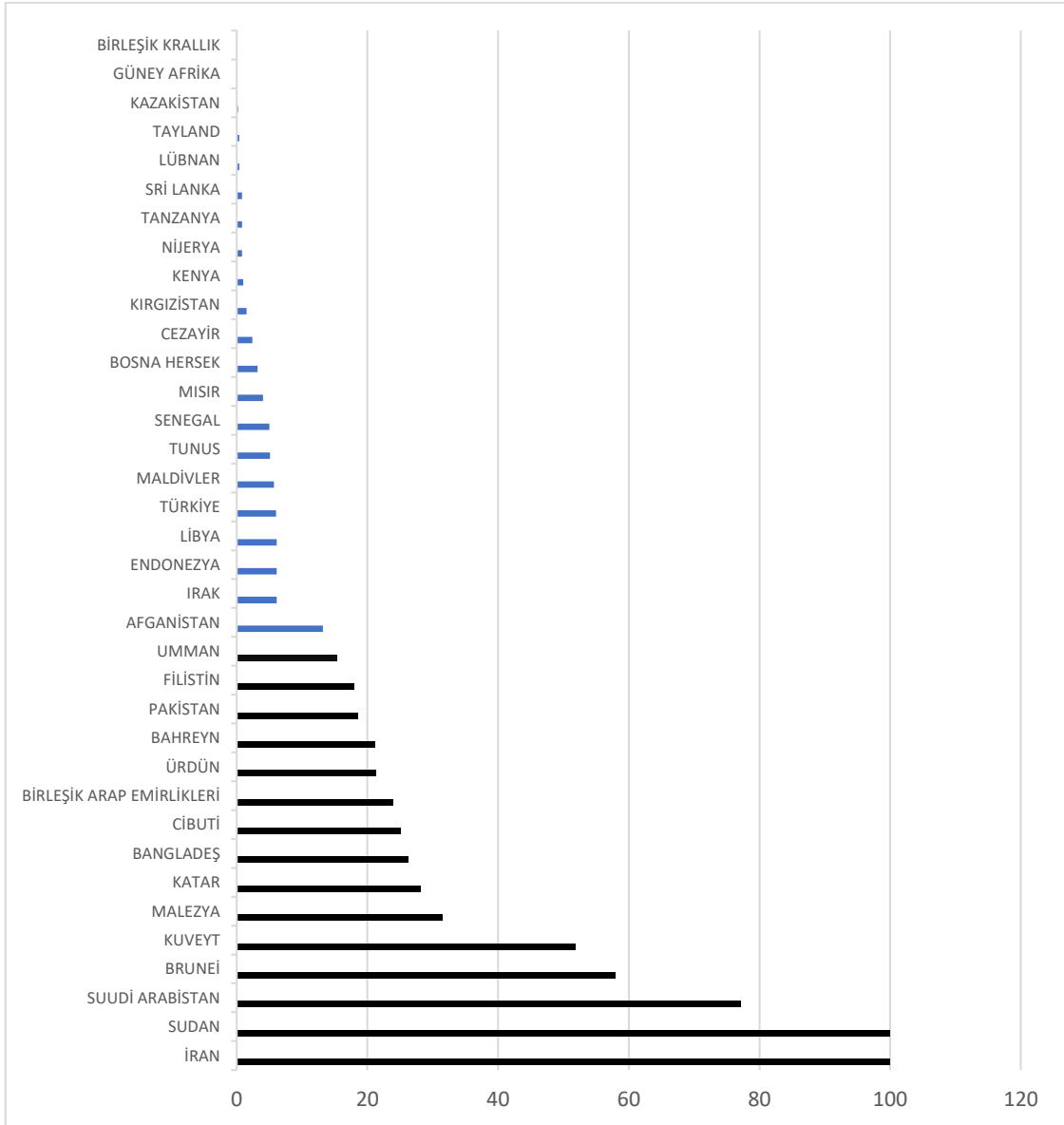
Küresel anlamda İslami bankacılık serüveni Şekil 10'da gösterilmiştir.

Şekil 10: Küresel Faizsiz Bankacılığın Serüveni

Kaynak: TKBB, 2021: 12

İslami bankacılığın aktif büyüklüğü 2021 yılına kıyasla %6,6 artarak 2,1 milyar ABD doları seviyesine gelmiştir. Bunun sonucunda küresel bankacılık varlıkları içinde İslami bankacılık %2,1 seviyesine ulaşmıştır (IFSB, 2022).

Şekil 11: İslami Bankaların Varlıklarının Toplam Bankacılık Varlıkları İçindeki Payı (Yüzde)
Kaynak: IFSB, 2022

Şekil 11'de görüldüğü üzere 2021 yılı itibarıyla, İslami bankaların ulusal bankacılık sisteminde payının %15'in üzerinde olduğu toplam 15 ülke bulunmaktadır. Bu ülkelerdeki İslami bankacılık varlıklarının toplamı küresel İslami bankacılık varlıklarının toplamının %91,8'lik kısmını oluşturmaktadır.

Küresel İslami bankacılık pastasından en yüksek dilimi %30,6 ile Suudi Arabistan almaktadır. Türkiye'de aktif büyüklüğü açısından bu listede 8. Sırada yer almaktadır. Türkiye'nin %15 seviyelerinde bulunan sistemik öneme ulaşması ile

birlikte, aktif büyüklüğünün de artacağı böylece listede ilk beşte olabileceği düşünülmektedir (IFSB, 2022: 16).

Tablo 4: Küresel İslami Bankacılık İlk 10 Ülke Pazar Payı (Aktif Büyüklük, 2021)

Sıra	Ülke	Payı (%)
1	Suudi Arabistan	30,6
2	İran	17,0
3	Malezya	11,2
4	BAE	10,0
5	Katar	6,6
6	Kuveyt	6,3
7	Bahreyn	3,3
8	Türkiye	2,9
9	Bangladeş	2,7
10	Endonezya	1,9

Kaynak: IFSB, 2022: 18

İslami bankaların fon toplama, hazine gibi işlemlerde farklı şekilde işleyişleri olsa da genel anlamda finansman açısından murabaha ve teverruk gibi ürünler ön plandadır. Risk paylaşımına dayalı ürünlerde de kullanım sınırlılığı bulunmaktadır. İslami banka bilançolarında nakit ve benzerlerinin toplam varlıklara oranı geleneksel bankalarınkine daha yüksek bir seviyededir. İslami bankalar varlık dağılımlarında düşük riskli ve likiditesi yüksek finansal varlıkları bulundurma eğilimleri daha fazladır. Likit varlıkların toplam varlıklar içindeki dağılımı Türkiye’de oldukça yüksek bir durumdadır (IFSB, 2022). İslami bankalardaki diğer önemli bir oran da likidite oranıdır. Likidite oranı, likit varlıkların kısa vadeli kaynaklara bölünmesi ile bulunmaktadır. Seçilmiş ülkeler arasında yapılan araştırma sonucunda, Malezya likidite açısından en yüksek seviyede yer almaktadır. Türkiye ise 2017-2020 dönemlerinde %60,1 seviyesinde olan katılım bankası likidite oranını, 2021 yılı ile birlikte %70,6 seviyesine getirmiştir (IFSB, 2022).

İslami bankacılık alanında başta ülkemiz olmak üzere diğer bazı ülkelerdeki durumlar ile ilgili özet bilgi Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Katılım Bankacılığının Ünelere Göre Durumu

Örnek Ülke	Kuruluş Tarihi	Banka Sayısı	Düzenleyici Kurumlar	Önemli Bilgiler
Türkiye	1984	6 banka	BDDK SPK KGK	2019’da tekafül pazarında en hızlı büyüme sağlayan ülke 2019’da özel sektör sukuk ihracında 2.sırada yer almış olan ülke

				6 ana stratejik hedefi içerek katılım bankacılığı strateji güncelleme raporu (2021-2025)
Malezya	1983	16 tam teşekküllü 12 İslami pencere	Malezya Fetva Danışma Kurulu Malezya Menkul Kıymetler Komisyonu	İlk sukuk uygulamasını gerçekleştiren ülke Küresel İslami finansal teknoloji pazarında ikinci ülke
Endonezya	1992	14 tam teşekküllü 34 İslami pencere 196 kırsal İslam hukukuna dayalı banka	Endonezya Finansal Hizmetler Otoritesi	2023'e kadar İslami banka ve tekafül sisteminin tam teşekküllü hale gelmesini hedefliyor. 2019-2024 İslam ekonomisi master planı
Pakistan	1977	5 tam teşekküllü 17 pencere modeli	Pakistan Menkul Kıymetler Komisyonu Pakistan Merkez Bankası Şeri Danışma Komitesi	Pakistan merkez bankası 3.İslami bankacılık stratejik planı (2019-2025) 2023 itibari ile İslami bankacılık Pazar payında %25 hedefinin olması
Birleşik Krallık	1982	5 tam teşekküllü 20 banka	Ekonomi ve Maliye Bakanlığı Finansal Hizmetler Otoritesi	Özel sektör ihracını serbest bırakan ilk Batılı hükümettir. Küresel İslami fintek pazarında 1.sırada

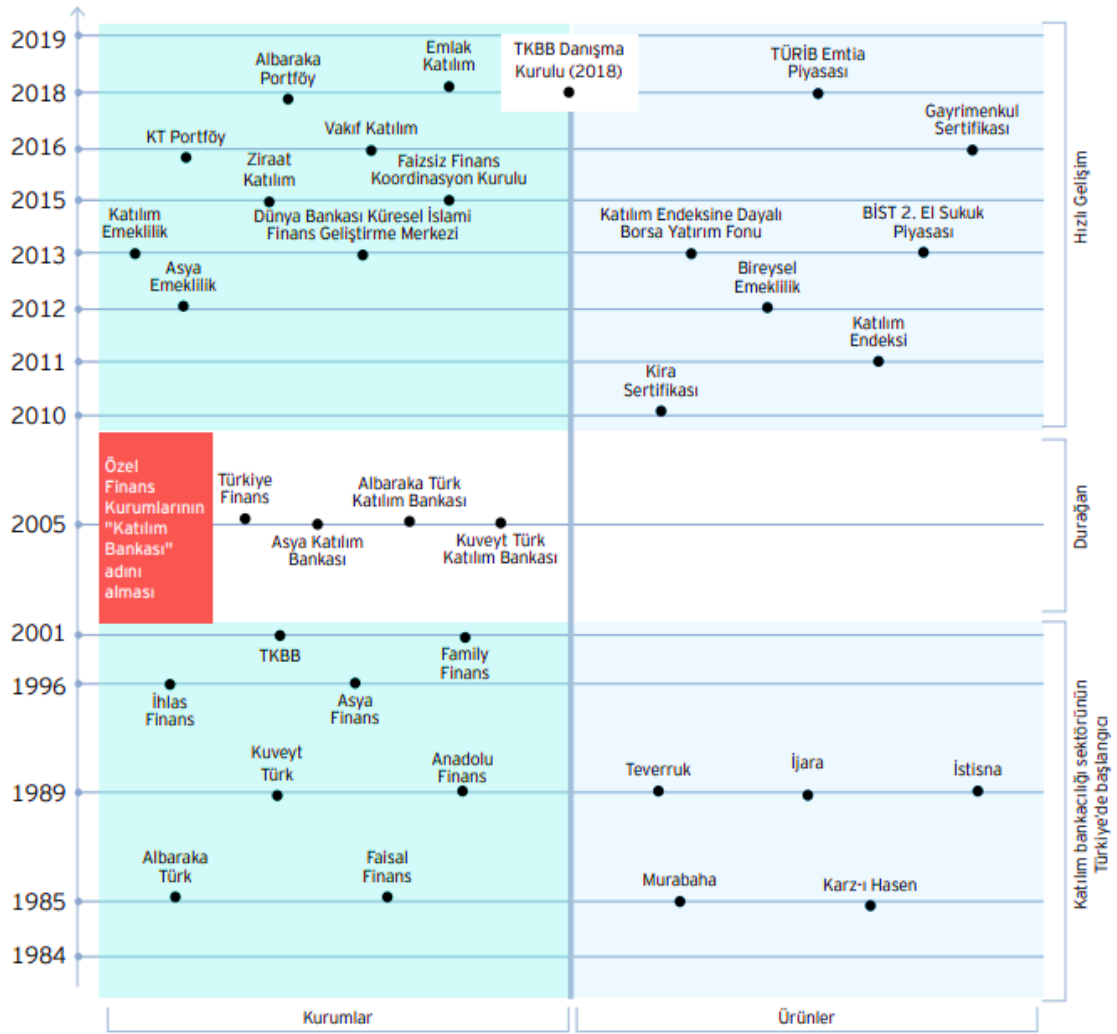
Kaynak: TKBB, 2021: 21

Türkiye’de katılım bankacılığının geçmişi 1980’li yıllara dayanmaktadır. Özel finans kurumu olarak 1984 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans faaliyete başlamıştır. 2001’de özel finans kuruluşlarının temsil edilmesi için şimdiki Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) kurulmuştur. Özel finans kuruluşlarında ise 2005 dönüm noktası olmuştur ve banka statüsüne geçerek katılım bankası olarak adlandırılmıştır. 2018 de TKBB danışma kurulu kurulmuştur. 2015’de Ziraat Katılım, 2016’da Vakıf Katılım, 2019’da Emlak Katılım bankaları kamu bankası olarak faaliyete geçmiştir (TKBB, 2021: 22).

Katılım bankaları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’na tabidir. Ayrıca özel bir mevzuat bulunmamaktadır. 5411 sayılı Kanun’a göre katılım bankaları mevduat

toplamak haricinde mevduat bankalarındaki faaliyetlerin yakınında da işlemleri yapabilmektedirler. 2019 yılı 30666 sayılı Resmî Gazete’de ki yönetmelik ile Özel cari ve katılma hesapları ile birlikte fon toplanırken, satım kiralama işlemleri de yapılabilmektedir. 2021 yılında 5411 Bankacılık Kanunu’nun 77. Maddesinde değişikliğe gidilerek katılım bankalarının da reel sektörler ile ortaklığa dayalı ticari işlem yapmasına izin verilmiştir. 2018 yılı BDDK tarafından yayınlanmış olan 7736 sayılı kurula kararı ile 2019 yılı TKBB içinde merkezi danışma kurulu kurularak katılım bankalarındaki ürün-hizmetlere standartlar oluşturulmuştur. Kefalet, murabaha, pay senedi ihracı alımı satımı ve teverruk standardı olmak üzere toplamda dört standart oluşturulmuştur. 2021 yılında dijital bankalar ile ilgili yönetmelik yayınlanarak katılım bankalarının da dijital olarak faaliyet göstermeleri sağlanmıştır. Kamu Gözetim Kurumu tarafından yayınlanmış olan faizsiz finans denetim standartları ile birlikte katılım bankalarının da finansal denetimlerine ait kurallar oluşturulmuştur (KGK, 2021).

Türkiye’de 2023 yılı itibariyle üç kamu ve üç özel sermayeli toplamda altı adet katılım bankası bulunmaktadır. BDDK tarafından 2021 yılında yayınlanan “Dijital Bankaların Faaliyet Esasları ile Servis Modeli Bankacılığı Hakkında Yönetmelik” ile Kasa Katılım, Hayat Katılım ve TOM Katılım bankaları faaliyet izinlerini almıştır. 2022 Haziran ile birlikte kamu bankalarının katılım bankaları içinde payı %36,9’dur.

Şekil 12: Türkiye Katılım Bankacılığı Ekosistemi Gelişim Haritası

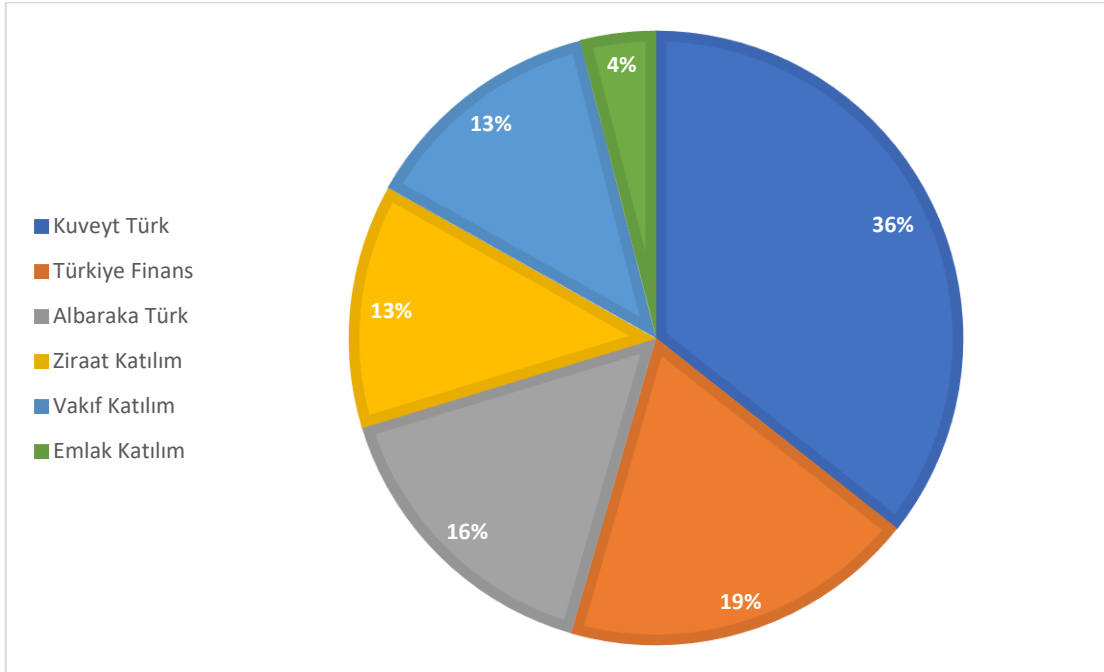
Kaynak: TKBB,2021: 22

Katılım bankalarına ait özet bilgiler Tablo 6'da gösterilmiştir. Kuveyt Türk aktif büyüklük açısından da pazarda ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 6: Türkiye Katılım Bankalarının Özet Bilgileri

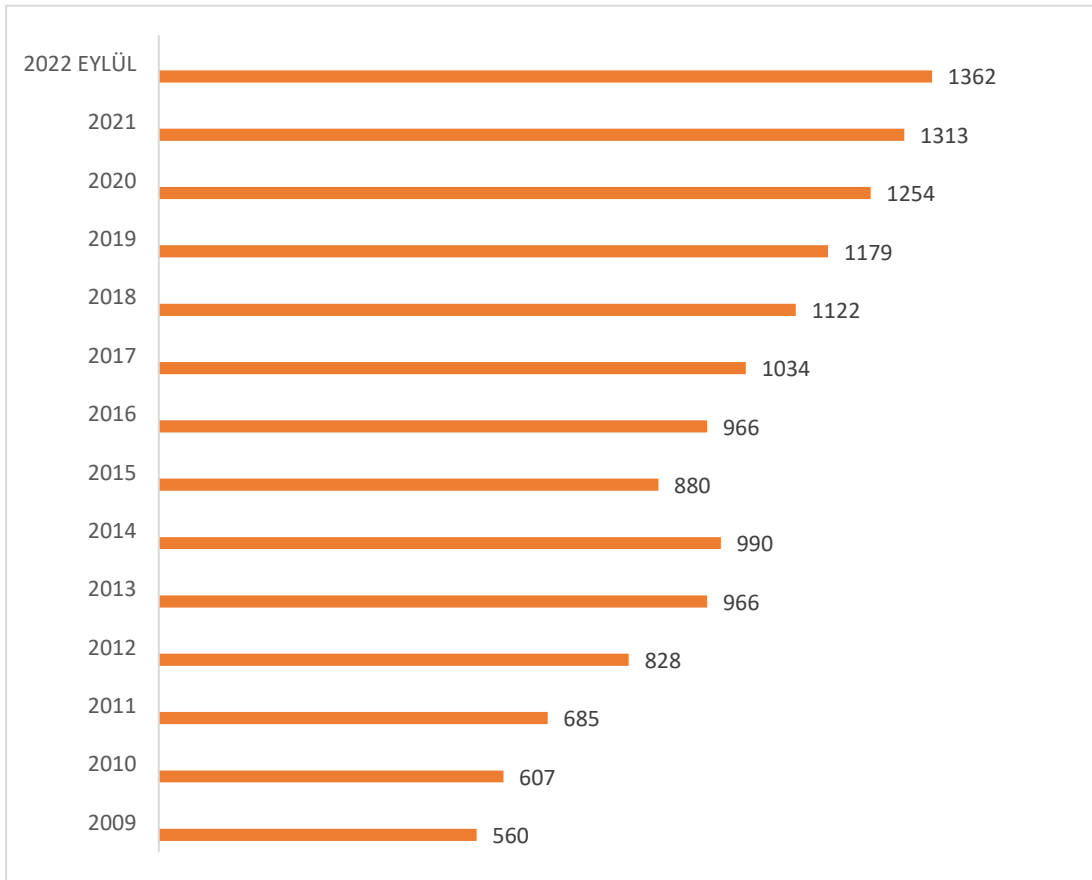
Adı	Kuruluş Tarihi	Statü	Ödenmiş Sermaye (Milyar TL)	Özkaynaklar (Milyar TL)	Aktif Büyüklük (Milyar TL)
Albaraka Türk	22.11.1983	Özel	2,5	7,2	131,7
Kuveyt Türk	22.01.1988	Özel	4,6	20,9	329,6
Türkiye Finans	28.12.2005	Özel	2,6	8,9	141,8
Ziraat Katılım	29.05.2015	Kamu	2,6	8,2	151,6
Vakıf Katılım	26.02.2016	Kamu	9,6	14,9	142,3
Emlak Katılım	27.02.2019	Kamu	1,0	3,2	59,6
Toplam			22,9	63,3	956,6

Kaynak: BDDK, 2022

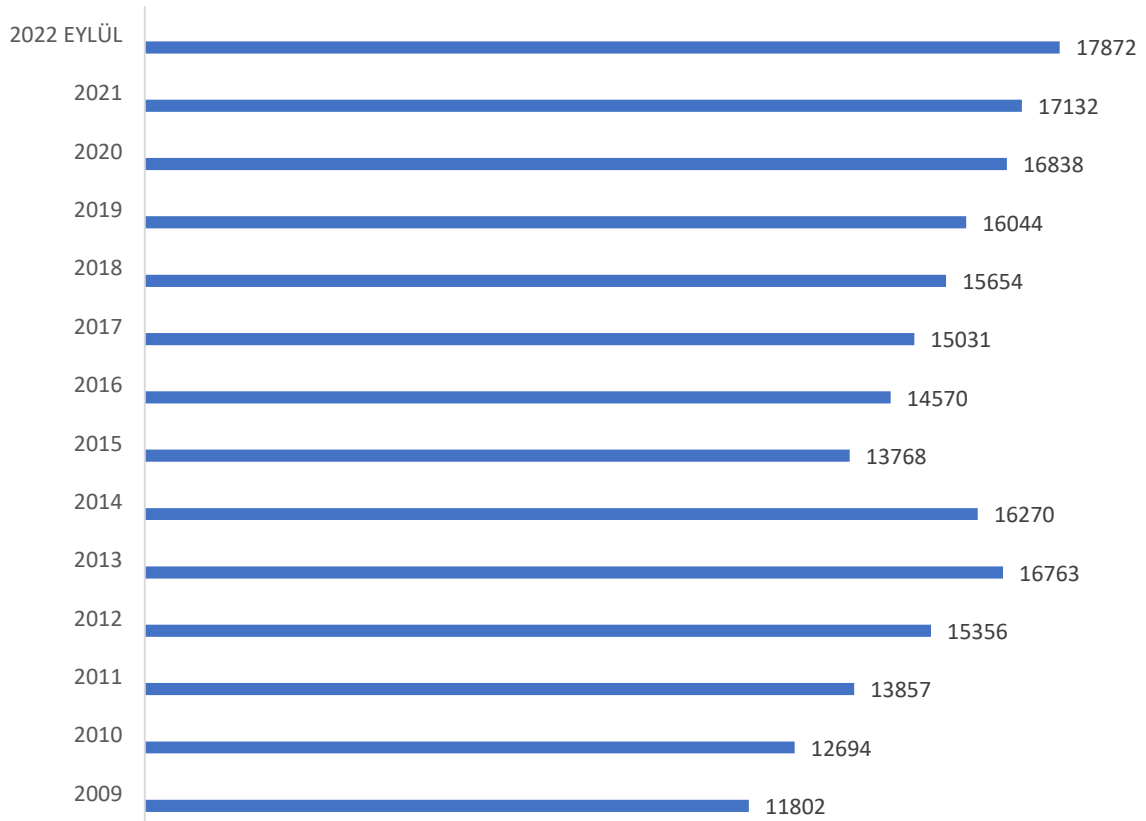
Şekil 13: Türkiye Katılım Bankaları Pazar Payları, 2020 3.Çeyrek

Şekil 13’de görüldüğü üzere; Türkiye’de katılım bankası alanında toplamda altı banka hizmet vermektedir. Kuveyt Türk, Albaraka Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım bu bankalar içinde yer almaktadır. Bunlardan Kuveyt Türk %36 ile 2020 yılının 3.çeyreğinde ilk sırada yer almıştır. %19 ile Türkiye finans, %16 ile de Albaraka Türk takip etmektedir (TKBB, 2022).

Şekil 14: Türkiye Katılım Bankaları Toplam Şube Sayısı
Kaynak: Yazar tarafından ilgili site verilerinden derlenmiştir.

TKBB istatistiklerine göre 2009-2022 Eylül ayı arasında katılım bankalarındaki toplam şube sayısı grafikte derlenerek gösterilmiştir. Şekil 14’de de görüldüğü üzere 2014 yılından 2015 yılına geçildiğinde şube sayısında azalış olduğu göze çarpmaktadır. Ama daha sonraki yıllardan günümüze kadar bakıldığında şube sayısının giderek arttığı görülmektedir. 2022 Eylül itibari ile toplam şube sayısı 1362’ye ulaşmıştır (TKBB, 2023).

Şekil 15: Türkiye Katılım Bankaları Toplam Personel Sayısı

Kaynak: Yazar tarafından ilgili site verilerinden derlenmiştir.

TKBB istatistiklerine göre 2009-2022 Eylül ayı arasında katılım bankalarındaki toplam personel sayısı grafikte toplu olarak gösterilmiştir. Şekil 15’de görüldüğü üzere 2009 yılından 2014 yılına kadar sürekli bir artış söz konusudur. Ama 2014 yılından sonra personel sayısında ciddi bir azalış olmuştur. Daha sonraki yıllardan günümüze kadar bakıldığında personel sayısının giderek arttığı görülmektedir. 2022 Eylül ayı itibariyle toplam personel sayısı 17.872 olmuştur (TKBB, 2023).

Katılım bankalarının, son 10 yıl içinde banka sistemindeki payı %4,3 iken 2022 yılı ilk yarısında %8,2 olmuştur. 2021 yılında katılım bankaları aktif büyüklüğü 2020 yılına göre %64,1 artmış ve 717,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılından itibaren kamu katılım bankalarının piyasaya girişiyle katılım bankalarının bankacılık sistemi içindeki payı artmıştır. 2022 Haziran ayı itibariyle 467,8 milyar TL toplam finansmanın 272,5 milyar TL’lik kısmı özel sermayeli, kalan 195,3 milyar TL’si ise kamu katılım bankalarına aittir. Katılım bankalarının kullandığı finansman

türlerinde ticari ve kurumsal finansmanın ağırlığı son üç yılda özellikle artış göstermiştir (BDDK, 2022).

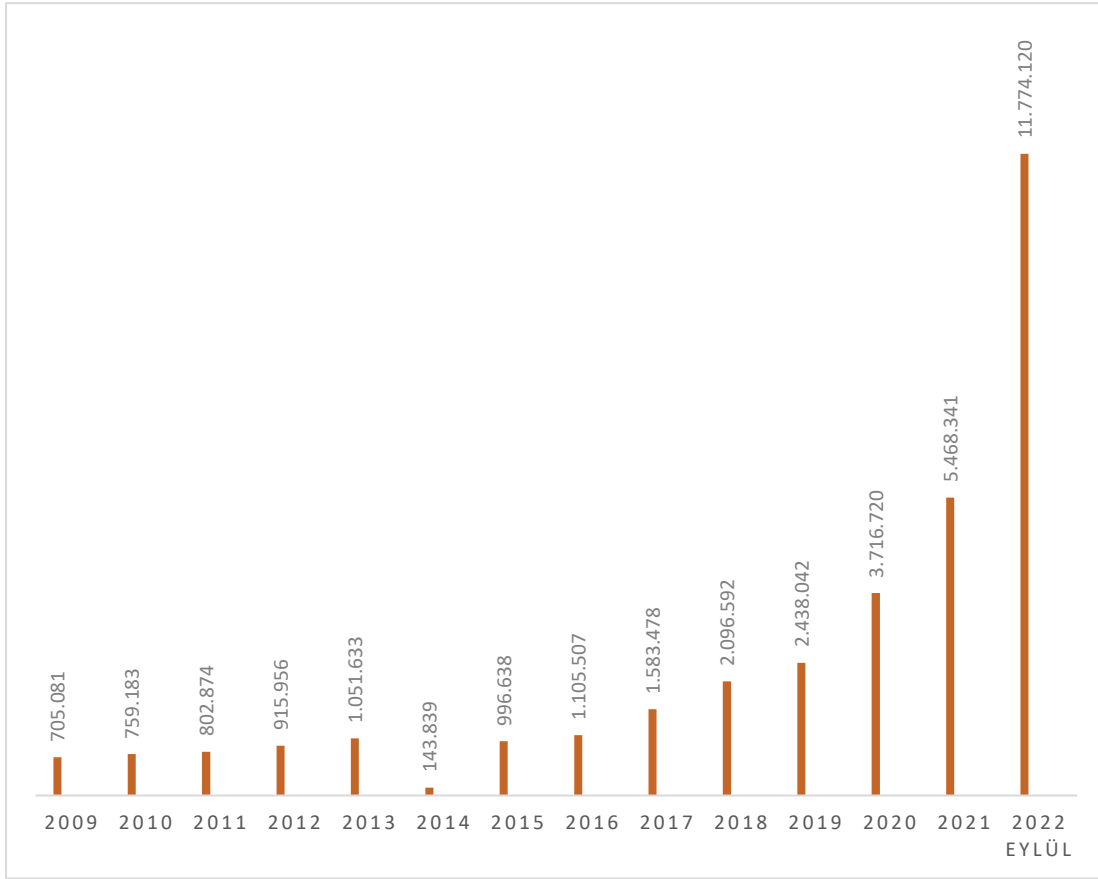
Katılım bankacılığı 2008 yılından 2014 yılına kadar büyüyen bir sektör iken, 2014'den sonra daha durağan hale gelmiştir. 2018 itibari ile tekrar büyümeye başlamış ve 2019 yılında %6,3 olan pazar payını 2020 Ekim ayı sonunda %7,1'e ulaştırmıştır (TKBB,2021: 23).

Tablo 7: Katılım Bankaları Toplam Aktifleri ve Bankacılık Toplam Aktifleri İçerisindeki Payı (Milyon Türk Lirası, %)

	Katılım Bankaları	Konvansiyonel Bankalar	Kalkınma ve Yatırım Bankaları	Katılım Bankacılığı Pazar Payı	Toplam
2015	120,2	2.130,6	106,6	% 5,1	2.357,4
2016	132,9	2.445,4	142,8	% 4,9	2.731,0
2017	160,1	2.992,7	175,0	% 4,9	3.257,8
2018	206,9	3.403,3	257,2	% 5,4	3.867,4
2019	284,5	3.904,0	302,3	% 6,3	4.490,8
2020 EKİM	442,8	5.388,0	405,2	% 7,1	6.236,0

Kaynak: TKBB,2021: 23

TKBB istatistiklerine göre 2009-2022 Eylül ayı arasında katılım bankalarının net kâr düzeyleri Şekil 16'da derlenerek verilmiştir. 2014 yılında ciddi bir durağanlık geçiren sektörün ilerleyen yıllarda tekrardan ivme kazandığı görülmektedir. 2021 yılından sonra 2022 Eylül sonu itibari ile net kâr seviyesi ciddi artışla birlikte 11.774.120 olarak gerçekleşmiştir (TKBB, 2023).

Şekil 16: Türkiye Katılım Bankalarının 2009-2022 Eylül Arası Net Kar Düzeyleri
Kaynak: Yazar tarafından ilgili site verilerinden derlenmiştir.

2.1.2. İslami Sermaye Piyasaları Alanında Yaşanan Gelişmeler

İslami sermaye piyasalarının kurumsal altyapıları ülkelere göre farklılık göstermektedir. Türkiye’de İngiltere’ye benzer düzenlemeler yapılarak katılım sermaye piyasalarındaki faaliyet alanları oluşturulmuştur. 2010’da Seri III No:43 sayılı “Kira Sertifikaları ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğ” de Türkiye de ilk olarak islami sermaye piyasası ürünleri mevzuat kapsamında tanımlanmaktadır. İcare sukuk modeli de sahipliğe dayalı kira sertifikası olarak SPK mevzuatında tanımlanmıştır. 2012’de 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu ile İslami sermaye piyasası ürünleri ilk olarak kanun anlamında kabul edilmiştir (CBFO, 2022: 59). 2016 yılında vergi düzenlemeleri yapılarak, özel sektör kira sertifikalarında da ihraçların önlerinde bulunan vergi anlamındaki engeller de kaldırılmıştır. 2018’de katılım repo ve katılım ters repo pazarı da oluşturulmuştur. 2021 de kira sertifikalarının Pazar payı genişletilerek yeni düzenlemeler devreye girmiştir. Türkiye’de katılım endeksleri 2008 yılından beri kullanılmaktadır. 12 Kasım 2021’de BIST bünyesine

katılım endeksleri dahil edilerek TKBB tarafından oluşturulmuş olan “pay senedi ihracı alım satımı” standartları ile beş farklı türden hesaplanmalar yapılmıştır. BIST sürdürülebilirlik katılım endeksi, BIST katılım tüm endeksi, BIST katılım 30 endeksi, BIST katılım 50 endeksi, BIST katılım 100 endeksidir (CBFO, 2022: 59).

Tablo 8’de Türkiye’de İslami sermaye piyasalarına yönelik yapılan düzenlemelere yer verilmiştir.

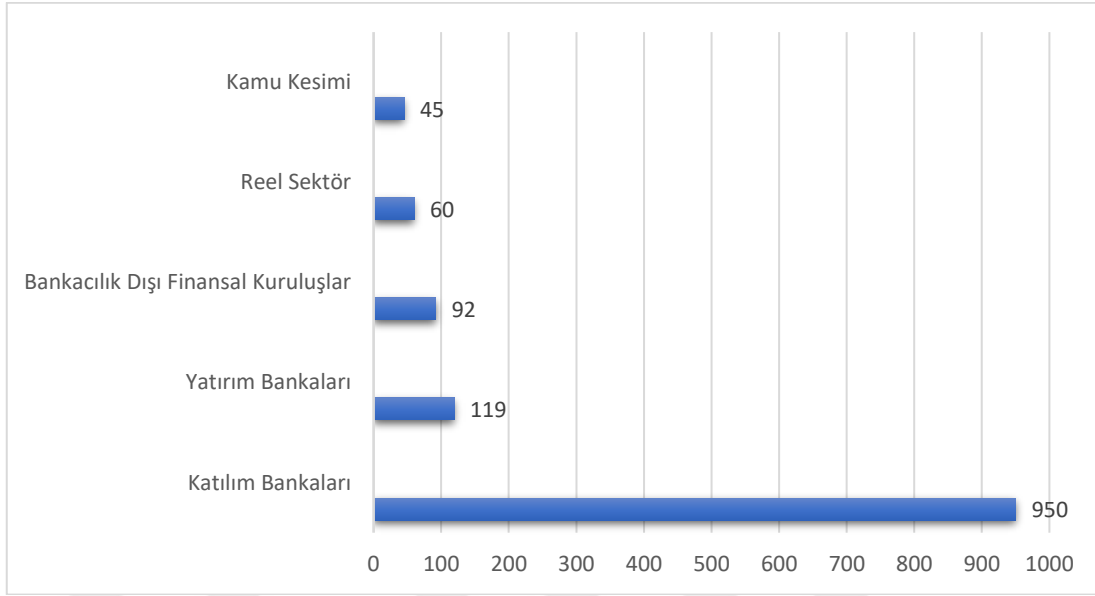
Tablo 8: Türkiye’de İslami Sermaye Piyasalarına Yönelik Düzenlemeler

Yıl	Düzenleme
2010	01.04.2010 tarih ve 25739 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan III.43 no’lu “Kira Sertifikaları ve Varlık Kiralama Şirketlerine İlişkin Esaslar Tebliği” ile birlikte kira sertifikaları mevzuata girmiştir.
2011	-25.02.2011 tarih ve 27857 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6111 sayılı “Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” ile kira sertifikası kullanımını artırmaya yönelik ilk vergi düzenlemeleri yapılmıştır. Öncelikle kira sertifikası geliri menkul sermaye iradı olarak kabul edilmiş ve ardından gelir üzerinden alınan stopaj vergileri tahsis edilmiştir. -29.06.2011 tarih ve 27979 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 2011/1854 sayılı “Bazı Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar” ile kira sertifikası uygulamalarının konu olduğu banka ve sigorta muameleleri vergisi (BSMV) oranı belirlenmiştir
2012	30.12.2012 tarih ve 28513 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6362 sayılı “Sermaye Piyasası Kanunu” üzerinde değişikliğe gidilerek kira sertifikaları kanun düzeyinde düzenlenmiştir. Yine aynı kanunda yapılan değişiklik ile ilk defa yeni bir fon türü olarak “katılım fonu” tanımlanmıştır.
2013	-07.06.2013 tarih ve 28670 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan III.61.1 no’lu “Kira Sertifikaları Tebliği” ile kira sertifikaları ve varlık kiralama şirketleri ile ilgili yeni düzenlemeler yapılmıştır. Yeni tebliğde sahipliğe dayalı, yönetim sözleşmesine dayalı, alım satıma dayalı, ortaklığa dayalı, eser sözleşmesine dayalı olmak üzere beş tür kira sertifikası tanımlanmış ve farklı yapılarıdaki kira sertifikası çeşitlerinin de önü açık bırakılmıştır. -09.10.2013 tarih ve 28790 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan III-48.3 no’lu “Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıklarına İlişkin Esaslar Tebliği” ile birlikte girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının çerçevesi çizilmiştir
2014	02.01.2014 tarih ve 28870 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan III-52.4 no’lu “Girişim Sermayesi Yatırım Fonlarına İlişkin Esaslar Tebliği” ile birlikte girişim sermayesi yatırım fonlarına ilişkin düzenleme getirilerek çerçeve belirlenmiştir.
2016	09.08.2016 tarih ve 29796 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan 6728 sayılı “Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile vergi düzenlemeleri yapılmış ve özel sektör kira sertifikası ihraçlarının önündeki vergisel engeller kaldırılmıştır.
2018	02.08.2018 tarihinde Borsa İstanbul A.Ş.’de kira sertifikalarının işlem gördüğü “Taahhütlü İşlemler Pazarı” faaliyete geçmiştir. Bu sayede Türkiye’de katılım esaslı repo ve ters repo pazarı oluşturulmuştur.
2019	03.09.2019 tarih ve 30907 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanan III-5/A.1 no’lu “Paya Dayalı Kitle Fonlaması Tebliği” ile girişimlerin dijital platform üzerinden ortaklığa dayalı olarak finanse edilmesinin önü açılmış ve katılım bankalarına pozitif ayrımcılık tanınmıştır.
2020	26.08.2020 tarihinde TKBB Danışma Kurulu Tarafından yayımlanan 1 no’lu “Pay Senedi İhracı ve Alım-Satımı” standardı ile birlikte katılım esaslı pay senetlerinin konu olduğu alım-satım ve diğer işlemlerle ilgili fıkhi esaslar belirlenmiştir. Böylece katılım endeksleri ve içerisinde işlem gören katılım esaslı pay senetleri Fıkhi yönetim altyapısına kavuşmuşlardır.

2021	<p>-Sermaye Piyasası Kurulu Karar Organının 29.07.2021 tarih ve 38/1155 sayılı toplantısında aldığı karar ile birlikte Fon Rehberinde değişiklik yapılmış ve kira sertifikaları Borçlanma Araçları Şemsiye Fonunun %80'lik kısmına dahil edilerek pazar payı genişletilmiştir.</p> <p>-27.10.2021 tarih ve 31641 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan III-35/A.2 no'lu "Kitle Fonlaması Tebliği" ile girişimlerin dijital platform üzerinden ortaklığa dayalı olarak finanse edilmesinin yanı sıra borçlanmaya dayalı olarak da finanse edilmesinin önü açılmıştır.</p> <p>-09.11.2021 tarihinde Borsa İstanbul tarafından yayımlanan 2021/76 sayılı "BİST Katılım Endekslerinin Hesaplanmaya Başlaması ve BİST Sürdürülebilirlik Endeksine İlişkin BİST Piyasa Değeri Ağırlıklı Pay Endeksleri Temel Kurallarında Yapılan Değişiklikler Hk." duyuru ile birlikte BİST Katılım Tüm, BİST Katılım 100, BİST Katılım 50, BİST Katılım 30 ve BİST Sürdürülebilirlik Katılım endekslerinin 12.11.2021 tarihinden itibaren Borsa İstanbul tarafından hesaplanmasına karar verilmiştir. Böylece katılım endeksleri, Borsa İstanbul bünyesinde tek elde toplanarak kurumsal bir hüviyet kazanmış ve farklılaşmanın önüne geçilmiştir.</p>
2022	<p>-24.02.2022 tarihinde Sermaye Piyasası Kurulu tarafından, iklim değişikliğine uyum ve iklim değişikliği kaynaklı risklerin azaltılması amaçlı yatırımların ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağlayacak ilgili projelerin finansmanını teşvik etmek için "Yeşil Borçlanma Aracı, Sürdürülebilir Borçlanma Aracı, Yeşil Kira Sertifikası ve Sürdürülebilir Kira Sertifikası Rehberi" yayımlanmıştır.</p> <p>-24.03.2022 tarih ve 47 no'lu karar doğrultusunda TKBB Danışma Kurulu tarafından, katılım endekslerine dahil edilecek şirketlerin belirlenmesinde esas alınacak hususlara ilişkin bir rehber yayımlanmıştır.</p> <p>-21.04.2022 tarih ve 50 no'lu karar doğrultusunda TKBB Danışma kurulu tarafından, katılım finans ilkelerine uygun faaliyet gösteren şirketlerin pay senetlerine ait mahzurlu kazançları arındırmaya ilişkin bir uygulama rehberi yayımlanmıştır.</p>

Kaynak: CBFO, 2022: 60

2012-2021 dönemlerinde Türkiye'de yurt içine yönelik olarak 336,6 milyar TL değerinde kira sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir. Bu dönemlerde %67,3'lük oranla katılım bankaları 950 adet, %25,4 oranında kamu kesimi tarafından 45 adet, bankacılık dışı finansal kurumlar tarafından %3,7 oranında 92 adet, yatırım bankaları tarafından %1,9 oranında 119 adet ve reel sektör şirketlerince %1,7 oranında 60 adet kira sertifikası ihraç edilmiştir (CBFO, 2022: 64).

Şekil 17: Kuruluş Türlerine Göre TL Cinsi Kira Sertifikası İhraç Miktarı (2012-2021, Adet)
Kaynak: CBFO, 2022: 64

Türkiye’de ilk kez ihracı gerçekleştirilmiş tematik kira sertifikaları Tablo 9’da gösterilmiştir. Türkiye’deki ilk sürdürülebilir kira sertifikası, 2020 yılında Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş. tarafından 50 milyon TL tutarında ihraç edilmiştir.

Tablo 9: Türkiye’de İlk Kez İhracı Gerçekleştirilen Tematik Kira Sertifikaları

Sektör	Kaynak Kuruluş	İhraç Tutarı	İhraç Tarihi	İtfa Tarihi	Kira Sertifikası Türü	İhraç Etiketi
Yenilenebilir enerji	Zorlu Enerji Elektrik Üretim Aş	50.000.000 TL	3.06.2020	2.06.2021	Yönetim sözleşmesine dayalı	Sürdürülebilir
Yenilenebilir enerji	Zorlu Enerji Elektrik Üretim Aş	45.000.000 TL	22.04.2021	17.09.2021	Yönetim sözleşmesine dayalı	Ska uyumlu
Katılım bankacılığı	Kuveyt Türk Katılım Bankası Aş	\$350.000.000	16.09.2021	16.12.2031	Alım satım ve yönetim sözleşmesine dayalı	Sürdürülebilir
Yatırım bankacılığı	Türkiye Kalkınma ve Yatırım Bankası Aş	50.000.000 TL	12.10.2021	10.01.2022	Yönetim sözleşmesine dayalı	Sosyal
Katılım bankacılığı	Türkiye Emlak Katılım Bankası Aş	51.800.000 TL	10.11.2021	16.11.2022	Yönetim sözleşmesine dayalı	Yeşil
İnşaat	Tvf İfm Gayrimenkul ve İnşaat Yönetimi Aş	600.000 TL	24.12.2021	22.12.2023	Eser sözleşmesine dayalı	Yeşil

Kaynak: İhraççı kuruluşların internet sitelerinde yer alan bilgilerden derlenmiştir

2.1.3. Katılım Sigortacılığı Alanında Yaşanan Gelişmeler

Uluslararası alanda tekafül olarak isimlendirilen sektör Türkiye’de katılım sigortacılığı olarak ifade edilmektedir. İlk olarak Sudan’da 1979 yılında uygulanmaya başlanmıştır. Konvansiyonel sistemden, katılımcılar arasında bir yardımlaşma niyetinin olması ve toplanmış fonların faizsiz fonlara yatırılması açısından ayrılmaktadır.

Türkiye’de katılım sigortacılığı alanındaki faaliyetler 2010’dan itibaren başlamıştır. 2021 yılı ile birlikte Türkiye’de altı tanesi pencere usulü olmak üzere toplamda 12 şirket katılım sigortacılığı alanında faaliyet göstermektedir. 2020’de yayınlanan yönetmelik ile birlikte pencere usulü katılım sigortacılığı faaliyetinde bulunan şirketlerin sonlanacağı açıklanmıştır.

Katılım sigortacılığındaki ilk mevzuat düzenlemesi 20.09.2017 tarihli resmî gazetede yayınlanmış olan “Katılım Sigortacılığı Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ve 2017/22 sayılı "Katılım Sigortacılığının Uygulanmasına İlişkin Genelge”dir. Yönetmelik ile birlikte, katılım sigortacılığı, katılımcı yatırım fonu, vekalet yöntemi, mudarebe yöntemi ve hibrit model tanımları yapılmıştır (CBFO, 2022: 76). Katılım sigortacılığı ve bireysel emeklilik faaliyetlerini birlikte düzenleyen 19 Aralık 2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanan "Katılım Esasları Çerçevesinde Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Yönetmelik" ve 1 Nisan 2021 tarihli “Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel Emeklilik Faaliyetlerine İlişkin Genelge” ile katılım sigortacılığına ilişkin birtakım yenilikler getirilmiş ve 2017 tarihli yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye’de katılım sigortacılığı 2015’den beri genel sigortanın üstünde gerçekleşerek yıllık ortalama büyüme hızı %50 seviyesinde olmaktadır. 2016-2019 yıllarında katılım sigortacılığı küresel İslami sigorta anlamında en hızlı büyüyen sektör olarak öne çıkmaktadır. 2021 yılında sigortacılık sektöründe katılım sigortacılığı %5,2 pay almıştır. Aynı zamanda katılım sigorta şirketlerindeki toplam katkı paylarının tutarı da 5,5 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2021’de toplamda 12 şirket katılım sigortacılığı alanında faaliyet göstermektedir. Bunlardan üçü nerdeyse pazar payının tamamına sahiptir. Bu üç şirketin katılım sigortacılığı alanındaki pazar payı 2018’de %95,3 iken, 2021’de %92 ye düşmüştür. Bu oranın, diğer küçük paylı şirketlerin

zamanla sistemdeki payının artması ile düştüğü söylenebilmektedir (Türkiye Sigorta Birliği, 2021).

Tablo 10: Özel Emeklilik Fon Grupları Büyüklükleri ve Ortalama Getirileri (31.12.2021 İtibariyle)

Fon Grubu	Fon adedi	Fon büyüklüğü (milyon TL)	Yıllık değişim (%)	Toplam fonlar içindeki payı (%)	Yıllık getiri oranı
Gönüllü Bes Faizli	185	156.921	36,2	65,5	39,5
Gönüllü Bes Faizsiz	36	44.035	105,9	18,4	62,7
Gönüllü Bes Tüm	221	200.955	47,1	83,9	44,1
Otomatik Katılım Faizli	66	5.958	40,2	2,5	22,7
Otomatik Katılım Faizsiz	53	9.473	34,6	4,0	23,8
Otomatik Katılım Tüm	122	15.431	36,7	6,5	23,4
Devlet Katkısı Faizli	12	20.110	3,4	8,4	-6,1
Devlet Katkısı Faizsiz	13	2.898	34,1	1,2	18,3
Devlet Katkısı Tüm	25	23.008	6,5	9,6	-3,6
Toplam	368	239.394	41,3	100,0	36,3

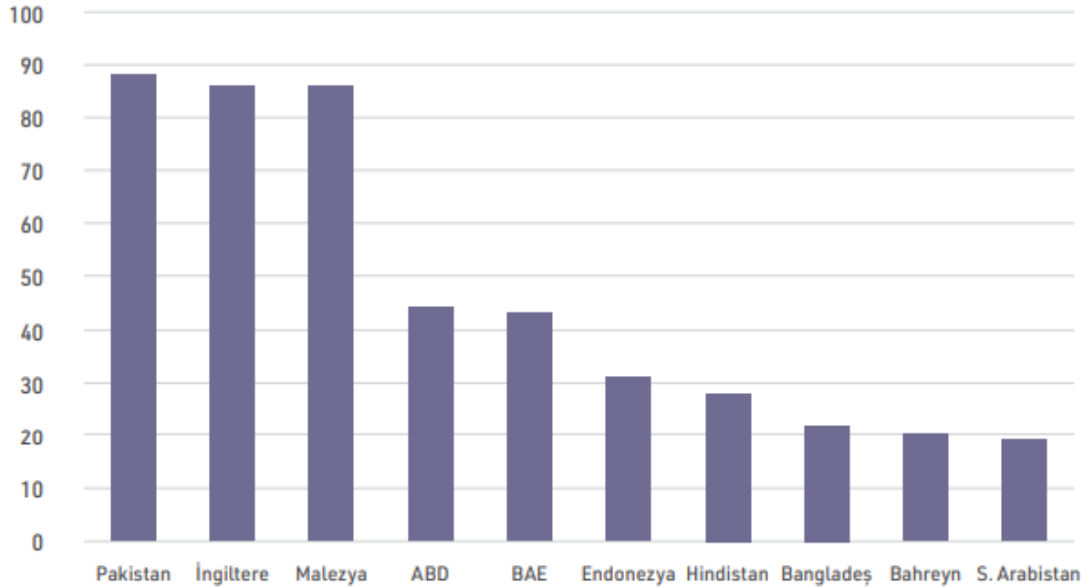
Kaynak: EGM, 2022

2021 yılında özel emeklilik faizsiz fon grupları içinde gönüllü BES grubunda %105,9, OKS’de %34,6, devlet katkısında ise %34,1 oranında artış gerçekleşmiştir. Katılım esaslı fonların içerisinde yüksek payı olan altına endeksli yatırım ürünlerinde ve diğer tüm gruplarda konvansiyonel sigorta fonlarından daha yüksek getiri oranı gerçekleşmiştir. 2021’deki getiri oranlarının daha yüksek olması ile birlikte katılım fonlarına ilişkin talebin ve katılım emeklilik varlığındaki büyümelerin de artması beklenmektedir (EGM, 2022).

2.2. Türkiye’de İslami Finans Eğitimi

Dünyada özellikle 2008 finansal krizinden sonra İslami finansın da gelişmesi ile birlikte İslami finans eğitimlerinin de zemini hazırlanmaya başlanmıştır. Endonezya, Pakistan, Katar, Suudi Arabistan gibi Müslüman ülkelerin yanında İngiltere, Fransa, Amerika gibi Müslüman nüfusunun az olduğu kesimlerde de İslam ekonomisi ve finansı alanında hem lisans hem de lisansüstü düzeyde çeşitli programlar

faaliyete geçmiştir. İslam ekonomisi ve finansı alanında üst sekmeye yer alan ilk üç ülke Pakistan, İngiltere ve Malezya'dır. Malezya'da, The Global University of Islamic Finance (INCEIF) ile International Islamic University Malaysia (IIUM) üniversiteleri ön plana çıkarken, Pakistan'da ki International Islamic University Islamabad, İngiltere'deki Durham üniversiteleri de önemli rol oynamaktadır (Saribaş, 2018).

Şekil 18: Lisansüstü İslami Finans Programlarının Seçilmiş Ülkelerdeki Sayısı (Saribaş, 2018).

Tablo 11'de Türkiye'deki İslami finans çatısı altındaki lisans, yüksek lisans, doktora ve araştırma merkezleri gösterilmektedir.

Tablo 11: Türkiye'de İslami Finans Alanındaki Akademik Programlar

Türkiye'de İslami Finans Alanındaki Lisans Programları	
1	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi- İslam İktisadı ve Finans (Türkçe, İngilizce)
2	KTO Konya Karatay Üniversitesi- İslam İktisadı ve finans
3	Sakarya Üniversitesi- İslam İktisadı ve Finans
Türkiye'de İslami Finans Alanındaki Yüksek Lisans Programları	
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi Katılım Bankacılığı (Tezli)
2	Aksaray Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı (Tezli)
3	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı (İngilizce)(Tezli)
4	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Finans ve Katılım Bankacılığı (Tezsiz)
5	Bingöl Üniversitesi İslam İktisadı ve Hukuku (Tezli)
6	Bursa Uludağ Üniversitesi İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı (Tezli)
7	Hitit Üniversitesi İslami Bankacılık ve Finans (Tezsiz)
8	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı (Türkçe, İngilizce)
9	İstanbul Medeniyet Üniversitesi İslami Bankacılık ve Finans (Tezli)
10	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı (Tezli)
11	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans (İngilizce) (Tezsiz)

12	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam İktisadı ve Hukuku (Arapça) (Tezsiz)
13	İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı (Tezli)
14	Marmara Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı (Türkçe, İngilizce) (Tezli, Tezsiz)
15	Marmara Üniversitesi İslami Sigortacılık (Tezli, Tezsiz)
16	Necmettin Erbakan Üniversitesi İslam İktisadı (Tezli)
17	Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans (Tezli)
18	Süleyman Demirel Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı (Tezli)
19	Şırnak Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans (Tezli)
20	KTO Konya Karatay Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı (Tezli)
Türkiye’de İslami Finans Alanındaki Doktora Programları	
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi Katılım Bankacılığı
2	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Katılım Bankacılığı*
3	Bursa Uludağ Üniversitesi İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı
4	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finans (Türkçe, İngilizce, Arapça)
5	İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı
6	Karadeniz Teknik Üniversitesi Katılım Bankacılığı*
7	Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı
Türkiye’de İslami Finans Alanındaki Araştırma Merkezleri	
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
2	Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
3	Ardahan Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
4	Hitit Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
5	Ibn Haldun Üniversitesi İslami Ekonomi ve Finans Uygulama ve Araştırma Merkezi
6	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi
7	İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
8	İstanbul Ticaret Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Ekonomik Sistemler Uygulama ve Araştırma Merkezi
9	Kastamonu Üniversitesi İslam Ekonomisi Uygulama ve Araştırma Merkezi
10	Marmara Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Enstitüsü
11	Sakarya Üniversitesi İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi
12	İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı İslam İktisadı Araştırma Merkezi
13	İslam İktisadı Araştırmaları Derneği İslam İktisadı Araştırmaları Derneği
14	Maruf Vakfı İslam Ekonomisi Enstitüsü

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

Türkiye’de İslam ekonomisi ve finansı anlamında 2016 yılında ilk lisans programı kurulmuştur. 2023 yılı itibariyle toplamda İngilizce program ile birlikte 4 lisans, temelde 20 yüksek lisans, 7 doktora programı olmak üzere toplamda 31 akademik program bulunmaktadır.

Türkiye ile diğer seçilmiş ülkeler arasında bu alanlarda müfredat farklılıkları bulunmaktadır. Malezya ve Pakistan gibi İslami finansın gelişmiş olduğu ülkelere farklı olarak Türkiye’de İslam ekonomisi ve finansı alanındaki programlarda

konvansiyonel iktisat ve finans derslerinin ağırlıklı olduğu görülmektedir (Bayram, 2021).

Türkiye’de İslam iktisadı ve finansı alanında çalışma yapılan ilk araştırma merkezi 2010 yılında kurulmuştur. 2023 yılı itibariyle iki enstitü ve on iki araştırma merkezi bu alanda faaliyet göstermektedir. Bu araştırma merkezlerinden İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi bünyesinde bulunan Uluslararası İslam Ekonomi ve Finansı Araştırma ve Uygulama Merkezi (İSEFAM), Sakarya üniversitesi tarafından kurulan İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi ön plana çıkmaktadır (CBFO, 2022: 201).

İslam ekonomisi ve finansı alanında verilen akademik eğitimlerin ve açılan merkezlerin artması ile birlikte akademik çalışmaların sayısının da yükseldiği görülmektedir. Web of Science veri tabanında İslam ekonomisi ve finansı alanında yapılan ingilizce çalışmalar 2000 yıllarında sadece beş iken 2020 de bu sayı 683 ü görmüştür. Türkiye, Web of Science veri tabanında 209 yayın ile ilk on da yer alarak önemli bir konuma gelme potansiyelini göstermektedir (Aslan & Toprak, 2021).

Tablo 12: İslami Finans Programları ve Programlara Göre Öğrenci Sayıları (2022)

Bölüm Adı	Lisans Öğrenci Sayısı	Yüksek Öğrenci Sayısı	Lisans Öğrenci Sayısı	Doktora Öğrenci Sayısı	Toplam
Finans ve Katılım Bankacılığı			125	26	151
İslam Ekonomisi ve Finans	39		303	117	459
İslam Ekonomisi ve Uluslararası Finans				44	44
İslam İktisadı			15		15
İslam İktisadı ve Finans	344		117	83	544
İslam İktisadı ve Hukuku			174	188	362
İslam İktisadı ve Katılım Bankacılığı			10		10
İslami Bankacılık ve Finans			24		24
İslami Sigortacılık			4		4
Katılım Bankacılığı			21	17	38
Uluslararası Finans ve Katılım Bankacılığı			188		188
Toplam	383		981	475	1839

Kaynak: YÖK, 2023

Tablo 12’de İslami finans ve iktisat alanında eğitim alan toplam öğrenci sayılarına yer verilmiştir. YÖK istatistik verilerinden hareketle 2021-2022 eğitim öğretim yılında İslam iktisadına ait lisans programlarında 383, yüksek lisans programlarında 981, doktora programlarında ise 475 adet olmak üzere toplamda 1839 öğrenci eğitim görmektedir.

Tablo 13: İslam İktisadı ve Finans Bölümü (Lisans) Bazında Akademisyen Sayıları

Üniversite Adı	Üniversite Türü	Fakülte/Yo/Myo Adı	Bölüm Adı	Anabilim Dalı/Program Adı	Prof.	Doçent	Dr.Öğr.Üyesi	Ar.Gör	Toplam
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Vakıf	İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi	İslam İktisadı ve Finans Bölümü	İslam İktisadı ve Finans Pr. (İngilizce) (Tam Burslu)	0	2	6	2	10
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	Vakıf	İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi	İslam İktisadı ve Finans Bölümü	İslam İktisadı ve Finans Pr. (Tam Burslu)	4	1	0	3	8
KTO Karatay Üniversitesi	Vakıf	İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi	İslam İktisadı ve Finans Bölümü	İslam İktisadı ve Finans Pr. (Tam Burslu)	2	1	1	2	6
Sakarya Üniversitesi	Devlet	Siyasal Bilgiler Fakültesi	İslam İktisadı ve Finans Bölümü	İslam İktisadı ve Finans Anabilim Dalı	0	0	6	1	7
Toplam					6	4	13	8	31

Kaynak: YÖK, 2023

YÖK istatistik verilerinden hareketle şu ana kadar olan birim bazında akademisyen sayısına bakıldığında, İslam iktisadı ve finans bölümü olarak toplamda 31 akademisyen tespit edilmiştir. Bu akademisyenlerden doktor öğretim üyesi olanların sayısı daha fazladır. “İslami finans” ve “İslam ekonomisi” anahtar kelimeleri ekleyen toplamda 129 akademisyen bulunmaktadır (YÖKAKADEMİK, 2023).

2.3. Diğer Kurumlar Tarafından Verilen Eğitimler

Türkiye’de ki eğitimler sadece yükseköğretim kurumları tarafından değil aynı zamanda sivil toplum kuruluşları tarafından da verilmektedir. SEDDK mesleki yeterlilik konusunda somut bir adım sağlayarak, sigorta şirketleri personellerinin eğitim almasını zorunlu hale getirmiştir. Katılım esaslı sigortacılıklarda şirketlerin bünyesinde belirli sayılarda asgari personel sayısının olması, diğer çalışanların da katılım esaslı sigorta konularında eğitim belgelerinin olması zorunlu tutulmuştur. TKBB, katılım finans ile ilgili bugüne kadar toplamda 28.547 kişinin katılımı ile 1.305 mesleki anlamda eğitim ve sertifika programı gerçekleştirilmiştir. TKBB tarafından verilen eğitimler şu şekilde sırlanabilir (TKBB, 2022);

- Faizsiz Bankacılık Sertifikasyon Eğitimi (TKBB)
- Faizsiz Bankacılık Standartlarına Uyum Sertifikasyon Eğitimi (TKBB ve MÜİSEF)
- Hazine ve Risk Yönetimi Uzmanlık Sertifikasyon Eğitimi (TKBB)
- Faizsiz Bankacılık Uygulamaları Azerbaycan Sertifikasyon Eğitimi (TKBB ve SER)

CBFO ve IFCap Building ortaklığı ile katılım finans alanındaki beşeri sermayenin geliştirilmesi amacıyla “katılım genç gelişim” programı düzenlenmektedir. İki aşamadan oluşan bu programın ilk aşamasında katılım finans temel eğitimi verilirken, ikinci aşamada ilk yüze giren kişilere İngilizce katılım finans eğitimi verilmektedir (CBFO, 2022).

İKAM tarafından çeşitli İslam iktisadı alanında eğitimler verilmektedir. 2023 yılında İslam iktisadı temel eğitim programı ve 2023 ihtisas eğitimi programları düzenlenmektedir (İKAM, 2023).

İSEFAM tarafından çeşitli okuma programları, faizsiz finans standart okumaları, ihtisas seminerleri, İslam iktisadı kademe eğitimleri, çalıştaylar şeklinde birçok İslam iktisadı alanlarında çalışmalar yapılmaktadır (İSEFAM, 2023).

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi tarafından da İslam Ekonomisi ve Katılım Bankacılığı Sertifika Programları düzenlenmektedir. Bu programlar da İslam ekonomisinin kurumsal yapısından, İslam akit teorilerinden,

katılım sigortacılığına girişten ve daha başka konularda da bilgiler verilmektedir (ASBÜSEM, 2023).

İLKE (İlim Kültür Eğitim Vakfı) ve diğer sivil kuruluşlar ile ortaklaşa düzenlenen, yılda bir kez yapılan İslam İktisadı atölyeleri; İslam İktisadının geliştirilmesi adına her sene farklı boyutta tartışılarak çeşitli düzenlemeler yapılmasını amaçlamaktadır. İslam İktisadı atölyeleri şu şekildedir; (İLKE, 2023)

- İslam İktisadı Atölyesi 1: Temel Kavramlar ve Fikirler
- İslam İktisadı Atölyesi 2: İslam İktisadı ve Piyasa
- İslam İktisadı Atölyesi 3: İslam İktisadı ve Emek
- İslam İktisadı Atölyesi 4: İslam İktisadı Perspektifinden Sosyal Adalet
- İslam İktisadı Atölyesi 5: İslam İktisadı Perspektifinden Faiz
- İslam İktisadı Atölyesi 6: İslam İktisadı Metodolojisi
- İslam İktisadı Atölyesi 7: İslam İktisadında Para
- İslam İktisadı Atölyesi 8: İslam İktisadının Kurumları
- İslam İktisadı Atölyesi 9: İslam İktisadında Kalkınma ve Az Gelişmişlik Sorunsalı
- İslam İktisadı Atölyesi 10: İktisadi Krizler ve İslam İktisadı
- İslam İktisadı Atölyesi 11: İslam İktisadı ve Çevre

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS EĞİTİMİNDE YAŞANAN ZORLUKLAR VE ÇIKIŞ YOLLARI: YÜKSEKÖĞRETİM PROGRAMLARI AÇISINDAN AMPİRİK BİR DEĞERLENDİRME

Bu bölümde, İslami finans eğitimlerindeki programlarda yaşanan sorun ve engellere yönelik durumun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Çalışmada mülakat tekniği ile elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. Bulgular çeşitli tema ve kategoriler oluşturularak sunulmuştur.

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, yükseköğretim kurumlarında verilen İslami finans (ve ekonomi) eğitimlerinde yaşanan zorlukları ve karşılaşılan sorunları tespit etmeyi ve tespit edilen bu sorunlara yönelik çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Küresel gelişmelere paralel şekilde, son yıllarda ülkemizde yoğun bir ilgi gören İslami finans (ve ekonomi) eğitim programları, sektörde yaşanan nitelikli insan kaynağı sorununun aşılması açısından oldukça önem arz etmektedir. Bununla birlikte, göreceli olarak yeni olan alana ilişkin teorik altyapısı ve kendine özgü multidisipliner doğası, eğitim sürecinde birtakım zorluklara ve sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır. Bu çalışmanın, İslami finans ve ekonominin sektörel gelişimine katkı sağlayacak nitelikli insan kaynağı yetiştirme süreçlerine katkı sağlaması beklenmektedir.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Çalışma Grubu

Her bir bilimsel çalışmanın evreni, konuya ve amaca uygun şekilde farklılık göstermektedir. Bu çalışmanın evrenini, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının İslami finans (ve ekonomi) programlarında eğitim veren akademisyenler ve ders alan öğrenciler oluşturmaktadır. Nitel çalışmalarda amaç, evrene ilişkin bir genelleme yapmaktan ziyade, konu üzerinde derinlemesine değerlendirmeler yapmak olduğu için çalışma grubunun sayısına ilişkin farklı görüşmeler bulunmaktadır. Örneğin mülakat yoluyla veri toplanan bir çalışma için bazı araştırmalar 8 mülakatın yeterli olduğunu söylerken, bazılarında ideal görüşme sayısının 4-10 arasında değişebileceği savunulmaktadır (Yetkin, 2020: 46). Bu çalışmada, mülakat yapılarının kişilerin isimlere ve iletişim bilgilerine gizlilik gereği yer verilmemiştir.

3.3. Literatür

Literatürde İslami finans eğitimlerini çeşitli boyutları ile değerlendiren ulusal ve uluslararası nitelikteki bazı çalışmalar şu şekildedir;

- Hasan'ın (2008) "Islamic Finance Education at the Graduate Level Current State and Challenges" isimli makalesinde, Malezya özelinde İslami finans eğitimlerinin mevcut durumunu tespit etmek ve özellikle de lisansüstü düzeydeki İslami finans eğitimlerinde karşılaşılan zorluklar için çeşitli politika önerileri sunmayı amaçlamıştır. Bu politika önerilerinde bölüme teşviklerin olması gerektiği, daha sıkı bir tarama ile mükemmelliği teşvik etmenin gerekli olduğu, yükseköğretim kurumlarının akademik yönetimlerinin sıkı bir iletişimde olmasının kritik noktalar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca karşılıklı iş birliklerinin olması gerektiği, araştırma ortamının geliştirilmesi, temel altyapının teşvik edilmesi, bilgi ve deneyimlerin paylaşılması, eğitim alanında becerilerin geliştirilmesi gerektiği kilit konular olarak değerlendirilmiştir. ,
- Nu'man & Ali'nin (2016) yapmış oldukları "Islamic Economics and Finance Education: Consensus on Reform" adlı çalışmada, İslam ekonomisi ve finansı eğitimleri doğrultusunda yapılan konferansların bulguları toplanarak, eğitim için öneri olarak; müfredat standardizasyonu, küresel kurumsal iş birliği, yayınların kalitesinin geliştirilmesi bulunmuştur.
- Orhan'ın (2017) yapmış olduğu "Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Lisansüstü Programları Müfredatı" isimli çalışmada Türkiye'de İslam iktisadı ve finans alanında verilen eğitimlerin durumu ve bu eğitimlerdeki eksiklikler tespit edilmiştir. Eğitim müfredatının vr eğitim veren kişilerin durumunun tekrar gözden geçirilmesi gerektiği önerilmiştir.
- Haneef'in (2018) yapmış olduğu "Islamic Finance Education: Is There a Misallocation of Resources Between Curriculum and Academic Talent?" isimli çalışmada, İslami finansa olan talep ve bu eğitim müfredatlarının yeterliliği incelenmiştir. Kurum içi eğitimlerin, disiplinler arası eğitim ve uzun vadeli insan kaynakları planlamasının büyük ölçüde gerekli olduğu önerilmiştir.
- Shahzad vd. (2019) yapmış oldukları "Islamic Finance Education and the Curriculum of Deeni Madaris (Religious Seminaries): An Exploratory Study"

isimli çalışmada, anket yöntemi ile katılımcılardan İslami finans eğitimine yönelik fikirleri toplanmıştır. Çalışmada müfredata karşı düşünceler de tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda İslami finans ve fıkıh konularına daha öncelik verilmesi gerektiği bulunmuştur.

- Yıldırım & İçen'in (2022) yapmış oldukları "Üniversite Müfredatları ve Tezler Bağlamında Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği" isimli çalışmada sayısı giderek artan İslami finans programlarının müfredat ve sektör ile iş birliklerinin nasıl olabileceği konusunda çeşitli öneriler sunmaktadırlar. Çalışma sonucunda dağınık bir müfredat yapısının olduğu, İslam iktisadı ve finansı eğitimlerinin odağında müfredat olması gerektiği ileri sürülmüştür. Kurumlar arası ve disiplinler arası iş birliklerinin oluşması ile uzun vadede bilinç oluşturulacağı, çeşitli arayüz tasarımları ile bu alanda yazılacak tezlerden de öğrencilerin daha kolay haberlerinin olabileceği düşünülmüştür.
- Soylu & Aydın'ın (2022) yapmış oldukları "Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği" isimli çalışmada, üniversitelerin sektörden bekledikleri, sektörün de üniversitelerden bekledikleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, sektörel kuruluşların bu programlara yönelik teşvik politikaları üretmeleri, staj iş birliklerinin yapılması gerektiği, sektörün ihtiyacına yönelik akademik çalışmaların yapılması gerektiği, ders içeriklerin düzenli hale getirilmesi önerilmiştir.
- Akbar vd. (2023) yapmış oldukları "Islamic Finance Education: Current State and Challenges for Pakistan" adlı çalışmada, Pakistan'da İslami finans eğitiminin mevcut durumu tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonucunda, eğitim-öğretim, sosyal farkındalık, beşeri sermayenin yeteneklerinin güçlendirilmesi önerilmiştir.

3.4. Araştırmanın Yöntemi ve Analizi

Bu araştırmada konuyu derinlemesine inceleme imkânı sunan nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, veri toplama aracı olarak yarı biçimsel mülakat tekniği kullanılmıştır. Uygulanacak olan mülakat soruları temelde literatür okumaları sonucunda oluşturularak, sorunları tespit etmeye yönelik olarak hazırlanmıştır.

Çalışmaya önce dört kişi ile pilot uygulama yapılarak tekrardan sorular daha anlaşılır ve açık hale getirilerek başlanmıştır. Elde edilen veriler, içerik analizi değerlendirilmiş ve bulgular ortaya konmuştur.

3.4.1. Veri Toplama Araçları

Görüşülen kişilere açık uçlu olarak hazırlanan 4 ana soru sorulmuş ve İslam iktisadı ve finansı eğitimi hakkındaki görüşleri alınmıştır. Sorular şu şekildedir;

- Yükseköğretim kurumlarında İslam iktisadı ve finans eğitimi verilmesi konusunda neler düşünüyorsunuz?
- Konvansiyonel iktisat ve finans dersleri ile İslam iktisadı ve finans dersleri arasındaki temel farklılıklar nelerdir? Bu noktada dikkat edilmesi gereken hususlar nelerdir?
- İslam iktisadı ve finans derslerinin etkinliği konusunda karşılaşılan zorluklar ve engeller nelerdir?
- Bu zorlukları aşabilmek ve eğitimlerin daha etkili olabilmesi için neler yapılabilir? Önerileriniz nelerdir?

3.4.2. Görüşme Süreci

Araştırma kapsamında İslam iktisadı ve finansı alanında eğitim veren akademisyenler ve öğrencilerle e-posta ve telefon gibi farklı yollarla irtibat kurulmuş ve araştırmaya katkı sağlama noktasındaki değerlendirmeleri alınmıştır. Araştırma kapsamında Konya, Ankara, Sakarya, Bursa ve İstanbul gibi farklı illerden İslam iktisadı ve finansı alanında eğitim veren akademisyenler ve eğitim alan öğrencilerden görüşme talebinde bulunulmuştur. 14 Ocak 2023-15 Mart 2023 tarihleri arasında 13 akademisyen ve 17 öğrenci ile toplamda 30 görüşme yapılmıştır.

Araştırmaya katılan kişiler görüşme sürecinin ses kayıt cihazı ile kaydedilmesine izin vermişlerdir. Görüşmeler bu şekilde kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerde katılımcıların rahat etmesi amacıyla güven ortamı oluşturulmuştur. Görüşmede görüşlerini aktarabilmelerine adına yaklaşık 30-40 dk zaman ayrılmıştır. Görüşme içinde ve araştırma sürecinde gerekli bilimsel etik kurallara üst düzeyde dikkat edilmiştir.

3.4.3. Verilerin Deşifre Edilmesi ve Analizi

Araştırmada elde edilen veriler MAXQDA programı ile analiz edilmiştir. İçerik analizi metnin içinde gömülü olan anlamların tespit edilmesini sağlamaktadır ve birbirine benzeyen ve ilişkili verilerin bir araya toplanarak rapor halinde okuyucuların daha iyi anlayacağı şekle getirilerek sunulmasına imkânı tanımaktadır.

İçerik analizi, verilerin kodlanması, kümelerin düzenlenmesi ile bulguların yorumlanmasından oluşmaktadır. Araştırmacı, metin içinde anlamlı bulduğu bölümlere kodlar atar. Benzer olan kodların belirli kategori ve temalar altında sınıflandırılması gerekmektedir. Temalar daha genel ifadeleri temsil etmektedir.

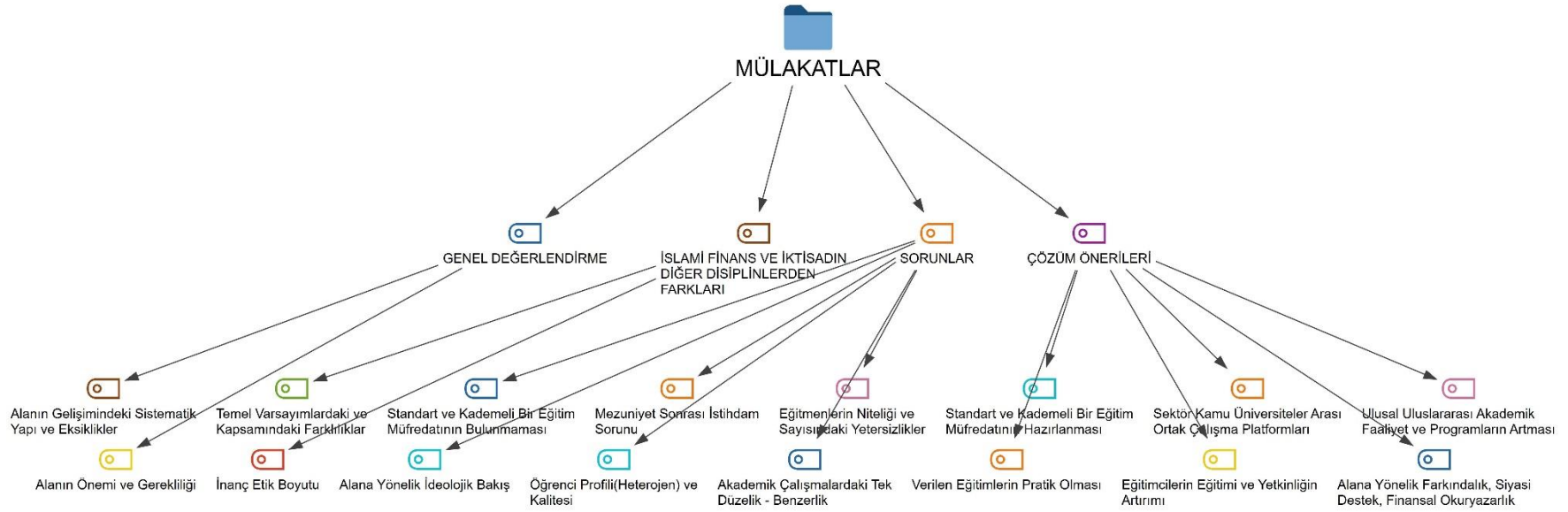
Kodlama işlemi nitel araştırmanın temelini oluşturmaktadır (Punch, 2016: 193). Verilerin kodlama sürecinde araştırmacı kişi metinleri teker teker okuyarak ve literatür bilgilerini de işin içine katarak kodlamalar üzerinde çalışır. Verilerin derin veya kapsamlı olmasına göre kodlar değişmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

3.4.4. Temaların Belirlenmesi

Temaların belirlenmesinde İslami finans eğitimi ile ilgili kavramsal altyapı dikkate alınmıştır. Bu kapsamda “Genel Değerlendirme”, “İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları”, “Sorunlar” ve “Çözüm Önerileri” olmak üzere 4 ana tema oluşturulmuştur. Bu temalar da kendi içinde anlamlı şekilde kategorilere bölünmüştür. Çalışmada toplamda 288 adet kodlama bulunmaktadır.

Araştırmanın analizinde kullanılan tema ve kategoriler haritası Şekil 19’da verilmiştir.

Tek-Vaka Modeli (Kod Hiyerarşisi)

Araştırmaya dahil edilen katılımcıların kodlamaları gizlilikten dolayı H ve O şeklinde isimlendirilmiştir. Belge isimleri Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14: Araştırma Belge Kodları

No	Belge
1	MÜLAKATLAR > H1
2	MÜLAKATLAR > H2
3	MÜLAKATLAR > H3
4	MÜLAKATLAR > H4
5	MÜLAKATLAR > H5
6	MÜLAKATLAR > H6
7	MÜLAKATLAR > H7
8	MÜLAKATLAR > H8
9	MÜLAKATLAR > H9
10	MÜLAKATLAR > H10
11	MÜLAKATLAR > H11
12	MÜLAKATLAR > H12
13	MÜLAKATLAR > H13
14	MÜLAKATLAR > O1
15	MÜLAKATLAR > O2
16	MÜLAKATLAR > O3
17	MÜLAKATLAR > O4
18	MÜLAKATLAR > O5
19	MÜLAKATLAR > O6
20	MÜLAKATLAR > O7
21	MÜLAKATLAR > O8
22	MÜLAKATLAR > O9
23	MÜLAKATLAR > O10
24	MÜLAKATLAR > O11
25	MÜLAKATLAR > O12
26	MÜLAKATLAR > O13
27	MÜLAKATLAR > O14
28	MÜLAKATLAR > O15
29	MÜLAKATLAR > O16
30	MÜLAKATLAR > O17

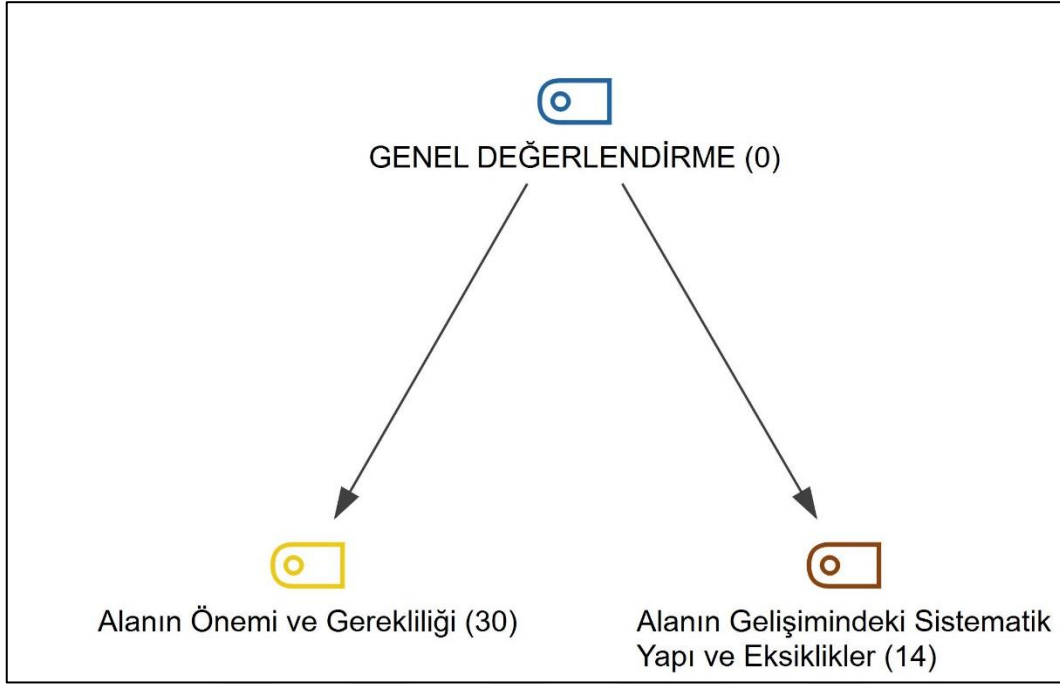
3.5. Bulgular

Çalışmada içerik analizi ile elde edilen bulgulara tema ve kategorilere ait alt başlıklar altında yer verilmektedir.

3.5.1. İslami Finans ve İktisat Eğitimi – Genel Değerlendirme

Çalışma kapsamında, görüşmecilerin İslami finans ve iktisat programları hakkındaki genel değerlendirilmesine yönelik olarak; “Alanın Önemi ve Gerekliliği” ile “Alanın Gelişimindeki Sistemik Yapı ve Eksiklikler” kategorileri tespit edilmiştir. Alanın önemine ve gerekliğine yönelik 30 kodlama yapılırken, alanın gelişimindeki sistemik yapı ve eksikliklere ait 14 kodlama yapılmıştır.

Şekil 20’de İslam iktisadı ve finansı eğitime ilişkin kategori ve kodları gösterilmektedir.

Şekil 20: İslam İktisadı ve Finansı Eğitimi-Genel Değerlendirme Temasına Ait Frekanslar

Katılımcıların “Alanın Önemi ve Gerekliliği” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Bu alana hizmet etmek çok özel çünkü sadece inanç boyutundan değil insanlık boyutundan da bakıldığı zaman insana bunu ihtiyaç var artık yeni bir finansal modeli ihtiyacı var bu modelde daha çok paylaşım üzerine olmak zorunda"
- H3: "Sektörel olarak önce banka sonra tekabül sonra sermaye piyasası olur. Eğitim bankacılık bir yere geldikten sonra ortaya çıkar"
- H5: "Üniversitelerde yani yüksek Öğretim kurumlarında lisans ve yüksek lisans doktora düzeyinde İslam iktisadî ve finans derslerinin verilmesini oldukça olumlu şekilde değerlendiriyorum"
- H7: "Lisans için 4 senelik müfredatı oluşturmak, ana akım iktisadınki kadar kolay olmamakla birlikte bu eğitime ihtiyaç duyulmasının temel sebebi, iktisat/ekonomi lisans programlarında İslam iktisadı ve finansına yönelik

seçmeli dersler açılmasına sıcak bakılmamasıdır. Buna izin verilmeyince, alanın geldiği nokta ve birikim de göz önüne alınca, alan dair doğrudan bir lisans eğitimi verilmesi zorunlu hale gelmiştir."

- H8: "İslam iktisadı ve finansı bölümlerinin açılmasını Türk Akademi tarihinin önemli kırılmalarından biri olarak değerlendiriyorum. Yıllar boyu Akademya'nın, içinde vücut bulduğu toplumun sorunlarına mesafeli durması rasyonel bir durum değildi."
- H12: "Son yıllarda lisansüstü arttığını görüyoruz. Kesinlikle olumlu verilmesi gereken eğitim olarak düşünüyorum. Bunların nedeni İslami finans kurumlarına beşeri sermayenin yetiştirilmesi gerekiyor. Aynı zamanda kurumlara yönelik değil müslüman topluluktaki kişilerin modern hayatta yaşadıkları problemler var. Bunlarla ilgili de yeni araçlar geliştirilmesi gerekiyor."
- H13: "Bu bölümlerin açılması gerekiyor lisans eğitimi gençler için daha önemli yeni ürünler araştırmalar yapabilmek için de Yüksek lisans ve doktora programlarına açması gerekiyor halen geri durumdayız gerek lisans gerekse Yüksek lisans doktora bölümlerinin açılması gerekiyor hatta çok daha fazla alan olarak açılmalı ki bu alanda çok fazla çalışan var olduğu sürece testleri akademik çalışmalar yapıldığı sürece ekonomi ve finansı ile ilgili modeller ve ürünler geliştirilecek gelişme olacak şu anki durum olaraktan yetersiz."
- O2: "Sistemin kurallara uygun, sürdürülebilir bir yapıya kavuşması için eğitilmiş personelin görevlendirilmesi gerekiyor. Bu ihtiyacı karşılayacak insan kaynağının yetiştirildiği kurum da İslam iktisadı finans bölümü öğrencileridir."
- O3: "Özel anlamda bu alana ait bölüm açılması, ihtisas noktasında bireylerin buralara yönlendirilmesi çok daha fazla fayda sağlayacaktır. Temelde katılım bankalarına eleman yetiştiriliyor gibi görünse de, bölümlerde verilen teorik derslerle aslında alanında uzman insanlar yetiştirilmekte."
- O9: "Yükseköğretim kurumlarında İslam iktisadı ve finans eğitimi verilmesi ilgili alanlarda yetişmiş insan kaynağı sağlayacaktır. Bu alanda, yetişmiş insan kaynağının ise yükseköğretim kurumları ve faizsiz finans sektörü açısından faydalı olacağını düşünüyorum."

- O12: "İslam iktisadı ve finans bölümünün gerek lisansta gerekse yüksek lisans ve doktora programlarının çeşitli üniversitelerde yer almasının çok değerli olduğunu düşünüyorum. İslam iktisadı ve finans bölümünün bilinirliğinin artması, alanda çeşitli faaliyetlerle bölümümüzün geliştirilmesi gerektiğini düşünerek bu alanda yapılan her çalışmayı önemsiyorum."
- O17: "İslam İktisadı ve Finans eğitiminin yükseköğretim kurumlarında verilmeye başlaması bu alanda yapılan akademik çalışmaların artması açısından önemlidir."

Katılımcıların "Alanın Gelişimindeki Sistemik Yapı ve Eksiklikler" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

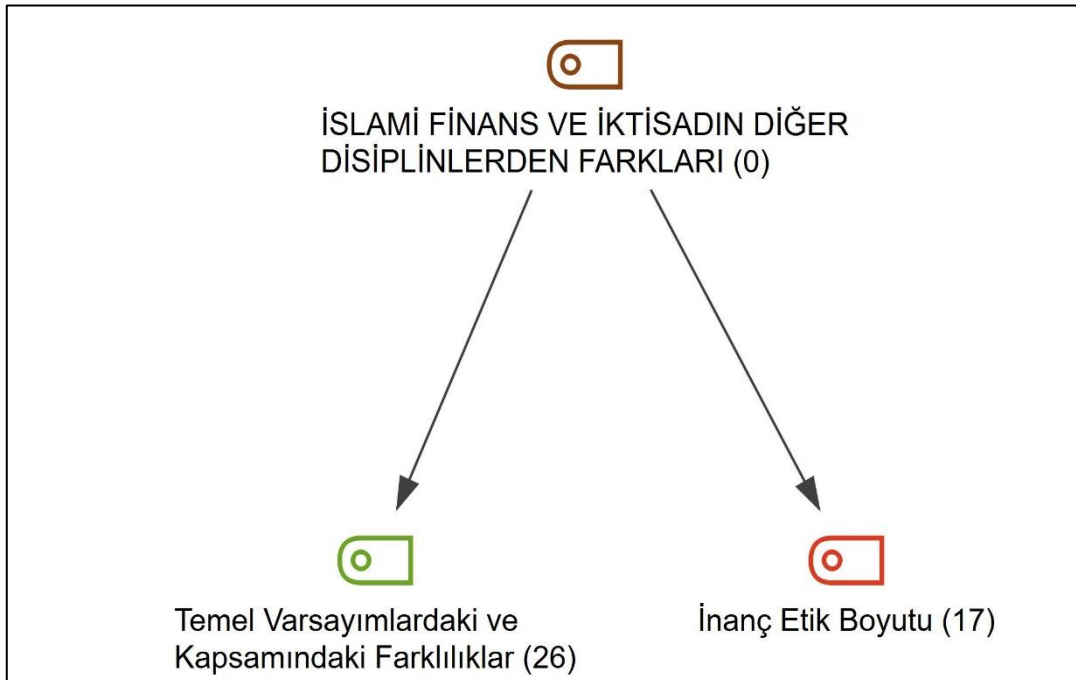
- H3: "Şu an bakıldığında ifsb raporuna Türkiye'nin katılım oranı yüzde yedi tkbbye göre yüzde dokuz ama bakıldığında yüzde doksan sekiz Müslüman oranı var. Hedefimiz yüzde on beş. Yüzde on beş az. Yüzde elli olması lazım"
- H5: "bu bir ihtiyaçtan doğuyor bu eğitimlerin eğitim programlarının açılması bir ihtiyaçtan kaynaklanıyor Türkiye'de biliyorsunuz katılım finans olarak ifade edilen katılım bankaları daha sonrasında sermaye piyasalarındaki gelişmeler sigortacılık alanındaki gelişmeler nitelikli insan kaynağındaki eksiklikleri ortaya koyuyor"
- H8: "İslam bankacılığı modeli ülkemize 1985 yılında girmiş olmasına rağmen, finansı/finansmanı konu alan derslerde sadece genel/konvansiyonel bankacılık konu edilir, İslam bankacılığına yer verilmezdi."
- H8: "Finansman sorununu faiz esaslı çalışan konvansiyonel bankalarla çözmek zorunda bırakılan yatırımcı/tasarruf sahibi insanlar, yatırımlarını gerçekleştirmek için ya faizli kredi kullanmak ya da özsermayesi kadar yatırım yapmak zorunda kalırlar, diğer yandan varsa tasarruflarına, faize bulaşmamak saikiyle ciddi bir getiriden mahrum kalırlardı."
- H11: "Lisans ve lisansüstü birbirine oldukça bağlı. Lisansüstünde bilgi birikimine ulaşılmca belli bir seviyeye gelindikten sonra lisans bölümü ihtiyacı artığında lisansa geçilmesinde fayda var."
- H12: "İslam iktisadı ve finansı özellikle son yıllarda ülkemizde katılım bankacılığı artması ile faiz hassasiyeti olanların aracılığıyla yaygınlaştı. Fakat

bu akademi tarafının bu hızda gelişmediğini görüyoruz. Katılım bankacılığı vs hızla büyürken bundaki beşeri sermayenin maalesef yeterli gelişme göstermedi."

- O10: "Öncelikle İktisat alanlarının öğretilmesi gerekiyor hatta ilk iki yıl ağırlaştırılmış iktisat derslerinin verilmesi gerekebilir çünkü konvansiyonel iktisada tam hakim olmadan İslam iktisadın alternatif olarak sorulmasını gerçekleştireceğini düşünmüyorum."
- O11: "İslam İktisadı, bizim dönemimizde yeni kurulmaya başladığı için sistem noktasında bir miktar geride kalmış olabilir, misal olarak İslam Ekonomisi derslerinde her ders aynı konuları işliyormuşuz gibi geliyordu."

3.5.2. İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları

Çalışma kapsamında "İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları" temasına ait toplamda 2 ana kategori bulunmuştur. Bunlar; "Temel Varsayımlardaki ve Kapsamındaki Farklılıklar ve İnanç-Etik Boyutu"dur. Şekil 21'de bu temaya ait frekans dağılımı gösterilmektedir. Temel varsayımlardaki ve kapsamındaki farklılıklara ait 26 kodlama bulunurken, inanç etik boyutundan ise 17 kodlama bulunmaktadır.

Şekil 21: İslami Finans ve İktisadın Diğer Disiplinlerden Farkları Temasına Ait Frekanslar

Katılımcıların “Temel Varsayımlardaki ve Kapsamındaki Farklılıklar” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Bir yandan da arz yönlü bir ekonomi İslam iktisatın temel felsefesi arz yönlü olmasıdır arda daha çok önemsemiştir zekat sadaka hayırlar buna benzer yardımlaşma dayanışma vakıflar bir sürü enstrüman ikisinin arz yönünü temsil ediyor diğesinde daha çok talebi örtmeye çalışan talep yönlü bir iktisat anlayışı var temel fark bu"
- H5: "Konvansiyonel finansın dediğimiz gibi öncesi çevirisi belli fakat İslam iktisadî ve finans ile ilgili teorik ve uygulama ile arasında bir açıklık var İslam iktisadî ne? Başlangıçta, diğeri iktisadi yaklaşımlardan ortaya çıkararak açıklama çabaları var, baştaki İslam ekonomisi açıklamalarına baktığımızda farklılıklara göre tanımlamalar var background var ama bir taraftan da finans piyasalarıyla ilgili gelişmelerin takip edilebilmesi adına mevcut konvansiyonel finans araçları ile İslami ya da İslamileştirilmesi nasıl işlem bir hale getirebileceğini ilişkin düşünceler üzerinden çıkarılan yayınlar var"
- H6: "Normal iktisatta objektif bilimin olduğu söylenir. Aslında İslam ekonomisini subjektif olarak görmek kendi perspektifini değer yargısı olarak görmek de başka bir yanıdır. Çünkü değer yargısının olmayışını düşünmek de başka bir değer yargısıdır. Konvansiyonel iktisatta değer yargısından bağımsız diyemeyiz."
- H7: "Zira benzerlikler olması bir yana konvansiyonel iktisadın teorik anlamda oturmuş olan tüketici ve üretici analizine dair örneğin İslam iktisadî açısından teori ve modelleme henüz aynı derecede oturmuş durumda değildir. Fakat ontolojik yani duruş ve görüş farklılıklarının keskin olduğu yerler vardır. Özellikle bunlara vurgu yapılmaktadır."
- H8: "Konvansiyonel/Geleneksel iktisat ve Finans derslerinin temel kurgusu homo economicus esas alınarak oluşturulmuştur. Bu kurgunun esası, İnsanoğlunun kendi menfaatini en çoklamak için rasyonel hareket ettiği hipotezi oluşturmaktadır. İnsanı adeta manevi değerlerinden soyutlamış olan bu yaklaşım"

- O3: "Konvansiyonel sistemle İslam iktisadı arasındaki en belirgin husus yukarıda da belirttiğim gibi sistemin üzerine oturduğu temeldir. Biri faizi temel alırken diğeri faizsizliği temel almaktadır."
- O4: "İslam iktisadı ve finans bölümünde, iktisat ve finans bölümlerindeki finansal yönetim, mikro ekonomi, makro ekonomi, istatistik, işletme gibi derslere ek olarak; İslam ticaret hukuku, İslami finans, İslami bankacılık, İslami sermaye piyasaları gibi dersler bulunmaktadır."
- O5: "Faize, borca dayalı, finansal balonlar oluşturan ve küresel büyük krizlere gebe mevcut hâkim finans sisteminin alternatiflerinin gündeme geldiği bir ortamda ülkemizde de İslami finans sisteminin akademide kendine yer bulması oldukça önemli."
- O7: "Konvansiyonel iktisat tüketici davranışlarını inceler ve kişisel refah arayışındadır. Amaç kişisel refahı maksimize etmektir. İslam İktisadında amaç ise toplumsal refahtır."
- O9: "Konvansiyonel iktisat bölümlerinde iktisada giriş, mikro iktisat, makro iktisat, uluslararası iktisat, para politikası, iktisat tarihi gibi çeşitli dersler verilmektedir. İslam iktisadı ve finans bölümlerinde ise İslam iktisadı, İslami finans, İslam ticaret hukuku, İslami bankacılık, İslami sigortacılık gibi alana özgü çeşitli derslerin yanı sıra iktisada giriş, mikro iktisat, makro iktisat, gibi konvansiyonel iktisat sistemine ilişkin çeşitli derslerde verilerek öğrencilerin gelişimi sağlanmaktadır."
- O13: "Temel ekonomik kavramlar ve ekonomik sistem, konvansiyonel iktisat üzerine kurulu olduğu için aslında temel ayrışma da burada yaşanıyor."
- O14: "İslami finans ürünleri belirlenmiş İslami akit modelleri üzerine kurulmuştur. Konvansiyonel sisteme göre ayrıcalık gösteren en büyük tarafıdır."

Katılımcıların "İnanç-Etik Boyutu" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

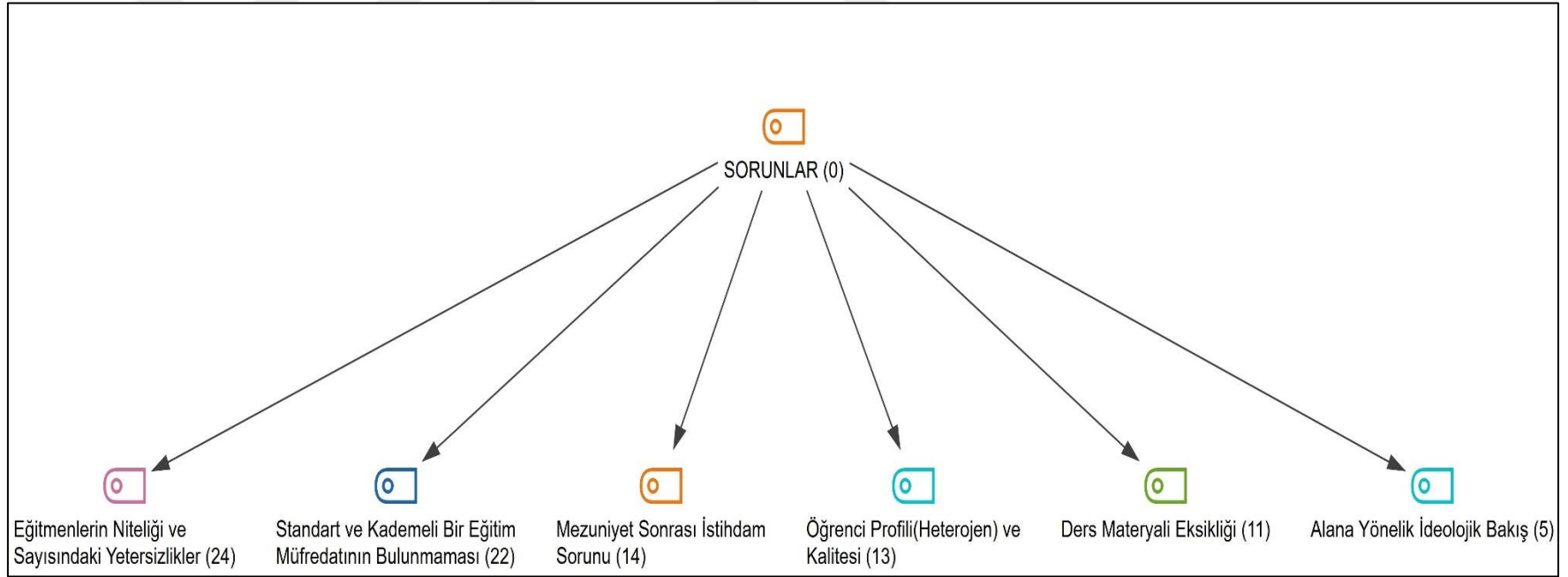
- H1: "İslam iktisat da yardımlaşma ve dayanışma var"
- H3: "Diğer bir taraftan İslam iktisadında homoislamocus Müslüman adam modeli vardır. Bu adamın bu dünya merkezli değil ahiret inancı var ama

kazandığı şeyin hesabını da öbür tarafta da vereceksin helal haram kavramı bereket kavramı var. Faiz garar spekülasyon yasak."

- H4: "İslam iktisadı da farklı ön kabullere dayanıyor. Allah cennet cehennem Sevap var."
- H13: "İslam'da her şey Allah'ındır biz emanetiz Allah'ın rızasını gözeterek kullanmamız gerekiyor"
- O2: "Muhasebe kayıtlarının İslami ilkelere uygun tutulması, Ahlaki etik tutumların göz önünde tutulması, Ana amacın toplum menfaati ve bireysel menfaatte farklılaşması, Paranın amaç ve araç olarak görülmesi farklılığı, Paylaşma esasına dayalı sistemin geliştirilme amacı, Katılma sisteminin bu finansal sisteme entegre edilmesi farkı, Ürün ve hizmetlerde İslami ilke, kurallara ve ahlaki ilke kurallara göre işlemler yapılması,"
- O7: "Konvansiyonel iktisatta yararlanılan düşünce kaynağı insan aklı ve tecrübeleridir. İslam iktisadı da elbette insan aklı ve tecrübelerine son derece değer verir. Fakat bu tecrübeleri süzgeçten geçirir. Bu süzgeç, Kur'an-Kerim ve Peygamberin Sünnetidir."
- O12: "İslam iktisadı ve finans derslerinde diğer iktisat değerlerinden farklı olarak ticaret ahlakının temellerini, özünü, helal-haram çerçevesinde yapılan ticari faaliyetlerin işlevlerini öğrenmekteyiz."
- O16: "Geleneksel iktisadın din ile bir bağlantısı yoktur. Temel kuralları belirli yasalara ve düzene bağlıdır İslam iktisadında ise İslam dini ile bir bağlılık vardır"
- O17: "İki finans dersi arasındaki temel fark İslami şartların dikkate alınıp alınmadığıdır diyebiliriz."

3.5.3. İslami Finans Eğitimindeki Zorluk ve Engeller

Çalışmadaki diğer bir tema “Sorunlar”dır. Bu tema; Eğitimcilerin Niteliği ve Sayısındaki Yetersizlikler, Mezuniyet Sonrası İstihdam Sorunu, Öğrenci Profili ve Kalitesi, Standart ve Kademeli Bir Eğitim Müfredatının Bulunmaması, Ders Materyali Eksikliği, Alana Yönelik İdeolojik Bakıştan oluşmaktadır. Şekil 22’de frekans dağılımları ile gösterilmektedir.

Şekil 22: İslami Finans Eğitimindeki Zorluk-Engeller Temasına Ait Frekanslar

Katılımcıların “Alana Yönelik İdeolojik Bakış” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H4: "Bazı üniversitelerde Hocaların bazında halen engeller var ideolojik dirençlerle karşılaşılabiliyor. Seçmeli dersin konulamaması gibi sorunlar da olabiliyor. "
- H9: "Zorluklardan birisi önyargı. Öğrenciler seçerken zorunda seçebiliyor alternatif ders olmayınca seçmeli olarak seçebiliyorlar. Öğrencilere temel anlatmak gerekiyor."
- H12: "Ama bu dersleri veren kişilerin de aynı hassasiyete sahip olması gerekiyor. Öğretim üyelerinde engelleyici tutumlar da olabiliyor."
- O11: "Bu bölümün karşılaştığı zorlukların başında, halkımızın İslami İktisada karşı ön yargılı olması"

Katılımcıların “Mezuniyet Sonrası İstihdam Sorunu” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H5: "Öğrenciler de daha çok bu alana şu anda ilgili olduğu için terk ediyorlar ama onlar içinde belirsiz belirsizlik söz konusu katılım bankasında çalışan birisi gelip yapabiliyor buna ilgili paralel ama lisansı bitirmiş mesleki anlamda başlangıcı olmamış bir öğrenci bu program bittikten sonra ne olacağını öngöremiyor"
- H5: "Öğrenciler açısından baktığımda öğrencilerin bu programa başlarken gelecekler dair bir umudun olması lazım belirsizliğin ortadan kalkması lazım biz şu an öğrencilere ilgisi var yine hassasiyet var bireysel motivasyon da fazla ama ama gelecekle ilgili belirsizlikler şu an alanın önünü tıkıyor"
- H6: "İstihdam anlamında da bu alanların durumunun belirlenmesi gerekir."
- H10: "Denkliklerin iktisat olarak değerlendirilmemesi sıkıntı oluyor. İktisadın altında alt olarak olabiliyor. Mezun olunca kişiler iş havuzunda dar bir yerde karşılaşıyor ciddi problem bu."
- H11: "Bu bölümü seçecek olan öğrenciler bitirdiklerinde iktisat, çalışma ekonomisi gibi alınan eğitimler var bunlardan farklı olarak neler olacak bunlar da önemli. İstihdama da talebe bağlı olarak da lisansın açılması gerekir. Lisans bölümünün açılmasında acele edildiğini düşünüyorum"

- O7: "Gençlerin iş sıkıntılarının çözülmesi büyük önem arz etmektedir. Diğer türlü kaliteli mezunlarımız işsizlik kaygısı altında nitelikli çalışmalar üretmiyor."
- O12: "Ben lisansta iken bölüm yeni olduğu için bazen bir etkinliğe, bir staja veya iş ilanlarına başvururken bölümümüzün adı yer almıyordu bu sebeple sıkıntı yaşıyorduk"
- O17: "Bu bölümde eğitim aldıktan sonra nasıl iş bulacağım gibi kaygılarının giderilmesi"

Katılımcıların "Öğrenci Profili ve Kalitesi" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H2: "Lisansüstü derslerde karşı tarafta bir yandan eksik kalıyor bir ilahiyatçı hiç öğrenci mezunu öğrenci İslam iktisadi alanda ters yazdırırken birbirimizin dilinden anlama konusunda sıkıntılar olabiliyor"
- H5: "Gelen öğrencinin de alt yapının güçlü olması lazım ama bahsettiğiniz şekilde lisans programına konusunda işletme ve iktisattan mezun ol olduğu için sıfır alt yapıyla geliyor çünkü yüksek lisansı normalde alt yapının üstüne isteriz ama şu anda gelen öğrencilerimiz sıfır altı yapıyla geldiği için biz yüksek lisansı o sınırlı döneminde bu temeli atmaya çalışıyoruz haliyle oda istenilen etki yaratıyor ya da beklenen etkiyi yaratmıyor eğer bu amaç nitelikli insan kaynağı getirecek insan hani yetiştirmek için yeterli olmuyor"
- H9: "Bir üniversitede ilahiyat hocası fazla ise ilahiyata ağırlıklı ders oluyor ya da iktisat hocası fazla ise iktisat ağırlıklı olabiliyor. İlahiyat kökenli olmayan öğrenciler zorluk çekebiliyor."
- H11: "Öğrenciler çok farklı mesela lisans Bölümlerinde birinci gelenle sonuncu gelen öğrenciler arşında uçurum var. Bölümden gelecek olan beklenti de çok iyi olmayacak durumda. Genel olarak ilgisizliği problemler olarak gözüküyor. Lisans için daha kaliteli öğrenciler seçmek gerekiyor. Biraz acele edildi öğrenci sıralaması da çok iyi değil."
- H12: "Öğrencilerin kapasitesi yoksa bu çok disiplinli alan için maalesef çok ilerlenmiyor."

- O5: "Derslerin multidisipliner olması hasebiyle öğrencilerin kavramada kısmen yetersiz kalmasıdır. Akademinin sektör uygulamaları ve yasal mevzuat hakkında yeterince bilgisi olmaması da en önemli engellerden birisidir."
- O7: "Biliyorsunuz ki bölümlerimizin aldığı lisans mezunları ilahiyat ve İİBF fakültelerinden. İlahiyattan gelen öğrencilerin ekonomi bilgisi çok kısıtlı oluyor. İİBF fakültelerinden gelen öğrencilerin ise İlahiyat bilgileri çok kısıtlı oluyor. Sayısal ağırlıklı derslerde ilahiyat mezunu öğrenciler zorlanıyor. Sözel derslerde ise ekonomi bölümü öğrencileri zorlanıyor."

Katılımcıların "Eğitmenlerin Niteliği ve Sayısındaki Yetersizlikler" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Temelde bu işin eğitimini almamış insanların Yüksek lisans doktora da İslam iktisat mı bir yerinden tutup tezi yazmaya başlamaları oluşan testlerden sonra alanı tamamlamadan ders vermeye başlamaları materyal eksiklikleri bu materyallerin de ders kitaplarının eksik olmasının elimizdeki yabancı kaynaklar alanda yapılan alanda yapılan özgün çalışmaların az olması"
- H2: "İslam iktisadî ve finans hocaları bu alanda dersi öğrenmeye çalışan hocalar alanın bir tarafına hakim diğer tarafına Hakim olmadığı için yarım kalıyor"
- H4: "Hocanın Yeterli altyapıya sahip olması."
- H5: "Yeterlilik sorunu yani hem ders veren kişiler açısından uygulamadan uzak bir teori belki birçok derse de yaşanabilir uygulamadan uzak bir İstanbul finans iktisat dersi vermek yine programın amacına uygun bir olmuyor"
- H6: "Her ne kadar İslam iktisadî ve finansını anlatıyor olsak da hadis, sünnet alanlarında da bilgi sahibi olması gerekiyor. Bu konuda eksiklikler olunca bunun üzerine İslam iktisadî ve finansı derslerini inşa etmek de zor oluyor."
- H9: "Bir ilahiyatçı nasıl iktisatçı fıkıh usulünü bilemiyorsa ilahiyatçı da makro mikro ileri düzeyini bilemiyor. Temelleri bilmesi lazım ileri kısmını da İslam iktisadî kısmında zorlayıcı oluyor. Konvansiyonel iktisat öğrenmesi lazım ama buna İslam iktisadî perspektifine yönlendirmek lazım. Bilmeleri lazım ama dozajını da ayarlamak gerekiyor"

- H13: "İslami finans uzmanı konusundaki hoca sayısı az bunun sebebi de uygulamaya yönelik bilgilerinin olmaması"
- O13: "İslami Finans hakkında tam teşekküllü bilgiye sahip olmayan kişilerin bu alanda söz sahibi olmasını da gelişim açısından büyük bir engel olarak görüyorum."
- O17: "Dersler hakkında en önemli zorluk yetişmiş, bu alanda eğitim almış akademisyen sayısının azlığıdır denilebilir. Çünkü alanda eğitim veren kıymetli hocalarımızın bir kısmı ilahiyat kökenli bir kısmı ise tamamen konvansiyonel eğitim almışlar."

Katılımcıların "Akademik Çalışmalardaki Tek Düzelik-Benzerlik" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H11: "Daha etkili olması için doktora yüksek de tez yazan kişiler bu tezlerde konu bulmada zorluk yaşıyorlar. Hem alana Aşına olmadıklarından hem danışmanların tam yönlendirmediğinden bazen tekrar eden tezler olabiliyor."
- H1: "Benzer şeyler alıp tekrar etmek bu ilerleme olmuyor"

Katılımcıların "Standart ve Kademeli Bir Eğitim Müfredatının Bulunmaması" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Lisans eğitiminin çok önemli buluyorum çok ciddi zorlukları var evet alanda yeni olmak müfredatlar açısından problemler doğurabilir birbirinin devamı da müfredatlar koyması zor zor olması sıkıntıdır."
- H2: "Lisans düzeyinde eğitim için hazır mıyız Buda biraz düşündürüyor gerek müfredat çalışmaları olsun henüz yeni farkına vardık"
- H3: "En büyük zorluk bellide müfredat hazırlarken dağılımı orantılı yapmak. Hem İslam hukuku hem İslam iktisadı hem İslami grinden hem de konvansiyonel İktisat dersleri alması gerekiyor"
- H5: "Yani sistematik bir şekilde oluşturulabilecek bir Serinin olmadığını görüyoruz her hoca farklı kendine göre farklı kaynakları önerebiliyor kendi bildiği kadarıyla takip ettiği kadarıyla alan çok dinamik"
- H11: "Lisans içinde bir standartın olması gerekiyor. Yüksek lisans doktora arasında da üniler arasında standart bir hale kavuşturması gerekiyor."

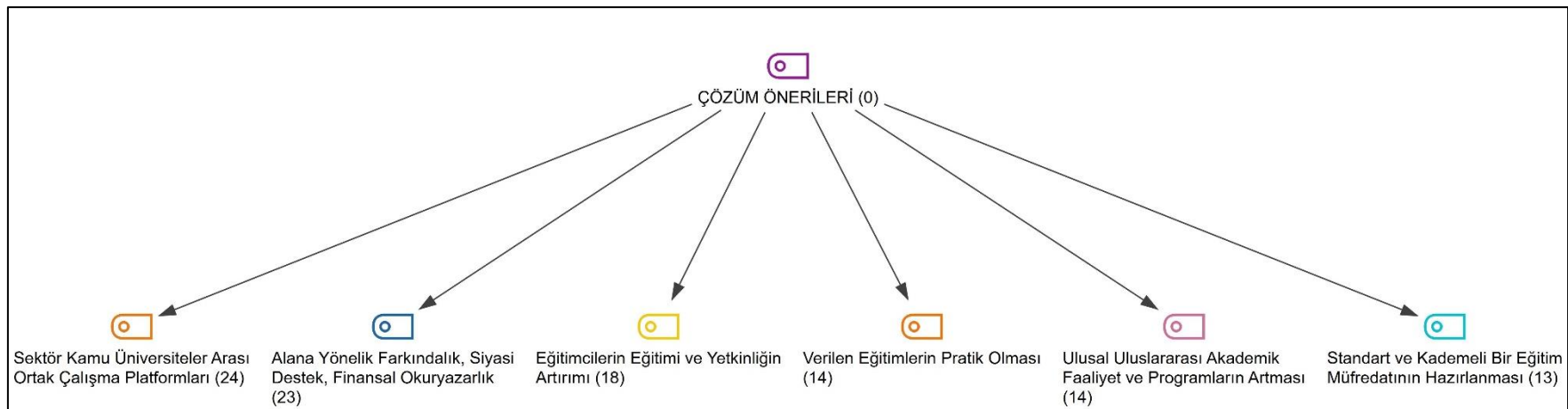
- O7: "Her enstitüde, her fakültede birbirinden farklı dersler okutulmakta ve birliktelik sağlanamamakta maalesef."
- O10: "Dil problemi olabiliyordu hem İngilizce hem Arapçayı bilmek gerekiyordu tam anlamıyla anlayabilmek için sistemleşme olmadığı için hocalar da bazen yetersiz kalıyordu. Kendi alanlarında çok iyi olan hocalarımızın İslam iktisadî veya İslam hukuku gibi alanlarda bazen yetersiz olduklarını düşünüyorum"

Katılımcıların “Ders Materyali Eksikliği” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H3: "Standart bir ders kitabımız yok. İng kaynak olarak dünyaca standart hale gelmiş Kitaplar var."
- H7: "Her ne kadar son birkaç senedir Türkçe literatür oldukça geliştirilmeye çalışılmış olsa da (özellikle İktisat yayınları ile) hala özellikle ders kitabı formundaki kitapların eksikliği hissedilmektedir."
- H8: "Bir başka engelleyici faktör ders kitapları noktasında yaşanan yetersizlik olabilir. Gerçekten bu bölümlerin müfredatını besleyecek asıl ve yardımcı kitap eksikliği etkinlik üzerinde olumsuz etkide bulunabilir. Bu bölümlerin müfredatını destekleyecek akademik çalışmalara ihtiyaç olduğu bir gerçek. Son zamanlarda bu alanda telif eser veya çeviri noktasında ciddi yol alındığını söyleyebilirim, ancak yeterli olduğunu söylemek şu an için imkânsız."
- H9: "Ders kitabı konusunda daha ilerlemek gerekiyor. Lisans düzeyine uygun katılım bankaları birliği daha teşvik edici işler yapılabilir tercüme de çok şu an ders kitabı açısından çok da iyi değil"

3.5.4. İslami Finans Eğitime Öneriler

Çalışmamızın asıl amacı da olan İslami finans eğitimlerindeki engellere karşı önerilerin bulunmasıdır. Çalışmada ana temalardan bir tanesi de bu sebeple “İslami finans eğitime çözüm önerileri” şeklinde oluşturulmuştur. Bu temada “ Standart ve Kademeli Bir Eğitim Müfredatının Hazırlanması, Eğitimcilerin Eğitimi ve Yetkinliğinin Artırımı, Sektör-Kamu – Üniversiteler Arası Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturulması ve Bilimsel Yayın Sayısının Artırılması, Ulusal ve Uluslararası Akademik Faaliyetlerin Yaygınlaşması ve Lisans/Lisansüstü Program Sayısının Artırılması, Verilen Eğitimlerin Pratik Olması; Sektöre, Piyasaya, İnsanlara Dokunması ve Sorunlara Çözüm Sunması, Alana Yönelik Farkındalık Yaratımı, Finansal Okuryazarlık ve Siyasi Destek Sağlanması, Alanın Akademik Unvan ve Atamalarda Ayrı Bir Disiplin Olarak Kabulü, Lisans Programları İçin Denklik Verilmesi” şeklinde ayırım yapılmıştır. Şekil 23’de bu durum özet olarak gösterilmektedir.

Şekil 23: İslami Finans Eğitime Öneriler Temasına Ait Frekanslar

Katılımcıların “Standart ve Kademeli Bir Eğitim Müfredatının Hazırlanması” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H3: "Tek yapmamız gereken standart hale getirilmesi gerekiyor. Şu an standardımız yok."
- H9: "Yüksek lisans doktora çok önemli. Lisans programlarının daha çok iyi düşünülmesi gerekiyor. Diğer fakültelerde de seçmeli ders olarak da verilmesi gerekiyor."
- H11: "Müfredatlarda hocaların da arada müfredat çalıştayları ile belirli yere gitmesi gerekiyor. Üniversiteler genelde İslam ekonomisi alanında program açıyorlar ama açıldıktan sonra oradaki hocaların ders verme durumuna göre müfredatlar ona göre oluyor."
- O7: "Üniversitede ilahiyat fakültesinden hocalar çoksa ilahiyat dersleri ön plana çıkmakta, ekonomi bölümlerinden hoca çoksa ekonomi dersleri ön plana çıkmaktadır. Bu hususta bir birliktelik sağlanması kanaatindeyim."
- O8: "Bölümde hem iktisat derslerinin alınırken hem de İslami usul ve esaslar ile ilgili derslerin alınması birbirinden farklı iki alanmış etkisi yaratmamalı, müfredat ve ders içerikleri buna dikkat edilerek oluşturulmalıdır."

Katılımcıların “Verilen Eğitimlerin Pratik Olması” kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H5: "Ama asıl önemlisi sektör ile bağlantılı olmasına yani işleyişten hocaların haberi olacak teorinin yanında belki katılım bankalarına staj imkânı sağlanacak dönemseller olarak uygulama ile ilgili katılım bankaları içeri edecek borsa sigortacılık da dahil edilebilir entegre edilecek o zaman etkinlik artabilir"
- H9: "Yüksek lisans doktorada da ders işleme noktasında pratik daha yönlü olması gerekiyor."
- H9: "Derslerimizin içeriği uygulamaya yönelik katılım bankacılığından sektörden olan kişilerin de derslere entegre olması lazım. Sektör akademi iş birliği anlamında daha artması gerekiyor. Hocaların sektörde neler olup gittiğini bilmesi lazım ve derslere bunları aktarması lazım."
- O2: "İslami finans kurumlarında duyulan ürün ihtiyacını gidermek için İslam iktisadı ve finans derslerinde ürün geliştirme dersleri alıyoruz. Ancak bu

derslerde geliştirilen ürünler uygulama konusunda bankacılık denetimleri gereği genel kabul görmüyor."

- O7: "Bu hususta en başta dile getirmem gereken İslam iktisadı derslerinin hali hazırda gerçek hayatta tam bir pratiğinin oluşmamasıdır."
- O14: "Uygulama eğitimleri verilmeye başlanmalı ve teori tarafının azaltılıp birazda sektör uygulamasının öğretilmesi daha iyi benimsenmesi açısından önemli olacaktır."

Katılımcıların "Sektör – Kamu-Üniversiteler Arası Ortak Çalışma Platformlarının Oluşturulması ve Bilimsel Yayın Sayısının Arttırılması" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Alanında eğitim veren ve araştırma yapan akademisyen bir araya geldi platformların ihtiyaç duyuluyor"
- H3: "Bu alanda ders veren hocaların bir araya geldiği çalıştayların olması gerekiyor. Bu çalıştaylarda Dersler nasıl ve hangi örnekler verilsin konuşulmalı."
- H8: "İslam iktisadı ve finansı bölümü bulunan üniversiteler arasında yapılacak olan iş birliğidir. Bu iş birliği ulusal düzeyde olabileceği gibi öğrenci değişim programları bağlamında yurtdışı üniversiteleri de kapsamalıdır. Değişik üniversitelerde üretilen bilgi ortak bilgi havuzunda toplanmalı ve hem öğretim üyelerinin hem de öğrencilerin kullanımına sunulmalıdır."
- H11: "Tez konularını seçerken üniversiteler arasında da iş birliğinin sağlanması oldukça önemli. Ortak platform sağlanarak hangi öğrencilerin ne çalıştığını görerek bağlantı olması gerekiyor. Sektördeki problemler dışardan görülüyor ve sektördeki de akademik camiaya aktarılması gerekiyor. O platformların katılım bankaları gibi iş birliklerin artırılması gerekiyor."
- O4: "Bu alanda eğitim gören öğrencilerin çeşitli kuruluşlarda staj görebilmeleri ve üniversiteler arası değişim programlarıyla eğitimlerinin desteklenmesinin faydalı olacağını düşünüyorum."
- O5: "Bu zorlukları aşabilmek adına yurtdışında ve yurtiçinde benzer program veren paydaşlar ile iş birlikleri geliştirilmesi fayda sağlayabilecektir. Akademi

tarafının sektörle ve düzenleyici denetleyici kuruluşlarla daha güçlü etkileşime girmesi akademik programların uygulamaların verimliliğini artırabilecektir."

- O7: "İlk olarak kamu ve sektör ciddi bir iş birliği içerisinde olmalıdır. Gerek eğitim süreçlerinde gerekse sonraki süreçlerde alanımızda eğitim gören öğrencilere staj imkanları artırılmalıdır. Öğrencilerin işi sahada görmeleri sağlanmalıdır."

Katılımcıların "Eğitiminin Eğitimi ve Yetkinliğin Artırımı" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H1: "Özellikle teknoloji kısmı ile ilgili alakalı Akademisi'nin desteği ihtiyacı var eğitimcilerin eğitim modeli ile gerçekleştirilebilir bazı platformlara ihtiyaç duyuyoruz"
- H5: "O alandaki uzmanlık alan dersi verecek kişi sayısının artırılması dersi verecek nitelikli hoca sayısının da artması lazım"
- H8: "İslam ekonomisi alanında çalışacak olanların klasik iktisadi bilmeleri, onların İslam ekonomisine olan katkılarını artıracaktır. İslam ekonomisi sahasında çalışacak akademisyenlerin, mukayeseli analiz metoduyla olaya yaklaşımları, kendi alanlarında üretecekleri bilimsel bilginin gücünü artıracaktır. Ayrıca zengin klasik iktisat literatürünün sağlayacağı büyük imkanlardan faydalanmak için bu tür iktisat yaklaşımını yakından tanımak ve bilmekte sayısız fırsatlar bulunmaktadır."
- H12: "Eğitimlerin etkili olması için hocaların kendisini sürekli geliştirmesi gerekiyor. Güncelden kopmaması gerekiyor."
- H13: "İslam ekonomisine ahlaki felsefi bir şey olarak veriyor grafik denklem göremedikleri için İslami konumunu bir dalı olarak göremiyor modeller istiyor ile matematiksel olarak ispatlanmış şeyler istiyorlar bunları geliştirmemiz gerekiyor"
- O10: "Yetkin kişiler geliştirilmesi gerekiyor o kişilerin de eser olarak bu alana katkılarının olması gerekiyor"

Katılımcıların "Ulusal ve Uluslararası Akademik Faaliyetlerin Yaygınlaşması ve Lisans/Lisansüstü Program Sayısının Artırılması" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H2: "Bu alanda yabancı hocaların ülkemize getirebilirsek Endonezya'dan falan doktora yapmış kişilerin getirirsek bunların hem öğren hem öğrencinin hem öğrencilerin bu alanda öğretim elemanı uğur yetişmeleri mümkün olur ve bu şekilde sorunları aşacağımızı düşünüyorum"
- H5: "Sadece Türkiye içinde değil daha vizyoner davranılması uluslararası düzeyde programların verilebilmesi gerekir hem bu konuda dil yeterliliği açısından hem de alan bilgisi açısından niteliğin yükseltilmesi gerektiğini düşünüyorum"
- H6: "Çalıştayların ve politika önerilerinin olması gerekiyor."
- H8: "Eğitim etkinliğinin artırılmasında, öğrenim alanını oluşturan konularda faaliyet gösteren kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlarla, örneğin Türkiye Katılım Bankaları birliği, yine bu alanda faaliyet gösteren özel nitelikli kuruluşlarla iş birliği yapılmalıdır. İmkân dahilinde olması halinde yine bu alanda faaliyet gösteren yurtdışı kurum ve kuruluşlarla da iş birliği yapılması etkinliği artırılmasında ciddi rol oynayacaktır."
- O1: "İslami Finans alanında gerçekleştirilen akademik çalışmalar, ulusal ve uluslararası düzenlenen kongre/sempozyumlar göz önünde bulundurulduğunda bahsedilen problemin yakın gelecekte çözüme kavuşacağı da pozitif bir düşünce olarak yerini almaktadır."
- O4: "İslam iktisadı ve finans alanında lisans ve lisansüstü programların çoğalmasının; bu alanın bilinirliğinin, etkinliğinin artması ve sektörde karşılığını bulması açısından oldukça önemli olduğunu düşünüyorum."

Katılımcıların "Alana Yönelik Farkındalık Yaratımı, Finansal Okuryazarlık ve Siyasi Destek Sağlanması" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- H4: "TÜBİTAK ders kitabı yazdırma çağrısı olabilir. Aöf iktisat dersinde mutlaka "İslami finans" veya "katılım bankacılığı" anlamında ders olmalı, müfredata dahil edilebilir. Burs sistemleri yök programları. Sadece dr değil yilde de olabilir. Bu alanda İslami finans alt alanlar islam iktisadı islam iktisad düşüncesi İslami sigortacılık programları yüz ikibin teşvik programları olabilir. Standart müfredat, koordinasyon programları"

- H8: "Bunların başında tanınırlık dediğimiz olgu gelmektedir. Bu bölümlerin kendilerini kamuoyuna çok iyi anlatmaları gerekmektedir."
- O2: "Yeni geliştirilen sunulan ürün ve hizmetlerin uygulanması için BDDK tkbb MB TMSF ...vb tüm kurumlarda gerekli düzenlemeler yapılmalı. Hatta yasa ve tebliğler ile yasal çerçeve ile desteklenmelidir"
- O4: "İslami finans alanında verilebilecek temel eğitimler, seminerler, sertifika programları da toplumda farkındalık açısından etkili olacaktır."
- O11: "İslam İktisadındaki en büyük eksiğin, toplumdaki bilinçsizlik olduğunu ve bunun çözülmesiyle eğitiminde daha iyi ve etkin bir şekilde verileceğini düşünmekteyim."
- O15: "Okullardan ziyade halk için de İslami finans eğitimleri verilmesi gerekmekte ki farkındalık sayımız artmış olsun."
- O17: "Bölüm ile alakalı tanıtım çalışmalarının da genişletilmesi gerektiğini düşünüyorum."

Katılımcıların "Alanın Akademik Unvan ve Atamalarda Ayrı Bir Disiplin Olarak Kabulü" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

H5: "Bölünmüşlük sorunu gerek doktora gerek doçentlik alanı ya da kadrolarda ya da kadrolardan İslami finans iktisadi programı bunun başlığında yer alması lazım iktisattan makro mikro sat diye bilim dalı geçerken İslam iktisadına baktığımızda sadece anahtar kelime olarak geçiyor bu alanda bir doçentlik başvurusu yapılamıyor profesörlük de bir atama olmuyor bu alanda dolayısı ile bu alana ilgi azalıyor"

Katılımcıların "Lisans Programları İçin Denklik Verilmesi" kategorisine ilişkin ifadeleri aşağıda yer almaktadır.

- O8: "Acilen Yök ile görüşülerek KPSS gibi sınavlar ile İslam İktisat mezunlarının da diğer iktisat mezunları ile aynı kadro bölümlerine atanmalarının sağlanması gerekmektedir."

3.5.5. Sözcük Bulutu

Katılımcıların ifadelerine göre program yardımı ile bulunan sözcük bulutu Şekil 24'de gösterilmektedir. İslam, konvansiyonel, finans kelimeleri de ön plana çıkmaktadır. Yazıların puntoları da bu sözcüklerin yoğunluğunu ifade etmektedir.

Şekil 24: Sözcük Bulutu

3.5.6. Kod Bulutu

Katılımcıların ifadelerinin yoğunluğuna göre kodlarının dağılımı şekilde gösterilmektedir. Büyük puntolar daha yoğun olarak kullanıldığını ifade ederken, küçük punto da olanlar daha az yoğunlukta kullanıldıklarını ifade etmektedir. Şekil 25’de görüldüğü üzere, alanın önemi ve gerekliliği, temel varsayımlardaki ve kapsamındaki farklılıklar kodlar içinde en çok yoğunlukta olanlardır.

Şekil 25: Kod Bulutu

Sonuç ve Değerlendirme

İslam dini kardeşlik duygusunun hâkim olduğu bir toplumsal yapının oluşmasını öngörmüştür. İslami finans da temelinde toplumda sosyal ve ekonomik adaletin oluşmasını sağlayan bir mekanizmadır. Sermayenin toplumun tüm bireyelerine dağıtımını ve toplumsal düzenin sağlanması adına huzurlu bir yapının oluşmasına da imkân tanımaktadır.

Son yüzyılda Müslüman toplumların iktisadi faaliyetlerini inançlarına ters düşmeksizin yürütebilmeleri adına içine düştükleri bir arayış göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda başlangıçta diğer ekonomik sistemlerle yapılan karşılaştırmalar üzerine kurgulanan teorik tartışmalar, zamanla yerini sektörel uygulamaları önceleyen çalışmalara bırakmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren ise İslami finans kurumları işlerlik kazanmış ve ekonomilerde yer edinmiştir. Özellikle 2008 küresel finans krizi sonrasında ana akım iktisada bir alternatif olabilme potansiyeli uluslararası literatürde sorgulanır hale gelmiştir.

Türkiye'de katılım bankacılığına dair ilk adımlar 1980'li yıllara dayanmaktadır. 2000'li yıllarda yaşanan kırılganlığın ardından sektör toparlanmış ve zaman içerisinde pazar payı giderek artmıştır. Katılım bankalarının, son 10 yıl içinde bankacılık sistemindeki payı %4,3 iken 2022 ilk yarı da %8,2 olmuştur. 2021 yılında katılım bankalarının aktif büyüklüğü 2020 yılına göre %64,1 artmış ve 717,3 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılından sonra, kamu katılım bankalarının sayısındaki artış ile birlikte katılım bankalarının bankacılık sistemi içindeki payı da artmıştır. 2022 yılı Haziran ayı itibariyle katılım bankaları tarafından 467,8 milyar TL finansman sağlanmıştır ve bunun 272,5 milyar liralık kısmı özel sermayeli, 195,3 milyar lirası kamu katılım bankalarına aittir. Katılım bankalarının kullandığı finansman türlerinde ticari ve kurumsal finansmanın ağırlığı son üç yılda özellikle artış göstermiştir.

Türkiye'de İslam ekonomisi ve finansı alanında ilk lisans programı 2016 yılında kurulmuştur. Türkiye'de şu anda İngilizce program ile birlikte toplamda 4 lisans, 20 yüksek lisans ve 7 doktora programı olmak üzere toplamda 31 adet akademik program bulunmaktadır. 2023 yılı itibariyle lisans, yüksek lisans ve doktora programlarındaki toplam öğrenci sayısı 1839 kişidir.

Son dönemde alana yönelik teveccühün artması, eğitime ilişkin zorlukları ve sorunları da gün yüzüne çıkarmaktadır. Sektörün nitelikli insan kaynağı ihtiyacını giderme amacı güden yükseköğretim programlarından beklenen etkinin elde edilememesi, bu çalışmanın ana motivasyonu olmuştur. Çalışma, yükseköğretim düzeyinde yaşanan bu sorunları tespit etmek ve çözüm yollarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş olup, veriler mülakat yöntemi ile elde edilmiş ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Konya, İstanbul, Bursa, Sakarya ve Ankara gibi İslami finans eğitimlerinin ön planda olduğu illerdeki üniversitelerde bu alanda eğitim gören öğrenciler ve eğitim veren akademisyenler ile toplamda 30 görüşme yapılmıştır. Veri analiz sürecinde MAXQDA 2022 programı kullanılmıştır. Sonuçta, a) Ders materyali eksikliği, b) Standart ve kademeli bir eğitim müfredatının bulunmaması, c) Akademik çalışmalardaki tek düzelik/benzerlik, d) Eğitimcilerin niteliği ve sayısındaki yetersizlikler, e) Öğrenci profili (heterojen) ve kalitesi, f) Mezuniyet sonrası istihdam sorunu ve g) Alana yönelik ideolojik bakış olmak üzere 7 sorun kategorisi belirlenmiştir. Çözüm yolları ise; a) Standart ve kademeli bir eğitim müfredatının hazırlanması, b) Eğitimcilerin eğitimi ve yetkinliğinin artırımı, c) Sektör-kamu – üniversiteler arası ortak çalışma platformlarının oluşturulması ve bilimsel yayın sayısının artırılması, d) Ulusal ve uluslararası akademik faaliyetlerin yaygınlaşması ve lisans/lisansüstü program sayısının artırılması, e) Verilen eğitimlerin pratik olması; sektöre, piyasaya, insanlara dokunması ve sorunlara çözüm sunması, f) Alana yönelik farkındalık yaratımı, finansal okuryazarlık ve siyasi destek sağlanması, g) Alanın akademik unvan ve atamalarda ayrı bir disiplin olarak kabulü, h) Lisans programları için denklik verilmesi olmak üzere 8 kategoride ifade edilmiştir. Bulguların, yükseköğretim kurumlarının yetkili birimlerinin, sektör temsilcilerinin ve ilgili kamu otoritelerinin alana yönelik kararlarına değer katması beklenmektedir.

Kaynakça

AAOIFI. (2012). *Faizsiz Bankacılık Standartları*. (Çevirenler: Mehmet Odabaşı ve İshak Emin Aktepe). İstanbul; Erkam Matbaası.

AAOIFI. (2023). About AAOIFI. History. <https://aaoifi.com/our-history/?lang=en>. Erişim Tarihi: 01.08.2023.

Academy, Marifa. (2014). *Islamic Banking & Finance, Principles and Practices*. India: Marifa Academy.

Akbar, M., Akbar, A., Yaqoob, H. S., Hussain, A., Libuše, & Yasmin, F. (2023). Islamic Finance Education: Current State and Challenges for Pakistan. *Cogent Economics & Finance*, 1-29.

Akın, C. (1986). *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*. İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Akın, F., & Ece, N. (2010). İslami Finans Sistemi İçerisinde İslami Bankacılığın Yeri ve Türkiye’de Katılım Bankacılığının Gelişimi. *Mevzuat Dergisi*, 13 (151).

Albaraka.(2023).Albaraka.KiraSertifikası(Sukuk).<https://www.albaraka.com.tr/tr/bireysel/yatirim/sermaye-piyasasi-urunleri/kira-sertifikasi-sukuk> adresinden alındı. Erişim tarihi: 14.04.2023.

Alharbi, A. (2015). Development of the Islamic Banking System. *Journal of Islamic Banking and Finance*, 3 (1), 12-25.

Alım, H. (2017). *İslami Finansta Yasaklar ve Temel İslami Akitler*. Yüksek Lisans Tezi. KTO Karatay Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Alrifai, T. (2017). *İslami Finans ve Yeni Finansal Sistem*. Ankara: Buzdağı Yayınevi.

Al-Shamrani, A. S. (2014). *Islamic Financial Contracting Forms In Saudi Arabia: Law And Practice*. Doctorate Thesis, Brunel Universty, London.

Al-Suwailem, S. İ. (2010). *Decision-making under Uncertainty: an Islamic Perspective, in Islamic Banking and Finance*, Ed: Munawar Iqbal, Islamic Foundation Pub.

ASBÜSEM. (2023). ASBÜSEM. <https://sem.asbu.edu.tr/tr/islam-ekonomisi-ve-katilim-bankaciligi-sertifika-programi> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.05.2023.

Aslan, H. (2015). Türkiye’de Tekafül (İslami Sigorta) Uygulamaları: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 93-117.

Aslan, H., & Toprak, M. (2021). *İslam İktisadı ve Finansı Bilim Alanı ve Doçentlik Sistemi*. İLKE İlim Kültür Eğitim Vakfı: <http://dx.doi.org/10.26414/pn022> adresinden alındı. Erişim tarihi: 13.03.2023.

Association, I. B. (2017). *Global Islamic Finance Report 2016*.

Asutay, M. (2013). *Development in Islamic Banking in Turkey: Emergence, Regulation and Performance*. Islamic Finance in Europe: Towards a Plural Financial System. Cheltenham: Edward Elgar, 213-227.

Ayub, M. (2017). *İslami Finansı Anlamak*. İstanbul: İktisat Yayınları.

Balala, M. H. (2011). *Islamic Finance and Law*. London and New York.

Bayındır, S. (2015). *Fıkhi ve İslami Açından İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları 2)*. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.

Bayram, K. (2021). Seçilmiş Ülkelerde İslam Ekonomisi ve Finansı Lisans Programlarının Ders Dağılımı. (Yayımlanmamış çalışma grubu toplantı notu). T.C. Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi, Katılım Finans Dairesi Başkanlığı.

BDDK. (2022). *Bankacılık Sektörü Verileri, Aylık Bankacılık Sektörü Verileri*. <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Buğan, M.F. (2019). *İslami Hisse Senedi Piyasası*. Nobel Yayın: Ankara.

Türkiye Sigortacılar Birliği (2021). *Katılım Esaslı Sigortacılık ve Bireysel EGM Sektör Raporu*. (<https://www.tsb.org.tr/tr/yayinlar>) adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

CBFO. (2022). *Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi*. <https://www.cbfo.gov.tr/haberler/finans-ofisimiz-tarafindan-duzenlenen-katilim-genc-gelisim-programinin-ucuncusu-basliyor> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.04.2023.

CBFO. (2022). *Katılım Finans Strateji Belgesi (2022-2025 Bütüncül Dönüşüm)*. <https://www.cbfo.gov.tr/sites/default/files/2022-10/cumhurbaskanligi-finans-ofisi-katilim-finans-strateji-belgesi.pdf> adresinden alındı.

Cebeci, İ. (2010). *Modern İslam İktisadı Literatüründe Murabaha Tartışmaları*. Marmara Üniversitesi.

Chapra, M. U. (2008). *The Nature Of Riba İn Islam*. Millah: Jurnal Studi Agama, 8(1).

Çelik, İ. (2016). İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 159-182.

Çelik, Ö. (2006). Kur'an-ı Kerim Penceresinden Ekonominin Sürdürülebilirliğinin Temel Dinamikleri. *Akademik Bakış*, Sayı: 10, Eylül.

Çobankaya, F. T. (2014). *Katılım Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Akdeniz Bölgesinde Bir Araştırma*. Isparta, Yüksek Lisans Tezi: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Çürük, S. A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Darçın, A. C. (2007). *Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşümünün Sebepleri ve Sonuçları*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. .

Doğan, İ. (2020). *Hukuka Giriş*. Astana Yayınları.

Dönmez, İ. K. (1996). *TDV İslam Ansiklopedisi*. <https://islamansiklopedisi.org.tr/garar> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Eken, M.F. (2023). *Akademiktisat*. http://www.akademiktisat.net/calisma/banka_finans/faizsiz_bankacilik_mfeken.htm#:~:text=M%C3%BC%C5%9Faraka%20ve%20Mud araba%20aras%C4%B1ndaki%20farklara,sadece%20mudarib%20y%C3%B6netiminde%20s%C3%B6z%20sahibidir. adresinden alındı. Erişim tarihi: 11.04.2023.

EGM (2022). *Bilgi Merkezi, İstatistikler, Faiz Detayında Gönüllü BES Fonları, Devlet Katkısı Fonları ve Otomatik Katılım Fonları Net Varlık Değerleri*.

<https://www.egm.org.tr/bilgi-merkezi/istatistikler/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Erdem, M. (2019). *İslami Finans ve Kobiler İçin Alternatif Olma Potansiyeli*. Yüksek Lisans Tezi. Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Erdem, M. & Tatlı, H. (2020). *Teorik ve Pratik Bakımdan Dünya'da ve Türkiye'de İslami Finans*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Ergüne, S. (2023). *Mülkiyet Nedir?*. <https://www.haberturk.com/tubitak-ansiklopedi/mulkiyet-nedir>. Erişim Tarihi: 02.08.2023.

FFS. (2019). <http://www.tkbb.org.tr/faizsiz-finans-sozlugu> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Finanswebde. (2023). *Ekonomi ve Adalet İlişkisine Dair*. <https://finanswebde.com/ekonomi-ve-adalet-iliskisine-dair/b/5dce848a5332ec00445f1323>. Erişim Tarihi: 01.08.2023.

Gait, A., & Worthington, A. (2007). An Empirical Survey of Individual Consumer, Business Firm and Financial Institution Attitudes Towards Islamic Methods. *Faculty of Commerce-Accounting & Finance Working Papers*.

Görmüş, Ş., Selçuk, M., Ülev, S., Durmuş, M. E., Aslan, H., & Özdemir, M. (2018). *Yeni Başlayanlar İçin İslami Finans*. İstanbul, Pesa Yayınları.

Haneef, M. A. (2018). Islamic Finance Education: Is There a Misallocation of Resources Between Curriculum and Academic Talent? *Islamic Banking and Finance Review*, 57-67.

Hasan, Z. (2008). Islamic Finance Education at the Graduate Level Current State and Challenges. *Islamic Economic Studies*, 16(1), 1-29.

Hassan, M. K., & Lewis, M. K. (2007). *Handbook of Islamic Banking*. Edward Elgar Publishing Limited.

Hatipoğlu, M. (2019). *Dünya'da ve Türkiye'de İslami Finans Araştırma ve İnceleme*. Bursa: Ekin Yayınları.

ICD. (2023). *About ICD*, <http://www.icd-ps.org/en/About> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

ICIEC. (2023). *About.*, <http://www.iciec.com/about> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

IFSB. (2022). *Islamic Financial Services Industry Stability Report*. Kuala Lumpur, Malaysia: Islamic Financial Services Board.

IFSB. (2023). *About IFSB*. <https://www.ifsb.org/background.php>. Erişim Tarihi: 01.08.2023.

IIFM. (2023). *About*. <https://www.iifm.net/about-iifm/corporate-profile>. Erişim Tarihi: 01.08.2023.

IILM. (2023). *About us*, <http://www.iilm.com/about-us/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

IIRA. (2023). *Corporate profile*, <http://iirating.com/corprofile.aspx> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

IIT. (2023). *History.*, http://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

İKAM. (2023). *İslam İktisadı Araştırma Merkezi*. <https://ikam.org.tr/egitimler> adresinden alındı

IKB. (2023). *About ISDB.*, <https://www.isdb.org/who-we-are/about-isdb> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

İLKE. (2023). *Projeler/İslam İktisadı Atölyesi*. <https://ilke.org.tr/islam-iktisadi-atolyesi#hakkinda> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

İslamİktisadı.net.(2022).Temel Kavramlar. Müşareke Nedir?, <https://islamiktisadi.net/2022/02/08/musaraka-nedir/>. Erişim Tarihi: 01.08.2023.

Iqbal, M., & Molyneux, P. (2005). *Thirty Years of Islamic Banking History, Performance and Prospects*, Palgrave Macmillan.

Iqbal, Z., & Mirakhor, A. (2011). *An Introduction to Islamic Finance: Theory and Practice*. Singapore: John Wiley & Sons.

IRTI. (2023). *Functions of the organizational units of IRTI*. <http://www.irti.org/English/AboutIRTI/Pages/Functions-of-the-Organizational-Units-of-IRTI.aspx> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

İSEFAM. (2023). *İslam Ekonomisi ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi-Etkinlikler*. <https://isefam.sakarya.edu.tr/> adresinden alındı

ITFC. (2023). *What is ITFC.*, <http://www.itfc-idb.org/en/content/what-itfc> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Jasmin, D., Moeljadi, M., Djumahir, & Djazuli, A. (2018). Optimization of Mudaraba Sharia Bank Finance Through Agency Theory. *Banks and Bank Systems, Volume 13, Issue 4*, 40-50.

Karim, M. R. (2010). *Analysing the Characteristics and Performance of Islamic Funds: A Critical Review of The Malaysian Case*. School of Government and International Affairs Durham University, UK.

Kasımoğlu, M., Yetgin, F., & Küçükçolak, A. (2018). Kira Sertifikaları, Türkiye Tecrübesi ve Bir Vaka Çalışması . . *İstanbul İktisat Dergisi* , 68 (1), 1-44.

Kekeç,Z.(2022).*Dünya'da Katılım Bankacılığı. Katılımfinans: https://katilimfinans.com.tr/katilim-finans-sistemi/dunyada-katilim-bankaciligi-h13931.html* adresinden alındı.Erişim Tarihi: 11.08.2023.

Kıyak, A. (2017). İslam'ın Yardımlaşma ve Dayanışma Prensiplerinin Sosyal Hayata Aksettirilmesinde Ahiliğin Rolü: Fütüvvetnâmeler Ekseninde. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(5), 2494-2511.

Konday, M. (2006). *Özel Finans Kurumlarının Türkiye'deki Gelişimi ve Bir Uygulama*. Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

KGK.(2021).*Faizsiz Finans Denetim Standartları. https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10228/Faizsiz-Finans-Denetim-Standartlar%C4%B1* adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.05.2023.

Kurşun, A., & Rakıcı, C. (2016). Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2 (2), 135-156.

KuveytTürk. (2023). *Katılım Sigortacılığı Nedir?* [Manzoor, M., Usman, U., & Naseem, M. A. \(2011\). A Study of Job Stress and Job Satisfaction among Universities Faculty in Lahore. *Pakistan, Global Journal of Management and Business Research*, 11\(9\), 1-5.](https://www.kuveytturk.com.tr/blog/finans/katilim-sigortaciligi-nedir#:~:text=Tek%C3%A2f%C3%BCI%2C%20kar%C5%9F%C4%B1l%C4%B1kl%C4%B1%20dayan%C4%B1%C5%9Fma%20ile%20yap%C4%B1lan,ise%20risk%20transferi%20sistemiyle%20i%C5%9Fler. adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.05.2023.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Mashal, A. M. (2012). Islamic Financial in The Global Financial System. *Asian Economic and Financial Review* 2(1), 207.

Maysam, R. C., & Kwon, W. J. (1999). An Analysis of Islamic Takaful Insurance – A Cooperative Insurance Mechanism. *Journal of Insurance Regulation*; Kansas City: Fall 99, Vol. 18 Issue:1. .

Nethercott, C. R. (2012). Istisna' And İjara. In D. M. Eisenberg & C. R. Nethercott (Eds.), *Islamic finance: Law and practice*. Oxford, UK: Oxford University Press, (1), 233–253.

Nu'man, R., & Ali, S. N. (2016). Islamic Economics and Finance Education : Consensus on Reform. *Journal of Islamic Economics Banking and Finance* 12(3), 75-97.

Obaidullah, M. (2005). *Islamic Financial Services*. Saudi Arabia: Islamic Economics Research Center King Abdulaziz University.

Okan, N. (2021). *Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi ve Seçilmiş Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi: Türkiye ve Kuveyt Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Okumuş, Ş. (2005). Interest-Free Banking in Turkey: A Study of Customer Satisfaction and Bank Selection Criteria. *Journal of Economic Cooperation*, 26(4), 51-86.

Orhan, Z. H. (2017). Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Lisansüstü Programları Müfredatı. *İKAM*, 2-23.

Özkan, H. (2012). *Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde

Öztop, F. (2006). *Özel Finans Kurumlarının Vergilendirilmesi*. İzmir: Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2015). Bir Yoksullukla Mücadele Aracı Olarak İslami Mikrofinans ve Uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economic and Finance Studies*, 1 (2).

Refinitiv, I. (2020). Islamic Finance Development Report 2020 (ICD-REFINITIV). .

Samad, A., Gardner, N., & Cook, B. (2005). Islamic Banking and Finance in Theory and Practice: The Experience of Malaysia and Bahrain. *The American Journal of Islamic Social Sciences*, 22(2), 69-86.

Sarıbaş, H. (2018). *Postgraduate Curriculum of Islamic Economics and Finance in the World*. *Research Notes* 2. İKAM: https://ikam.org.tr/images/publications/İKAM_AN_2_EN.pdf adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

SERPAM. (2013). Araştırma Notları-1 , “İslami Finans, İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği” Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi.

Shahzad, M. A., Rehman, H. u., Saeed, S. K., & Ehsan, A. (2019). Islamic Finance Education and the Curriculum of Deeni Madaris (Religious Seminaries): An Exploratory Study. *Islamic Banking and Finance Review*, 6, 60-79.

Smolo, E., & Hassan, M. K. (2011). The Potentials of Musharakah Mutanaqisah for Islamic Housing Finance. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 4, 237-258.

Soylu, M., & Aydın, S. (2022). Türkiye’de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite - Sektör İş Birliği Tespitler, Sorunlar ve Öneriler. *İKAM Politika Notları*, 1-10.

SPK. (2019). <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/201041/0> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Suisse, M. M. (2008). “*Islamic Capital Markets*”, Islamic Finance: A Guide for International Business and Investment, Consultant Editor: Roderick Millar Editor: Habiba Anwar, GMB Publishing, United Kingdom and United States of America.

Sümer, E. (2018). *Katılım Finansmanında Yeni Yaklaşımlar*. İstanbul: TKBB Yayınları.

TKBB. (2021). *Katılım Bankacılığı Strateji Güncelleme Raporu(2021-2025)*. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.

TKBB. (2022). *Türkiye Katılım Bankaları Birliği*. <https://tkbbegitim.org.tr/sertifikalar> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 02.02.2023.

TKBB. (2022). *İstatistikler, Banka Mukayese Raporu* . Türkiye Katılım Bankaları Birliği: <https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

TKBB. (2023). *Banka Mukayese Raporu*. <https://tkbb.org.tr/veri/bankamukayese> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

TKBB. (2023). *Faizsiz Finans Sözlüğü*. <https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/Faizsiz-Finans-Sozlugu-revised.pdf> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.05.2023.

TKBB Faizsiz Finans Sözlüğü. (2020). Selem ve Alt Selem. <https://tkbbdanismakurulu.org.tr/uploads/belgeler/FAIZSIZ-FINANS-SOZLUGU.pdf>

TKBB. (2023). *TKBB Katılım Sözlüğü*.
<https://katilimsozluk.tkbb.org.tr/ara?k=icare#result> adresinden alındı Erişim tarihi:
 01.05.2023.

Tok, A. (2009). İslami Finans Sistemi Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirmeler. Ankara: SPK Yeterlik Etüdü.

Tokul, E. (2012). *Proje Bazında Finansman Kaynağı: Sukuk*. Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Türker, H. (2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler*. Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi. Ankara.

Uslu, S. (2004). *Özel Finans Kurumları ve Faiz Yasağı*.
www.zaferdergisi.com/article/?makale=1168 adresinden alındı.

Utku, M. (2017). "TKBB Başkanı Utku, AA Finans Masası'na konuk oldu/Interviewer: B. Y.Elif Ferhan Yeşilyurt". <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/tkbb-baskani-utku-aa-finans-masasina-konuk-oldu/959832> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.04.2023.

Venardos, A. M. (2010). *Current Issues in Islamic Banking and Finance: Resilience and Stability in the Present System*. Singapore: World Scientific.

Wang, S. (2010). War And Peace İn International Islamic Finance. *Wharton Research Scholars Journal*, 133, 1-40.

Warde, İ. (2010). Islamic Finance in the Global Economy. *Edinburgh University Press*.

Yağcı, S. (2020). *Startup'lara 101 milyon \$ yatırım*.
<https://www.ekonomim.com/ekonomi/startuplara-101-milyon-yatirim-haberi-461404> adresinden alındı

Yanpar, A. (2015). *İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Yatbaz, A., & Çatıkkaş, Ö. (2021). Murabaha Finansmanı Yönteminin Türkiye Muhasebe Standartları ve Faizsiz Finans Muhasebe Standartları Kapsamında Katılım Bankaları Açısından Muhasebeleştirilmesi: Karşılaştırmalı Bir Örnek Uygulama. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 1-26.

Yatim, M. (2009). Sukuk (İslamic Bond): A Crucial Financial Instrument for Securitisation of Debt for the Debt-holders in Shari'ah-compliant Capital Market. *International Journal of Business and Management* 4(10), 166-172.

Yetkin, M. (2020). *Aile İşletmelerinin Kuşaklararası Devri: Kırklareli'nde Kurucu ve Varisler Üzerine Bir Araştırma*. Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı.

Yıldıran, S., & İcen, H. (2022). Üniversite Müfredatları ve Tezler Bağlamında Türkiye'de İslam İktisadı ve Finansı Alanında Üniversite-Sektör İş Birliği. *İKAM, Politika Notları*, 1-16.

YÖKAKADEMİK. (2023). *Yükseköğretim Akademik Arama*. <https://akademik.yok.gov.tr/AkademikArama/view/searchResultview.jsp> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 01.06.2023.

YÖK. (2023). *YÖK Yükseköğretim İstatistikleri, 2021-2022 Öğretim Yılı*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.02.2023.

YÖK. (2023). *Yükseköğretim İstatistikleri-Öğretim Elemanı İstatistikleri*. <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim tarihi: 01.02.2023.